

Å bringe verden hjem

En studie av NRKs utenrikskorrespondentnett

1964 - 2004

Maria Nakken

Master i medievitenskap

Institutt for medier og kommunikasjon

Universitetet i Oslo

Høst 2007

”Å være korrespondent er ikke en jobb, men en tilstand.”

- Eget intervju med Jarl Munch, tidligere NRK-korrespondent i Midt-Østen og Paris.

Sammendrag

Dette er en studie av NRKs utenrikskorrespondentnett fra 1964 til 2004. Oppgaven tar først for seg etableringen av NRKs korrespondentnett. Deretter kartlegges strukturen korrespondentnettet har hatt til enhver tid gjennom de første 40 årene av nettets eksistens. Til slutt blir bemanningen av NRKs korrespondentnett analysert. Gjennom kvalitative intervjuer og empiriske forskningsmetoder har en av formålene med studiet vært å navngi de ulike fasene korrespondentnettet har vært igjennom og analysere hvorfor nettet utviklet seg nettopp slik. Fra å være et korrespondentnett tydelig plassert på akse mellom øst og vest på begynnelsen av 1970-tallet, ble NRKs nett i løpet av 20 år globalt, med dimensjoner til flere land også i sør, før det igjen ble kraftig redusert. Avslutningsvis i oppgaven er det gjort en kvantitativ analyse av de faste utenrikskorrespondentene i NRK fra 1964 til 2004.

This is a study of NRK's net of foreign correspondents from 1964 to 2004. The first part of the investigation focuses on the establishment of the net of correspondents. Secondly follows an investigation of the structure of the net during the 40 first years of its existence. Finally, an analysis of the crew of correspondents is included. By using qualitative interviews and empirical methods, one of the aims with this study has been to give names to the phases the net of correspondents have gone through, and analyse why the net has developed in these ways. From being a net located on the axis between east and west in the beginning of the 1970s, the net of foreign correspondents became global 20 years later, before it was remarkably reduced. The last chapter includes a quantitative analysis of all the people who have worked as foreign correspondents in NRK from 1964 to 2004.

Forord

Mine to veiledere, Hans Fredrik Dahl (høst 2004 til vår 2006) og Henrik G. Bastiansen (høst 2006 til høst 2007) fortjener mer enn takk for den hjelpen de har gitt meg underveis med denne oppgaven. Det var Dahl som fikk meg i gang, som trodde på prosjektbeskrivelsen min og som gav meg inspirasjon i perioden da jeg gjorde research, besøkte korrespondenter og lette i arkiver. Det var Bastiansen som gav meg veiledning da oppgaven skulle sys sammen. Han fikk meg til å se sammenhenger og hjalp meg både med å se de store historiske linjene, og til å skjerpe de bitte små detaljene. Begge to har bidratt med sine enorme historiske kunnskaper og har i tillegg vært tålmodige. Tusen takk.

Jeg vil også takke de 15 korrespondentene som tok i mot meg og lot meg komme hjem til seg, til deres arbeidsplass eller på deres favorittkafé for å fortelle meg om erfaringer og opplevelser som korrespondent. Etter hvert eneste intervju gikk jeg ut i verden litt rikere, litt mer inspirert og mektig imponert. Timene sammen med NRKs og TV 2s utenrikskorrespondenter har uten tvil vært de morsomste i arbeidet med denne oppgaven.

Det sendes også en takk til NRK og Riksarkivet for at de slapp meg til i deres arkiver. Tormod Brekke i NRKs sentralarkiv på Marienlyst og Leif Thingsrud ved Riksarkivet på Kringsjå har vært til stor hjelp.

En spesiell takk rettes til Jahn Otto Johansen, som høsten 2003 holdt semesterkurset "Foreign affairs journalism" for oss masterstudenter ved Institutt for medier og kommunikasjon ved UiO. Han tok inn en rekke spennende gjesteforelesere som fortalte livlig om sine erfaringer som utenrikskorrespondenter, og bød også på mange egne opplevelser. Det var han som satte meg på ideen om å gjøre utenrikskorrespondenten til et masteroppgaveprosjekt. Johansen bidro også med ideer til hvordan jeg kunne gå løs på selve oppgaven og stilte i tillegg villig opp som intervjuobjekt.

Til slutt vil jeg takke Thomas, resten av familien og venner som alltid er der for meg.

Innhold

Innledning	11
NRKs korrespondentnett som forskningsfelt	11
Om forskning i korrespondentenes historie	14
Kilder og metode	15
Begreper	21
Oppgavens struktur	25
Kapittel 1: Den britiske opprinnelsen (1964)	27
Den første utenriksredaktøren	27
Utenrikskronikørene	28
Frilans korrespondenter	30
En spe begynnelse	31
Den nye stemmen fra London	31
Korrespondenter på NRK-ledelsens lepper	32
Den første faste korrespondenten blir ansatt	35
Et behov er skapt	35
Den britiske opprinnelsen	36
Kapittel 2: Øst-vest-nettet (1964 - 1969)	39
Et vellykket eksperiment	39
Nytt kontor i New York	40
Nytt kontor i Paris	41
Nytt kontor i Bonn	42
Nytt kontor i Moskva	43
På direkte linje over havet	44
Korrespondentbrevet	46
Øst-vest-nettet	47
Kapittel 3: Det modifiserte øst-vest-nettet (1970 - 1979)	49
Nytt kontor i Hong Kong	49
Nytt kontor i Washington	50
Nytt kontor i Midt-Østen	51
Jarl Munch i Beirut og Kairo: Den viktige basen	51
Nord-sør-dimensjonen seiler opp	53
Nytt kontor i Nairobi	55
Avlytting og overvåking i øst	56
Dobbel dekning i Asia	58
Det modifiserte øst-vest-nettet	59
Kapittel 4: Det globale korrespondentnett (1980 - 1991)	61
Nytt kontor i Latin-Amerika	62
Endringer i USA	65
Bonn-kontoret til Brussel	66
Murens fall	68
Sovjetunionens oppløsning	69
Styrket og svekket korrespondentkontor	72
Golfkrigen på tv	73

Det globale korrespondentnett	73
Kapittel 5: Det reduserte korrespondentnett (1992 - 2004)	77
NRK må forsvare sin eksistens	77
Et tiår preget av konkurranse	78
Hvordan dekker TV 2 utenriks?	79
”CNN-effekten”: Konflikt og krig hjem i stua	80
”- Odd Karsten Tveit, Bagdad”	81
Forsterkninger i Brussel	84
Pionerkontoret i Paris forsvinner	85
En lang tradisjon med ”stemmen fra London” tar slutt	86
Ballongen sprekker i Latin-Amerika	88
Svekket Moskva-dekning	90
Nytt kontor i Balkan	91
Nytt kontor i Sverige	91
- Skandale i Berlin	92
Færre korrespondenter – men flere stringere	92
Det reduserte korrespondentnett	95
Kapittel 6: Et overblikk over NRK-korrespondentene 1964-2004	97
Korrespondentenes alder	97
”De sendte en dame”	99
Kvinnedebatten på 1990-tallet	100
Med fornyet tillit	103
Alenemor i Moskva	104
På reise med storfamilien	105
- Jeg reiser alene	106
NRK-korrespondenten 1964 – 2004	106
Avslutning: Å bringe verden hjem	109
Videre forskning	112
Epilog: Korrespondentnettets fremtid	114
Referanser	119
Kilder	123
Vedlegg 1: Korrespondentnettets utvikling 1964 – 2004	125
Vedlegg 2: NRKs korrespondenter 1964 – 2004, Menn	126
Vedlegg 3: NRKs korrespondenter 1964 – 2004, Kvinner	128
Vedlegg 4: NRKs korrespondentnett 1964 – 2004	129
Vedlegg 5: TV 2s korrespondenter 1992 – 2004	136

Innledning

Korrespondentene gir NRK anledning til å følge internasjonal politikk på pulsen, til å være raskt på plass når det skjer uventede ting, og til å kommentere med utgangspunkt i egne erfaringer.

- Waldahl, Andersen og Rønning¹

1964. Det var da det begynte. NRK ønsket å heve utenriksjournalistikken ved bygge et nett av korrespondenter ute i verden. Dette for å lage flere egenproduserte reportasjer og for å vise lyttere og seere at NRK prioriterte utenriksdekningen. Etter lange diskusjoner, utsettelse og nøling ble endelig den første faste utenrikskorrespondenten i NRK ansatt. Richard Herrmann, som lenge hadde vært NRKs stemme i London som frilanser, ble spurt om å være London-korrespondent på heltid. Han takket ja, og derfor står 1964 som et merkeår i NRKs utenrikshistorie. Fra og med dette året begynte NRK å bygge ut korrespondentnettet, som i alle år senere har vært en av kringkastingens stoltheter. I løpet av de 40 neste årene fikk et 60-talls kvinner og menn faste korrespondentkontrakter med kringkastingen. Dette kostbare nettet var fra 1964, og er fortsatt i dag, en av NRKs viktigste kjennetegn som "public service" kringkaster. Utenrikskorrespondentene er kostbare og utgjør en betydelig sum på budsjettet, og gir derfor et signal utad om at utenriksjournalistikk er svært viktig for kringkastingen.

Korrespondentnettet ble raskt bygget ut, og eksisterer fortsatt den dag i dag, men på veien har mange endringer preget nettet. Det var de første ti til femten årene at korrespondentnettet ble etablert som en institusjon innad i NRK. Det har senere bestått, men i endret form. Mer enn en gang har korrespondentnettet vært truet og rammet av nedskjæringer og kutt. Det har ikke gått ubemerket hen, verken innad i NRK eller blant publikum. NRK har skapt et behov det politisk er vanskelig å trekke tilbake. Samtidig har korrespondentnettet hele tiden hatt sparekniven på strupen, i og med at hver enkelt korrespondent er dyr i drift.

NRKs korrespondentnett som forskningsfelt

Hvorfor bestemte NRK seg for å bygge et nett av korrespondenter? Hvordan utviklet dette korrespondentnettet seg? Hva slags struktur hadde det til enhver tid og hvorfor så nettet

¹ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 133

nettopp slik ut? Hvilken betydning hadde nettets struktur og hvem var egentlig utenrikskorrespondentene som jobbet i dette korrespondentnettets? På 40 år har mye skjedd og mange spørsmål reiser seg.

Å utforske utviklingen av korrespondentnettets innebærer først og fremst å analysere hvordan denne institusjonen ble etablert i NRK, for deretter å se nærmere på hvordan korrespondentnettets endret form.

Mange faktorer spiller inn. Først og fremst har plasseringen av korrespondenter vært preget av det som har skjedd ute i verden. Korrespondentnettets ble etablert i en periode da den kalde krigen sto på som verst. Europa var i stor endring og dette preget den norske utenriksjournalistikken. Det var ikke tilfeldig at fire av de fem første korrespondentene i NRK fikk base i Europa.

Teknologien har også gjort korrespondenttilværelsen enklere, men også mer utfordrende i dag, enn for 40 år siden. I tillegg har kringkastingen utvidet seg enormt de siste 40 årene, med flere radio- og tv-kanaler og flere fora hvor korrespondentene kan levere sitt stoff. Fra å være rene radiojournalister har korrespondentene etter hvert blitt mer og mer viktige i fjernsynets nyhetssendinger. I tillegg har konkurransen med både norske og internasjonale kanaler satt sitt preg på korrespondentene. Korrespondentnettets har heller ikke holdt seg stabilt. Det vokste seg stort, ble deretter redusert og har tildels endret form.

Arbeidsforhold, livsstil og familieliv har også endret seg fra 1960-tallet og frem til i dag. Det har blant annet blitt vanligere at kvinner jobber fulltid, og i mannsdominerende yrker. Slike forhold har også påvirket korrespondentnettets.

Problemstillingen for oppgaven kan med det ovennevnte som utgangspunkt defineres med tre spørsmål:

- 1) *Hvordan ble NRKs korrespondentnett etablert?*
- 2) *Hvordan har korrespondentnettets endret seg gjennom 40 år?*
- 3) *Hvem har vært den typiske NRK-korrespondenten de første 40 årene?*

Den første delen av problemstillingen krever en studie av korrespondentnettets opprinnelse. For å forstå hvordan og hvorfor korrespondentnettets ble etablert er det nødvendig å gå flere år tilbake i tid, før den første faste korrespondenten ble ansatt, for å se på hvordan NRK bygde opp utenriksavdelingen og hvordan kringkastingen prioriterte utenriksstoff. Den andre delen av problemstillingen etterlyser en studie av den helheten korrespondentnettets har hatt til enhver tid. Korrespondentnettets struktur er hele tiden i endring, og det vil være et mål å

definere de ulike fasene NRKs korrespondentnett var igjennom i de første 40 årene av dets eksistens. Den tredje og siste delen av problemstillingen etterspør en kvantitativ analyse av hvem NRK-korrespondentene fra 1964 til 2004 var. Korrespondentenes alder og kjønn kan blant annet si noe om den typiske NRK-korrespondentens profil. Denne oppgaven har, med andre ord, tre hovedtemaer: korrespondentnettets opprinnelse, struktur og bemanning. Gjennom den tredelte problemstillingen vil jeg kartlegge NRKs korrespondentnett som forskningsfelt.

Men hvilken nytte har slik forskning? Og hvordan skal den gjennomføres? Ved å gå fortidens korrespondenter nærmere i sømmene åpnes et større omfang av data og materiale som kan brukes i senere sammenlignende forskning. Trekk i korrespondenthistorien i NRK kan sees på som et ledd i utviklingen av NRK som institusjon. I tillegg kan korrespondenthistorien by på flere og bedre forutsigelser av hva som vil skje i fremtiden. ”Både som perspektiv og som en metode innebærer nemlig det å beskjeftige seg med fortiden, en øvelse i å forutsi fremtidige hendelser.”² Og det vil nettopp være aktuelt i denne forskningen, hvor jeg avslutningsvis, i oppgavens epilog, vil diskutere korrespondentens fremtid i NRK.

Til slutt vil historisk innsikt i dette tilfellet tilby en tettere og mer fullstendig kontekst om NRKs korrespondentnett som fenomen. Korrespondentnettet vil kanskje fremstå i et ”nytt perspektiv, gjennom en ny tolkning, det vil si i en ny kontekst.”³ Og som Dahl skriver det i sin diskusjon av mediehistorien som forskningsfelt: ”For å forklare hvorfor mediene er som de er, må man fortelle deres historie – vikle ut hele deres kompliserte og sammensatte fortid som slett ikke innbyr til å formulere noen enkel formålsdefinisjon”.⁴

Dette er først og fremst en empirisk historisk oppgave. Korrespondentenes tilværelse kan studeres på mange måter. I denne omgang dreier det seg om å sette lys på korrespondentnettet i NRK som en helhet, men i store trekk. Oppgavens begrensning gjør det vanskelig å gå ned på detaljnivå. Det finnes ingen elementær oversikt over hvordan korrespondentnettet i NRK har utviklet seg i disse 40 årene. Derfor er en slik analyse nødvendig før man kan gå videre med studier av utenrikskorrespondentenes tilværelse og rolle.

Det er ikke et mål å dykke ned i hver enkelt korrespondents nyhetsdekning i området denne befinner seg. Dette er heller ikke en oppgave om nyhetsverdier eller antall innslag fra

² Dahl 2004: 17

³ Dahl 2004: 22

⁴ Dahl 2004: 11

hver av korrespondentene eller om skjevheter og balanse i den internasjonale nyhetsdekningen. Oppgaven tar ikke for seg nyhetene, men korrespondentnettet.

Oppgaven skal forsøke å gi en elementær oversikt over hvordan dette nettet har utviklet seg i tråd med de forandringer som har skjedd i mediehistorien, med ny og avansert teknologi og monopoltidens slutt.

Jeg forsøker å se utviklingen av korrespondentnettet i sammenheng med store verdenshistoriske begivenheter, som blant annet krisene i Midt-Østen og Berlinmurens fall. Likevel gjør oppgavens begrensning det umulig å inkludere alle viktige hendelser, eller å utdype de som er med i særlig grad. Jeg beskriver og diskuterer hendelser der det er nødvendig for å begrunne et poeng, men oppgaven kan ikke gi noen fullstendig fremstilling av verdenshistorien i perioden 1964 til 2004.

Temaet ”utenrikskorrespondentnettet i NRK” er svært lite belyst i forskningen om NRKs historie. Oppgaven kan derfor stå som et supplement til de studier blant annet Hans Fredrik Dahl og Henrik Grue Bastiansen har gjort av NRKs historie, i trilogien *Hallo-Hallo!*, *Dette er London* og *Over til Oslo*.⁵

Om forskning i korrespondentenes historie

Utenrikskorrespondentene, som en organisert gruppe, begynte først som krigskorrespondenter på midten av 1800-tallet. Den første kjente krigskorrespondenten, William Howard Russel fra Irland, dro til Ukraina for å rapportere fra Krimkrigen i 1854. Krigen raste mellom Russland og en allianse bestående av Frankrike, Storbritannia, Sardinia og det Osmanske riket.⁶

Det var ved krig at det først og fremst ble viktig for pressen å bruke egne journalister i felten. ”Before the Crimea [war 1854-1856], British editors either stole war news from foreign newspapers or employed junior officers to send letters from the battlefield, a most unsatisfactory arrangement.”⁷ Krimkrigen ble meget populær i Storbritannia. Engelskmennene var sultne på nyheter fra frontlinjen. ”The public expects that we shall have our own agents” skrev The Times-redaktøren, Mowbray Morris, før han sendte Russel til Krim-halvøya som ligger nord i Svartehavet, der krigen utspant seg.⁸ ”For første gang kunne befolkningen i Storbritannia lese om virkeligheten om og bak krigføringen.”⁹

⁵ Dahl 1975, Dahl 1978 og Dahl og Bastiansen 1999

⁶ Knightley 2002: 2

⁷ Knightley 2002: 2

⁸ Knightley 2002: 2

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/William_Howard_Russell [Hentet 10.10.2007]

Russel satte en standard for hvordan nyheter fra krigen kunne og burde dekkes av pressen. Ved neste verdenskjente krig, den amerikanske borgerkrigen som brøt ut fem år senere i 1861, dukket ikke mindre enn 500 korrespondenter opp for å dekke konflikten på nordsiden alene.¹⁰

William Howard Russel var den første kjente krigskorrespondenten, og han satte standarden for korrespondenter etter seg, både i krig og fredstid. I dag har utenrikskorrespondentene blitt en egen institusjon verden over, og etter Russel har det kommet mange kjente korrespondenter. Det har også vært flere kjente krigskorrespondenter i Norge, men først og fremst er det spennende å nevne Lise Lindbæk, som blant annet rapporterte fra den spanske borgerkrigen på 1930-tallet. Hun var Norges første kvinnelige utenrikskorrespondent, og også en av de største.¹¹

Nå har alle store internasjonale aviser og tv-kanaler korrespondenter plassert på ulike poster rundt om i verden. I dag finnes det store mediehus som er tilrettelagt for korrespondentene der de er. Mange av korrespondentene i NRK er også blitt kjendiser på grunn av sitt yrke. Alle forbinder Odd Karsten Tveit med konfliktene i Midt-Østen og Hans Wilhelm Steinfeld med sine refleksjoner og analyser om det som skjer i Øst-Europa. Jahn Otto Johansen er blitt en slags verdensekspert, og kommenterer saker både fra USA, Europa og Midt-Østen fortsatt i dag, til tross for at han er pensjonert.

Kilder og metode

Forskningen er basert på en todelt empirisk analyse. Jeg skal nedenfor forsøke å begrunne valget av metoder og klargjøre anvendelsen av disse.

Den kvalitative historiske metoddelen består av totalt 15 dybdeintervjuer med kvinner og menn som har vært korrespondenter i NRK og TV 2.

Jeg har intervjuet to kvinner og 12 menn som har vært korrespondenter i NRK, og en kvinne og en mann som har vært korrespondent i TV 2. Oddvar Stenstrøm, som er en av informantene, har jobbet som korrespondent for begge kanalene. Informantene ble valgt ut ved hjelp av strategisk utvalg. Det var viktigere å rekruttere personer som kunne bidra med nødvendige historiske fakta og deres opplevelse av korrespondenttilværelsen, enn å oppnå statistisk representativitet. ”En slik prioritering er vanlig i eksplorerende undersøkelser”, skriver Mogens Kjær Jensen i en diskusjon om kvalitative metoder.¹² Likevel har jeg forsøkt å

¹⁰ Knightley 2002: 17

¹¹ Slapgard 2003

¹² Jensen sitert i Mellum 2000: 18

gjøre et utvalg av korrespondenter som representerer hele det korrespondentnettet som NRK har bygd opp.

Totalt har 68 personer jobbet som faste korrespondenter i NRK fra 1964 til 2004 og fire har jobbet for TV 2 fra 1992 til 2004. Det er viktig å understreke at jeg kun har konsentrert meg om de faste korrespondentene i NRK og TV 2. Frilansere, stringere og fastlansere (kjært barn har mange navn) er ikke inkludert i statistikker over korrespondentnettet. Det er heller ikke alle vikarene som har erstattet korrespondentene i sommerferier og ved andre anledninger. Det som hovedsakelig skiller en fast korrespondent fra en stringer er at en fast ansatt jobber med fast lønn og får dekket familiære kostnader, som husleie, skolepenger, barnehage og annet, mens stringere får betalt per innslag de leverer, og har selv ansvar for å betale for hus, hjem og familie.¹³

Årsaken til at jeg har valgt å intervju to korrespondenter fra TV 2 er for å ha et sammenligningsgrunnlag når jeg mot slutten av denne fremstillingen diskuterer NRKs konkurranse med TV 2, og de utfordringene kringkastingen møtte når det gjaldt utenriksjournalistikk da TV 2 kom på banen. Det var nødvendig å snakke med representanter fra TV 2 for å forstå hva de ville med sine korrespondenter og med utenriksjournalistikken. I tillegg har det vært fruktbart å snakke med TV 2-korrespondenter når jeg diskuterer nødvendigheten av å ha korrespondenter i dagens medieverden. TV 2 har kun en korrespondent med base i USA. Resten av verden blir dekket av frilansere og ved fallskjermjournalistikk. Fallskjermjournalister kan defineres som journalister som strømmes til en krise idet den har nådd høydepunktet, uten forhåndskunnskaper om regionen eller årsakene til den krisen som har oppstått.¹⁴ Når krisen er over, eller mindre interessant for mediene reiser fallskjermjournalisten hjem eller til andre oppdrag.

Tilbake til utvalget av intervjuobjekter. Jeg har gjennomført 15 dybdeintervjuer totalt. Jeg har intervjuet *Anton Blom, Erling Borgen, Haakon Børde, Anette Groth, Halle Jørn Hanssen, Richard Herrmann, Gro Holm, Gunnar Høidahl, Jahn Otto Johansen, Ola Johnsrud, Gunnar Myklebust, Jarl Munch* og *Odd Karsten Tveit*, som NRK-korrespondenter, *Christine Korme* som TV 2-korrespondent og til slutt *Oddvar Stenstrøm*, som er i en særstilling. Han er den eneste i historien som har vært utenrikskorrespondent både for NRK og for TV 2. I tillegg til dybdeintervjuene har jeg fått nødvendig informasjon av andre korrespondenter via e-post og telefon.

¹³ Eget intervju med Annette Groth 13.12.2004

¹⁴ Moeller sitert i Dahl 2002: 155

Jeg har intervjuet noen av pionerene, som var den første korrespondenten fra NRK på sin base. Videre har jeg intervjuet gjengangere, som har fått æren av å jobbe som korrespondenter i flere perioder, og korrespondenter som har hatt base i alle de fire verdensdelene NRK har dekket. I tillegg er det gjort et utvalg av kvinner og menn som er representativt for kjønnsbalansen blant korrespondentene. Når jeg gjorde utvalget, og bestemte meg for hvilke korrespondenter det var formålstjenelig å snakke med var flere punkter viktig. Jeg ønsket å intervju korrespondenter med ulike dekningsområder og fra ulike tidsepoker. I tillegg var det viktig å snakke med både kvinner og menn. Utover de kriteriene jeg satte opp ble utvalget gjort etter praktiske forhold, med de journalister som hadde anledning til å stille opp, som var hjemme i Norge og med base ikke for langt unna Oslo-området. Slik ser utvalget ut:

Pionerer: Richard Herrmann, Anton Blom, Gunnar Høidahl, Ola Johnsrud, Jarl Munch og Oddvar Stenstrøm (TV 2) er pionerer, fordi de var de første som ble sendt ut fra sin kanal i det landet og det dekningsområdet de hadde ansvar for.

Ansvarsområde: Åtte av NRK-korrespondentene jeg har snakket med har hatt korrespondentperioder i Europa, kun en av dem har vært i Afrika, to har dekket Midt-Østen, fire har vært i USA, to har hatt opphold i Latin-Amerika og to har vært NRKs korrespondent i Asia. Flere av korrespondentene har vært ute i felten mer enn en gang, derfor er tallet høyere enn antallet korrespondenter jeg har snakket med. Begge TV 2-korrespondentene har da som nevnt vært i Washington.

Kjenninger: Anton Blom, Jahn Otto Johansen, Gunnar Høidahl, Erling Borgen, Ola Johnsrud og Jarl Munch er alle gjengangere. Dette er korrespondenter som har vært ute i mer enn en periode. Av det utvalget som er gjort er det kun Odd Karsten Tveit og Gunnar Høidahl som har vært på samme sted, med samme ansvarsområde, flere ganger. De andre korrespondentene har hatt korrespondentoppdrag på ulike poster, i ulike land.¹⁵

Kjønn: Jeg har snakket med tre kvinner; to fra NRK og en fra TV 2. Totalt har bare 14 av 68 NRK-korrespondenter vært kvinner. Jeg mener derfor at det er en riktig balanse mellom kvinner og menn i mitt utvalg av intervjuobjekter. Gro Holm har en spesiell historie, fordi hun dro ut som alenemor med tre barn. I tillegg har hun vært både utenrikssjef og nyhetssjef i NRK i ettertid. Annette Groth er spesiell og en viktig korrespondent, fordi hun var den siste som jobbet i London, og den som ble NRKs stringer i Storbritannia når det aller første korrespondentkontoret ble lagt ned 31 år etter at korrespondentnettverket ble opprettet i NRK.

¹⁵ Understreker at dette kun gjelder faste korrespondentopphold. De av korrespondentene som f. eks har vært radiokorrespondenter i Norden, i tillegg til et annet opphold, er ikke inkludert som gjengangere.

Når så utvalget var gjort, og jeg tok ringerunden rundt for å høre om korrespondentene ønsket å bidra til at denne oppgaven kunne gjennomføres, var responsen utelukkende positiv. De få som takket nei til å la seg intervjuet gjorde det av praktiske årsaker (de var bortreist, opptatt i jobb eller oppholdt seg på en annen kant i landet). Noen av korrespondentene møtte jeg i deres hjem og noen møtte jeg på deres kontor i NRK eller i TV 2s lokaler. Andre igjen snakket jeg med i kantiner eller på kafeer. Felles for alle intervjusituasjonene var at vi fikk snakke uforstyrret, slik at informantene kunne snakke fritt og komme med oppriktige svar uten å være redd for at andre skulle overhøre samtalen. Intervjuene ble gjennomført i en periode fra desember 2004 til februar 2005.

Alle intervjuene ble tatt opp på bånd, etter godkjenning fra informantene. I og med at journalister har erfaring med å snakke for mikrofon, var jeg ikke redd for at informantene skulle sjeneres eller bli nervøse når de så opptaksutstyret. Det viste seg heller aldri å bli noe problem. Intervjuene hadde en varighet på mellom 45 minutter og en og en halv time, og ble senere skrevet ut i sin helhet fra opptaket. Dette gjorde jeg for å oppnå en bedre oversikt og for å sikre ”etterprøvbarheten”¹⁶. Senere ble disse notatene bearbeidet, konsentrert og redigert, for å gjøre det mer oversiktlig for meg som forsker. Ingen av informantene ønsket å være anonyme. Derfor vil jeg bruke navnet deres når de blir sitert senere i oppgaven.

Intervjuene var ”semistrukturerte”.¹⁷ Det vil si at jeg på forhånd hadde definerte temaer vi skulle snakke om. Intervjuene var også for en stor del eksplorerende, det vil si at formålet med dem var å beskrive, ikke teste hypoteser.¹⁸ Formålet med denne oppgaven var ikke å etterprøve teori, men å samle empirisk datamateriale.

Jeg utarbeidet en intervjuguide. Denne ble ikke fulgt kronologisk eller slavisk, men jeg sørget for at vi var innom alle temaer og ønskelige spørsmål under hvert intervju. Ved å bruke denne intervjuformen ble samtalen fleksibel. Det ble naturlig å stille oppfølgingsspørsmål underveis og å gå utenom intervjuguiden når det føltes riktig. Det hendte stadig at korrespondentene kom med opplysninger og informasjon jeg ikke hadde tatt høyde for da intervjuguiden ble skrevet, men jeg stoppet ikke intervjuobjektene av den grunn. Tvert imot var det ofte ved disse anledningene at de riktige godbitene kom. Jeg var svært fornøyd med at alle intervjuene fikk en samtaleform, og ikke ble statiske. Ved at jeg var godt forberedt på temaet og personene på forhånd fløt samtalene naturlig.

¹⁶ Østbye m. fl. 1997: 87

¹⁷ Østbye m. fl. 1997: 83

¹⁸ Kvale sitert i Mellum 2000: 17

Det historiske intervjuet har vært helt avgjørende for denne analysen. Jeg har kommet tettere inn på korrespondentene selv og oppgaven har blitt mer engasjerende og ekte. De mest spennende stundene i arbeidet med å skrive denne oppgaven har jeg hatt i samtaler med kvinner og menn som har fortalt sin historie om det å være korrespondent. De muntlige kildene har gitt oppgaven en stemning og en følelse som de skriftelige kildene ikke forteller noe om. I tillegg har hver enkelt korrespondent jeg har snakket med kommet med helt nødvendige opplysninger og fakta som det har vært vanskelig å spore opp i NRKs arkiver eller i historiske bøker. Kvalitative intervjuer er egnet nettopp til å avdekke både fakta og meninger, handlinger og følelser.¹⁹

Som Hans Fredrik Dahl skriver krever bruk av muntlige kilder også et kildekritisk blikk. ”Muntlige kilder kan være verdifulle, noen ganger helt nødvendige, men de krever sin egen kildekritikk. Denne kildekritikken kan oppøves. Er man fortrolig med et bestemt stoff, faller det ikke vanskelig å skille det i en muntlig beretning som er autentisk, fra ting som sannsynligvis er feil.”²⁰

De muntlige kildene har vært en helt nødvendig brikke i denne analysen, men utstrakt bruk av kvalitative intervjuer har også sin ulempe. Hvor pålitelige er de? Hva kan de si og ikke si? Er det mulig å hente objektive fakta fra en levende kilde? I tillegg, hvor god hukommelse har korrespondenten om sin tid som utenriksjournalist?

For å etterprøve det de muntlige kildene har sagt, og ikke minst for å tilføye alle de konkrete og historiske detaljene som korrespondentene ikke har kunnet svare på, har det også vært nødvendig å bruke andre metoder for å løse problemstillingen.

I tillegg til de kvalitative intervjuene har jeg gjort en kvantitativ analyse av NRK-korrespondentene. Det mest tidkrevende arbeidet med denne oppgaven har vært å kartlegge hele NRKs nett av korrespondenter fra 1964 til 2004. En fullstendig oversikt har verken nyhetsavdelingen, Sentralarkivet eller andre i eller utenfor NRK kunnet gi, derfor måtte jeg spore opp korrespondentnettet på egen hånd. Ved hjelp av blant annet NRKs årbøker, avisartikler, biografier, dokumenter og oppslagsverk, samt informasjon fra korrespondentene selv, har korrespondentkabalen blitt lagt kort for kort. Jeg mener nå at jeg har funnet frem til alle NRKs faste korrespondenter fra 1964 til 2004.²¹ Listen er kryssjekket flere ganger, og på

¹⁹ Kvale sitert i Mellum 2000: 17

²⁰ Dahl 2004: 100

²¹ Se vedlegg 3 og 4

ulike måter.²² Etter at denne kabalen var lagt var det mulig å gjøre en kvantitativ analyse av NRKs utenrikskorrespondenter. Ved å studere korrespondentens kjønn, alder og bakgrunn, kan man si noe om hvem den typiske NRK-korrespondenten er.

Arkiver, ”steder hvor sammenhengende kilder er lagret”²³, har også vært meget sentralt for denne oppgaven. ”Arkiver – offentlige eller private – er en stabil og nødvendig database for forskningen.”²⁴ Jeg har gått nøye igjennom alle sentrale dokumenter i to hovedarkiver. Sentralarkivet i NRK sitter på omfattende materiale om hele NRKs virksomhet. Her har jeg fått hjelp av ansatte som har gått gjennom det stoffet som har vært aktuelt i denne anledning. Med stikkord som korrespondent, utenrikskorrespondent, utenriks, utenriksjournalistikk og navnene på de sentrale korrespondentene har Tormod Brække i Sentralarkivet gjort omfattende søk i arkivet, og gitt meg de dokumentene som har vært relevante for denne oppgaven. Noe av materialet i Sentralarkivet er taushetsbelagt, og det har jeg derfor ikke fått tilgang til. Likevel mener jeg at jeg med overveiende sikkerhet har vært igjennom de mest relevante dokumentene for denne analysen. Dette materialet har gitt meg viktige historiske data, blant annet for når og hvor ting skjedde, og ikke minst har disse dokumentene gitt meg et innblikk i den debatten som verserte innad i NRK om utviklingen av korrespondentnettet.

Jeg har også vært i Riksarkivet på Kringsjø i Oslo, som ”er det viktigste oppbevaringssted for arkivene til sentraladministrasjonen og andre offentlige myndigheter. I den utstrekning mediene har vært håndtert eller regulert av offentlige myndigheter, vil kildene oftest finnes her.”²⁵ På lik linje som i Sentralarkivet har jeg, ved å bruke relevante nøkkelord for denne oppgaven, gått systematisk igjennom alle dokumenter som kan ha hatt eller har hatt interesse for denne oppgaven.²⁶ Her har jeg fått fri tilgang til alt materialet jeg har vært interessert i, også det som har vært taushetsbelagt.

I tillegg finnes en rekke andre kilder som er benyttet. Jeg har gått systematisk igjennom *NRKs årbøker* fra 1963 til 2004 og de årlige utgavene av *Omkring NRK*, et tidsskrift for radio og fjernsyn i NRK som ble gitt ut fra 1971 til 1988, samt *NRK Tall og fakta*, som ble gitt ut fra 1986 til 1996. Jeg har også gått igjennom *Tidssignalet*, NRKs internavis, fra 1990

²² Heller ikke i denne oversikten er journalister som har vikariert for korrespondentene i sommermånedene eller i andre perioder inkludert. Det er heller ikke frilansere, stringere eller Norden-korrespondentene, som hadde andre typer avtaler en de tradisjonelle korrespondentene.

²³ Dahl 2004: 104

²⁴ Dahl 2004: 104

²⁵ Dahl 2004: 105

²⁶ Jeg har gått systematisk igjennom tre NRK-arkiver i Riksarkivet: Fjernsynets nyhets- og aktualitetsavdeling, Sentralarkivet og Hans Fredrik Dahls samling.

til 2001 og Programbladet. De såkalte ”korrespondentbøkene”, basert på utenrikskorrespondentenes egne erfaringer i felten, har også vært nyttig for denne oppgaven.

I tillegg til tidkrevende kildegjennomgang, har det ikke minst vært en utfordring å systematisere de små opplysningene hver enkeltkilde har gitt meg. Det har ikke vært en enkel oppgave å skaffe seg oversikt over materialet, ei heller å føre dette stoffet sammen til en helhetlig fremstilling. Å finne en egnet form for denne presentasjonen har vært en utfordrende, men også spennende oppgave.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i empirisk kildebasert forskning, og fremstillingen har en empirisk karakter bygd primært på kildene. De perspektiver og teorier medieforskning ofte baseres på er ikke fremtredende i denne oppgaven. Det ville være galt å la kultur- og medieteorier gå på bekostning av den empiriske forskningen. Henrik G. Bastiansen redegjør for fraværet av medieteorier i sin analyse av Dagsrevyens første ti år:

Det praktiske arbeid [består] ofte i å søke svar på spørsmål som er både enkle og ukompliserte; hvem gjorde hva, hvordan, når, osv., med den historiske metode som redskap. Når dette er gjort kan man trekke ut en essens, som siden kan bidra til videre studier.²⁷

Slik kan også min arbeidsmetode beskrives. Teoriproblemet er forsøkt løst ved at oppgaven hovedsakelig har en empirisk karakter, bygd på kilder og intervjuer. Med bakgrunn i Hans Fredrik Dahls utgivelse om historisk metode i mediefaget mener jeg å ha gode argumenter for denne prioriteringen:

Der hvor teorien gir alternative muligheter av betydning for ens egen diskusjon – for å åpne teksten, utvide hendeshorisonten og brette ut mulighetene – der bør de trekkes inn. Ellers ikke. Når alt kommer til alt er historien et empirisk fag, ikke et teoretisk. Historie går ut på å veie mulige og reelle fakta og hendelser mot hverandre og etablere en troverdig kronologi for dem på vei mot en årsaksforklaring.²⁸

Jeg inkluderer teorier der det er sentralt i denne analysen, men har ikke prioritert egne større teoretiske kapitler. I neste avsnitt tar jeg derimot for meg begreper som er sentrale i analysen av NRKs korrespondentnett.

Begreper

For å beskrive, analysere og forske på utviklingen av NRKs korrespondentnett er det nødvendig først å se på begrepet ”korrespondentnett”, som er sammensatt av to enkeltstående begreper; ”korrespondent” og ”nett”.

²⁷ Bastiansen 1995: 8

²⁸ Dahl 2004: 42

En ”korrespondent” er i Bokmålsordboka definert som en journalist som sender artikler eller reportasjer til sin oppdragsgiver fra et annet sted.²⁹ En utenrikskorrespondent er definert som en som er nyhetskorrespondent i utlandet.³⁰ Med den teknologiske utviklingen er det ikke lenger sånn at det er nødvendig å sende artikler hjem via postsystemet, men fortsatt er det sånn at korrespondenten er på stedet der nyheten skjer og sender hjem reportasjer, enten det er via telefon, Internett, satellitt eller som flypakke. Det er ikke få myter som har blitt fortalt om gruppen av journalister som kalles utenrikskorrespondenter. De er einstøinger og helter som drar ut av hjemlandet, bort fra kolleger, venner, familie og kjente, for å dekke nyheter fra et annet land. De formidler inntrykk og begivenheter vi ikke kan observere her hjemme, bortsett fra via tv-skjermen. På den måten får de en autoritet som er større enn den innenriksjournalistene har.

Hva er så et ”nett”? Ordet ”nett” blir beskrevet som et flettverk av snorer eller tråder i Bokmålsordboka. ”Nett” er beslektet med not, som egentlig betyr ”noe som er knyttet”. ”Nett” kan ofte bli sett i sammenheng med andre subjektiver, som fiskenett, bærenett, hårnnett eller Internett.³¹ Felles for alle disse betegnelsene er at de samler eller knytter noe sammen. Et fiskenett skal fange opp fisker, et bærenett er kjekt for å samle sammen matvarer og et hårnnett skal holde orden på de mange millioner hårstråene vi har på hodet.

Internettet er kanskje det mest avanserte fangstredskapet vi har. Med bare et klikk på tastaturet kan man fange, eller samle inn informasjon fra hele verden om akkurat det emnet man ønsker å vite mer om. I tillegg er Internett blitt det største og raskest voksende kommunikasjonsverktøyet i verden. ”Dagens Internett er vokst fram fra Licklider og Taylors visjoner om et ’galaktisk nett’ som mobiliserte til kommunikasjon mellom mennesker.”³² Med Internett har verden blitt mindre. ”Internett har forårsaket endring av flere forhold i samfunnet ved å gjøre formidling av informasjon lettere, raskere og uavhengig av geografiske begrensninger.”³³ Terje Rasmussen beskriver Internett som en global fellesgode og et verdensmedium som nærmest utgjør en virtuell fordobling av verdenssamfunnet.³⁴ Likevel, Internett fanger ikke opp alt.

²⁹ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=korrespondent&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j> [Hentet 3.11.2007]

³⁰ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=utenrikskorrespondent&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j> [Hentet 3.11.2007]

³¹ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=nett&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> [Hentet 3.11.2007]

³² Hannemyr 2005: 101

³³ <http://no.wikipedia.org/wiki/Internett> [Hentet 3.11.2007]

³⁴ Rasmussen 2007: 19

Ta søkemotoren Google som eksempel. Skriver man inn ordet *utenrikskorrespondent* får man kun 524 treff.³⁵ Kan man være sikker på at Google da har inkludert absolutt alle Internett-sider som skriver noe om utenrikskorrespondenten? Sannsynligvis ikke. Google er et fangstredskap, men som med andre fangstredskaper blir ikke alt fanget opp. Søker man på navnet "*Jahn Otto Johansen*" i hermetegn får man 17.700 treff.³⁶ Dreier alle treffene seg om korrespondenten Jahn Otto Johansen? Jeg tar meg ikke tid til å titte gjennom alle sidene, men ser at det finnes flere menn med samme navn. Ikke alt blir fanget opp av det som er aktuelt for det man søker på. Samtidig får man ofte med seg en rekke uaktuelle treff. Jo større nettverket Google vokser seg, desto flere sider blir inkludert.

Tuchman har utviklet ideen om et "nyhetsnett" som en metafor på nyhetspraksis. Hennes tese kan brukes som en fruktbar metode for å forestille seg hvorfor og hvordan noen nyheter, og i dette tilfellet, nyhetsområder, blir foretrukket fremfor andre. Ved observasjon og ved å intervju amerikanske nyhetsjournalister, har hun dokumentert hvordan nyhetsorganisasjoner bruker et nyhetsnett, uavhengig av tid og sted, som et verktøy for å identifisere nyhetsverdifulle hendelser.

Today's news net is intended for big fish. (...) [The] arrangement of intersecting fine mesh (the stringers), tensile strength (the reporters), and steel links (the wire services) supposedly provides a new blanket, insuring that all potential news will be found. (...) The netlike formation of the dispersion of reporters is of theoretic importance, for it is a key to the constitution of news. The spatial anchoring of the news net at centralized institutional sites is one element of the frame delineating strips of everyday reality as news.³⁷

Plasseringene av journalistene er med andre ord svært sentral for hvordan nyheter dannes, ifølge Tuchman. Hennes teori "om nyhetsnettets er sentral for forståelsen av betydningen av journalistenes tilstedeværelse", skriver Mari Mellum i sin studie av journalister i krig.³⁸ Stuart Allen forklarer Tuchmans nyhetsnett-teori på denne måten; "The bureaucratic threads of the news net are knitted together so as to frame certain preferred types of occurrences as 'news events' while, concurrently, ensuring that others slip through unremarked."³⁹ Nyhetsnettets er ikke tett. Det har, som begrepet tilsier, hull. "Disse vil være av varierende størrelse avhengig av ulike faktorer."⁴⁰ Tilstedeværelse er en viktig faktor i denne sammenheng. Korrespondentene er med på å tette hullene i nyhetsnettets.

³⁵ Antall treff på www.google.no [Hentet 15.9.2007]

³⁶ Antall treff på www.google.no [Hentet 15.9.2007]

³⁷ Tuchman 1978: 21-23

³⁸ Mellum 2000: 12

³⁹ Allan 1999: 66

⁴⁰ Mellum 2000: 12-13

Hva er så et "korrespondentnett"? I lys av Tuchmans teori om nyhetene i et fiskenet, kan man se på korrespondentene som masker i dette nettet. Jo flere korrespondenter NRK har, desto mer finmasket blir garnet. Med flere korrespondenter blir flere hendelser eller nyheter fanget opp og presentert for NRKs seere og lyttere. Verden blir mer systematisk observert, og menyen til det norske publikum blir mer variert. Korrespondentenes oppgave blir å fange opp det viktigste og de største fiskene i det området de har ansvar for. Men desto mer viktig blir det deres oppgave å fange opp mer unike og sjeldne fisker. De fiskene man ikke får tak i uten å være tilstede, med andre ord de nyhetene man ikke får ved å lene seg til nyhetsbyråer og andre medier. Korrespondentene har også ansvar for å forklare og analysere de nyhetene de presenterer. Waldahl, Andersen og Rønning definerer korrespondentnettet på denne måten:

Korrespondentene gir NRK anledning til å følge internasjonal politikk på pulsen, til å være raskt på plass når det skjer uventede ting, og til å kommentere med utgangspunkt i egne erfaringer. Det koster mye å opprettholde dette omfattende korrespondentnettet, og det kommer stadig forslag om å bygge det ned. Men når det først er på plass må det brukes. NRKs korrespondenter utdyper og supplerer i stor grad det utenriksstoffet redaksjonen får fra internasjonale nyhetsbyråer.⁴¹

Korrespondentene blir våre øyne og ører på steder der vi som seere ikke er, på farvann vi ikke kjenner til og på dybder vi ikke når. Et godt eksempel på det er intervjuene med de første NRK-korrespondentene i Programbladet. Portrettartikkelen om Paris-korrespondent Ottar Odland fra 1967 fikk tittelen "Vår mann i Paris".⁴² Året etter skriver Programbladet det samme om korrespondent Anton Blom. Tittelen på artikkelen er "Vår mann i Bonn".⁴³ Det er slik publikum ser på korrespondentene. De blir vår forlengede arm ut til verden. Mediene er med på å gjøre verden mindre, og korrespondentene har en særs viktig rolle i dette bildet. De kan motvirke tendensen til den overflatiske dekningen fallskjermjournalistene bidrar til.⁴⁴ På den måten har korrespondentene også et enormt ansvar.

Med en kronologisk valgt tilnærming vil jeg gi en redegjørelse for hvordan NRKs korrespondentnett ble etablert og hvordan det har utviklet seg over tid og analysere hvorfor nettet har utviklet seg på akkurat denne måten. I tillegg vil jeg se nærmere på hvordan NRKs korrespondentnett har blitt bemannet.

⁴¹ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 133

⁴² "Vår mann i Paris", intervju i Programbladet nr. 27 1967: 3

⁴³ "Vår mann i Bonn", intervju i Programbladet nr. 41 1968: 3

⁴⁴ Dahl 2002: 155

Oppgavens struktur

Jeg har delt fremstillingen i seks kapitler. Det første kapitlet gir et tilbakeblikk på hvordan NRK løste de utenriksjournalistiske utfordringene før de fikk sine første korrespondenter, og hvordan og hvorfor ledelsen til slutt bestemte seg for å bygge opp et nett av utenrikskorrespondenter.

Dernest analyseres korrespondentnettes utvikling for hvert tiår som går, fra 1964 til 2004, i de fire neste kapitlene. Hovedfokuset i de fire kapitlene går på utviklingen, oppbyggingen og nedbyggingen av korrespondentnettets. I hvert kapittel forsøker jeg å belyse hvordan ulike utfordringer og historiske hendelser er med på å forme og endre nettet. Jeg har forsøkt å ordne fremstillingen mest mulig kronologisk.

Til slutt er et kapittel viet korrespondentene i et kvantitativt perspektiv. I dette kapitlet gis en oversikt over hvem den typiske korrespondenten er, i forhold til blant annet alder og kjønn. Etter avslutningen følger en epilog, hvor korrespondentnettets fremtid diskuteres.

Jeg har i vedlegg 1 til 5 lagt ved ulike oversikter over hvordan korrespondentnettets har utviklet seg fra år til år. Uten å referere til disse oversiktene hver gang jeg nevner en ny korrespondent eller en ny korrespondentpost, er det med bakgrunn i disse oversiktene, som jeg selv har satt sammen, at nettets utvikling blir analysert.

Kapittel 1: Den britiske opprinnelsen (1964)

Behovet for utenrikskorrespondenter er ikke nødvendigvis noe som er der, det er noe man skaper.

- Richard Herrmann, NRKs første utenrikskorrespondent.⁴⁵

Å bygge et korrespondentnett er kostbart, og krever både ressurser og god planlegging. Det tok derfor lang tid fra NRK begynte å vurdere å bygge et slikt nett, til de satte tankene ut i praksis. I dette kapitlet kartlegges de vurderinger og diskusjoner som lå til grunn for at NRK til slutt bestemte seg for å ansette den aller første faste utenrikskorrespondenten. Før utenrikskorrespondentene kom på banen, måtte NRK bygge opp en utenriksavdeling her hjemme.

Den første utenriksredaktøren

Toralv Øksnevad spilte en nøkkelrolle i perioden før NRK fikk faste utenrikskorrespondenter. For de som levde under 2. verdenskrig er kanskje Øksnevad mest kjent som ”stemmen fra London”, men hans journalistiske karriere begynte lenge før krigen.

Etter å ha studert sosialøkonomi, fikk Øksnevad sin første journalistjobb i Bergens Tidende og deretter i Dagbladet, blant annet som utenriksredaktør. Han var også i en periode på 1920-tallet utsendt korrespondent ved legasjonen i Paris. Han kom til det nyopprettede Norsk Rikskringkasting i 1933, først som styrets pressesekretær. Deretter gled han over i nyhets- og aktualitetsavdelingen. Her jobbet han for å gjøre NRK uavhengig av NTBs rutinemessige nyhetsdekning, og omorganiseringen i avdelingen var vellykket.⁴⁶ NRK begynte, med Øksnevad i spissen, å kringkaste flere egenproduserte nyhetsinnslag. Øksnevad jobbet også for at nyhetsbildet ble tilført en vesentlig større grad av utenriksstoff.⁴⁷

Under den 2. verdenskrig dro Toralv Øksnevad over til London og den norske avdelingen i BBC. Han rapporterte selv hjem hver eneste søndag fra våren 1941 til krigens slutt. ”Øksnevad hadde en fremragende radiostemme og et naturlig talent for å utnytte

⁴⁵ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

⁴⁶ Jensson 1983: 411-415

⁴⁷ Dahl 1975: 273

mikrofonens muligheter.”⁴⁸ Han kom til London med bred utenriksjournalistisk erfaring. Blant de mange ferske journalistene i BBCs utenlandstjeneste fikk Øksnevad raskt status som en ”elderly statesman”.⁴⁹ Det var med sine bidrag fra krigen at Øksnevad fikk tilnavnet ”stemmen fra London”. ”Med full utnyttelse av sin overlegne polemiske evne gjorde han disse talene, snart manende, snart appellerende, snart kåserende og alltid med en sylspiss brodd mot den tyske okkupasjonsmakt og dens norske håndlangere, til en viktig faktor i oppbyggingen av den norske hjemmefrontens moral.”⁵⁰ Han ble i 1944 NRKs midlertidige riksprogramsjef i Olav Midtuns fravær, det som i dag heter kringkastingssjef.

Midtun, som igjen ble riksprogramsjef ved krigens slutt, gikk fra sjefsstolen i 1947, og svært mange regnet nok med at Øksnevad da ville overta Midtuns stilling permanent, også Øksnevad selv. Slik ble det ikke, for regjeringen ville heller ha en partikollega i denne jobben, og ansatte daværende kirke- og undervisningsminister Kåre Fostervoll.

Nærmest som et plaster på såret opprettet styret en helt ny avdeling for Toralv Øksnevad. ”Personhensynet lå avgjort bak opprettelsen av Øksnevads ’avdeling for utenrikspolitikk og kortbølgeprogram’, som ga sin leder tittelen utenriksredaktør og status på lik linje med de andre avdelingssjefene.”⁵¹ Slik ble det til at NRK fikk en egen utenriksredaktør og en avdeling med ansvar for utenriksjournalistikken. Toralv Øksnevad ble i sin nye stilling en forkjemper for utenrikskorrespondentene og hadde en viktig rolle i den debatten som utviklet seg på 1950-tallet.

Utenrikskronikørene

Utenrikskronikken var en egen genre i radioen i NRK fra 1930-årene og fram til 1970, og var på sett og vis forløperen til at NRK fikk en egen stall av korrespondenter. Kronikkene var grunnpilaren i utenriksdekningen. Hver mandag brakte kronikørene 20 minutters kommentarer til verdens begivenheter i foregående uke, og til magasinet Den viden verden, som gikk en halv time hver fredag. Disse kronikørene tolket offisielle uttalelser, statsbesøk og nyhetsmeldinger, og bandt ukens hendelser sammen i mønstre. Kronikørene, som ikke var fast ansatt i NRK, utgjorde et nøye utvalgt korps. Noen var generalister, andre var spesialister og flere av dem var pressefolk utsprunget fra både venstre- og høyresiden i politikken. Andre igjen var uavhengige eksperter.⁵² ”Radioens utenrikspolitiske kronikører var anerkjente

⁴⁸ Jensson 1983: 413

⁴⁹ Dahl 1978: 155

⁵⁰ Jensson 1983: 413

⁵¹ Dahl og Bastiansen 1999: 39

⁵² Dahl og Bastiansen 1999: 230-31

offentlige navn og kronikkene i seg selv en egen institusjon i NRK.”⁵³ I boken *Dette er norsk rikskringkasting* trekker Arthur Klæbo frem professor Arne Oding, redaktør Torolf Elster, redaktør Finn Moe, journalist Tomas Torsvik, redaktør Ragnar Vold, fru Aadel Bruun Tschudi, journalist Albert-Henrik Mohn og redaktør Birger Kildal som sentrale utenrikskronikører.⁵⁴ Også i fjernsynet utnyttet man utenrikskronikørene når store internasjonale hendelser ble brettet ut. Ved at NRK trakk inn en rekke utenforstående medarbeidere til å kommentere utenriksstoffet ble det mulig å rekke over ganske store deler av kloden.⁵⁵

I 1963 bidro en rekke store utenrikspolitiske hendelser til at behovet for faste ansatte, som kunne kommentere disse sakene på heltid, ble mer synlig. Ikke minst ble behovet for egne utenriksmedarbeidere tydelig da USAs president John F. Kennedy ble drept i november 1963. Per Øisang var tilfeldigvis i USA da drapet skjedde, og kunne derfor levere fyldige rapporter om drapet til utenriksnyhetene. Det gav blant annet Dagsrevyen en mulighet til å følge opp med flere ekstrasendinger.⁵⁶

I 1964 ansatte NRK derfor den aller første utenriksmedarbeider. Etter å ha levert gode kommentarer fra USA i Kennedy-saken, var det nettopp Per Øisang som fikk jobben. Øisangs kommende oppgave var, ifølge programdirektør Otto Nes, å gi ”ferske kommentarer til de største utenrikspolitiske hendinger, gjerne hver dag eller så ofte han kan makte det.”⁵⁷ Nå fikk NRK for første gang en kronikør og utenriksmedarbeider i en heltidsstilling. Utenriksdekningen ble styrket. Øisang jobbet som utenriksmedarbeider i to år. Etter ham overtok Jahn Otto Johansen stillingen. Med den største selvfølgelighet inntok en selvsikker Johansen ”den suverene betrakters posisjon”.⁵⁸ Senere skulle Johansen også bli en av våre mest kjente utenrikskorrespondenter.

Kennedy-saken og Øisangs tilstedeværelse i USA på dette tidspunktet aktualiserte ikke bare spørsmålet om egne utenriksmedarbeidere, men også spørsmålet om egne korrespondenter. ”NRKs dekning av drapet på Kennedy ble diskutert på møte i PUR [Programutvalget Radio] 6/12-63 hvor flere medlemmer påpekte betydningen av å få egne korrespondenter i utlandet. (...) Kringkastingen måtte, for å gi publikum de nyhetene de

⁵³ Bastiansen 1995: 173

⁵⁴ Klæbo 1953: 72-73

⁵⁵ Klæbo 1953: 74

⁵⁶ Bastiansen 1995: 175

⁵⁷ Referat fra møte i Programutvalget 22. februar 1965. I Bastiansen 1995: 175

⁵⁸ ”Jahn Otto Johansen”, artikkel av Øvrebø og Bastiansen i Morgenbladet 22.12.1995.
<http://www.oov.no/arkiv/jahnotto.html> [Hentet 3.11.2007]

forventet, være tilstede med en egen representant der begivenheten skjedde”, ble det hevdet på møtet.⁵⁹

Utenrikskronikørene og utenriksmedarbeiderne i NRK var også rollemodeller for de korrespondentene som snart skulle bli ansatt.

Frilans korrespondenter

Før NRK fikk sine faste korrespondenter brukte de også en rekke frilansere og reisende journalister. ”I forhold til kronikørene var kringkastingens egne [frilans] korrespondenter en noe friere og mer tilfeldig sammensatt skare.”⁶⁰ Enten frilanserne jobbet hjemme i Oslo til daglig og reiste ut når viktige begivenheter fant sted, eller de var nordmenn som til daglig oppholdt seg i utlandet, spilte disse journalistene en viktig rolle i NRKs utenriksdekning, og mange fikk et kjent navn på grunn av sin internasjonale posisjon i NRK. Reisende journalister og globetrotter, som Georg Wasmuth og Albert Henrik Mohn, hadde en egen evne til å befinne seg i brennpunktet når det smalt, og ble benyttet av NRK. Men oftere brukte NRK folk som var fast basert i andre stillinger i utlandet, som Johan Hambro som jobbet for FN og NTB i New York. Han sendte hjem innslag også for kringkastingen. NRK forsøkte i tillegg å sende ut egne folk når det var penger til det. Toralv Øksnevad dekket selv begivenhetene i Geneve og Paris. De yngre journalistene i avdelingen dekket både hendelser i Øst-Europa og på andre kontinenter, blant annet Afrika. Både Per Riste og Halfdan Hegtun jobbet som journalister på denne tiden.⁶¹

Gidske Anderson var en av de første kvinnene som gjorde seg kjent som frilans utenriksjournalist i NRK. I Neumann og Leiras historiske bok om UD blir hun beskrevet som ”tidenes fremste kvinnelige utenriksjournalist”.⁶² Hun var i utgangspunktet Arbeiderbladets korrespondent i Paris på 1950-tallet, men tok etter hvert oppdrag også fra NRK. ”Våren 1958 ble hennes telefonrapporter nesten daglige innslag, i og med den politiske krisen [i Frankrike].”⁶³ Mange år senere fikk hun også fast stilling som korrespondent i NRK.

Richard Herrmann, som jobbet i NTB og Reuters i London ble også flittig brukt som frilanskorrespondent for NRK. Hver lørdag opp til 1950 var det fast innslag fra Englands hovedstad i Aktuelt. ”Da en regulær avtale med Herrmann ble inngått i 1951, leverte han ikke

⁵⁹ Sitert i Totland 1992: 120

⁶⁰ Dahl og Bastiansen 1999: 231

⁶¹ Sitert i Dahl og Bastiansen 1999: 230-232

⁶² Neumann og Leira 2005: 472

⁶³ Dahl og Bastiansen 1999: 235

bare hyppige Aktuelt-innslag, men var også fast med i programmet Den vide verden annenhver fredag.”⁶⁴

En spe begynnelse

Til tross for at NRK allerede benyttet seg av en rekke journalister som leverte utenriksstoff til kanalens nyhetssendinger var det flere som ytret ønske om en mer sammensatt og konsis utenriksdekning. En rekke andre medier, både norske og internasjonale, hadde faste korrespondenter stasjonert på ulike poster rundt om i verden. Lenge før fjernsynet gjorde sitt inntog i Norge tok debatten om korrespondenter i NRK form.

Haakon Lie var en av NRKs første og største forkjempere for at NRK skulle ha faste korrespondenter utenlands. Han ”ivret helt siden slutten av 1940-årene for en fast kringkastingskorrespondent i USA. Alle innså nytten, men prisen var for høy.”⁶⁵ Også Toralv Øksnevad, daværende utenriksredaktør i NRK, argumenterte sterkt for utenrikskorrespondenter. I 1950 ba han om utvidet budsjett til utenrikstjenesten på bakgrunn av et forslag om faste korrespondenter, tenkt plassert i London og Washington. I en innstilling til programsjef Thorstein Diesen skrev han at den internasjonale utviklingen gjorde det nødvendig å styrke kringkastingens utenrikstjeneste i tiden fremover.⁶⁶ Selv om forslaget til Øksnevad var godt begrunnet måtte både han og Lie vente mange år før de fikk sitt ønske oppfylt. Forslaget om økte bevilgninger til Utenrikstjenesten ble nemlig avslått av programsjefen,⁶⁷ med samtykke fra kringkastingssjef Kaare Fostervoll.⁶⁸

NRK fikk ingen faste korrespondenter på 1950-tallet. Men til tross for at frilanskorrespondentene var noe tilfeldig plassert var utenriksdekningen i 1950-årene likevel akseptabel, ifølge Dahl og Bastiansen. ”Alt i alt kom kringkastingens utenriksdekning helskinnet igjennom 1950-årenes bølgeslag. Noen vedvarende og systematisk kritikk ble ikke reist, verken mot kronikkene, Den vide verden eller Aktuelt-innslagene.”⁶⁹

Den nye stemmen fra London

Toralv Øksnevad, som var selve stemmen fra London under krigen var også mannen som sørget for at NRK fikk en ny stemme fra de britiske øyer i etterkrigstiden. Senere skulle det

⁶⁴ Dahl og Bastiansen 1999: 230-32

⁶⁵ Dahl og Bastiansen 1999: 231

⁶⁶ Utenriksredaktør Toralv Øksnevad til Programsjef Thorstein Diesen 28.8.1950. Utenriks, sentralarkivet NRK

⁶⁷ Programsjef Thorstein Diesen til Kringkastingssjef Kaare Fostervoll 31.08.1950. Utenriks, sentralarkivet NRK

⁶⁸ Kringkastingssjef Kaare Fostervoll til Økonomisjefen i huset 1.9.1950. Utenriks, sentralarkivet NRK

⁶⁹ Dahl og Bastiansen 1999: 236-7

viser seg at også denne *nye stemmen* fra London ble legendarisk. Han fikk kringkastingshistoriens første og, ikke minst, lengste korrespondentkontrakt.

Richard Herrmann dro til London og nyhetsbyrået Reuters, først med stipend fra NTB, senere som trainee. I 1952 ble han ansatt som stedfortredende redaktør ved Europa-desken i Reuters-hovedkvarteret i London.⁷⁰ Det var da Herrmann dro over til England at Toralf Øksnevad tok initiativ til at han skulle bidra også til NRK. Herrmann ble spurt om han ville komme med kronikker fra London i fredstiden, på samme måte som Øksnevad selv hadde rapportert fra Storbritannia under krigen. Slik ble det til at Herrmann leste opp kronikker som ble tatt opp på store lydbånd, som ble sendt via den norske ambassaden og hjem til Norge. Kronikkene kunne ofte vare i hele 15 minutter, og Herrmann sammenligner dem i ettertid selv med omstendelige artikler i Samtiden. Disse kronikkene sendte Herrmann etter hvert hjem en gang i uken, og de ble sendt som egne programposter, og ikke som en del av nyhetssendingene. Det var først i 1956, under Suez-krisen, at Herrmann ble bedt om å rapportere direkte i nyhetssendingene. I to til tre uker var han da så og si daglig i nyhetene med egne innslag. Det ble en helt annen type rapportering enn det han tidligere hadde gjort for NRK. Etter denne krisen oppdaget NRK at det var mer verdifullt å ha en egen korrespondent i denne viktige hovedstaden, enn å sende slike ukebrev. Herrmann skrev til å begynne med. Derfor ble Herrmann tilbudt flere og flere oppgaver, og følte etter hvert at han allerede jobbet halvt som korrespondent, uten fast kontrakt. Han fikk kun stykkbetaling for hvert enkelt innslag. Dette gjorde han på toppen av toppredaktørstillingen i Reuter, og han fikk mye av stoffet han brukte gratis fra dem.⁷¹

Det er derfor ikke så underlig at Richard Herrmann etter hvert følte at han jobbet på kanten av det moralske. Derfor gav han beskjed til NRK på begynnelsen av 1960-tallet om at de måtte finne seg en annen journalist om de fortsatt ønsket rapporter fra London. NRK fikk ny ledelse, deriblant Torolf Elster, som kom fra et typisk avismiljø. Han innførte helt nye holdninger når det gjaldt nyheter i NRK, og det var i den nye ledelsen at debatten om å prøve seg med egne korrespondenter blusset opp, mener Herrmann.⁷²

Korrespondenter på NRK-ledelsens lepper

I 1961 skrev danske Laurits Bindsløv i Danmarks Radio, et sammendrag fra et nordisk møte i København det samme året. I denne skissen oppsummerte han en drøftelse om et felles

⁷⁰ Dahl 2001: 248

⁷¹ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

⁷² Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005.

nordisk samarbeid om et korrespondentnett. Forslaget gikk ut på at de enkelte nordiske land skulle bidra med henholdsvis to og fire korrespondenter hver, basert på landets innbyggertall og lisensmidler.

Korrespondentene skulle plasseres i ulike land og områder, og de nordiske landene skulle stå fritt til å benytte seg av stoff fra sine naboers utsendte journalister. I skissen ble det tatt hensyn både til kostnadsfordelinger, utnyttelse av korrespondentene og plasseringen.⁷³

I et skriv til kringkastingssjefen i NRK året etter ble dette forslaget kommentert av Halfdan Hegtun, daværende programredaktør i den norske kringkastingen. Han advarte mot et nordisk samarbeid av ulike grunner. Av nærliggende politiske årsaker mente Hegtun at det ble problematisk å bruke en finne eller en svenske til å orientere regelmessig i norsk radio om de sentrale internasjonale spørsmål. I tillegg argumenterte han med at norske lyttere hadde krav på å høre en mann med norske forutsetninger, norsk bakgrunn og norsk stemme i en slik rolle. I det samme skrivet påpekte Hegtun at det var et felles korrespondentnett han tok avstand fra og ikke utveksling av stoff fra de enkelte lands korrespondenter i spesifikke situasjoner.⁷⁴

Karl C. Lyche, som var nyhetssjef på den tiden, ga også sin vurdering av et nordisk samarbeid til kringkastingssjefen, og han konkluderte med at NRK gjerne kunne samarbeide med de andre nordiske land om enkelte emner, etter vurdering i hvert enkelt tilfelle, men at han ikke syntes det var ønskelig med et bindende samarbeid om felles korrespondenter ute i verden.⁷⁵ Dermed ble det ikke noe av danskenes ønske om et felles korrespondentnett. På notatet fra Bindsløv som er arkivert i Sentralarkivet har Halfdan Hegtun selv skrevet for hånd 1. juli 1962 at han tok avstand fra forslaget, og at det ikke ble vedtatt.⁷⁶ Kommentaren er signert H.H., så alt tyder på at det er Hegtuns egen kommentar.

Korrespondentnettet var stadig et uavklart tema innad i NRK, og det var ønskelig med en utvidet utenrikstjeneste. Flere land i Europa hadde allerede utviklet et bredt korrespondentnett, deriblant Sveriges Radio som i 1962 hadde fire korrespondenter ute, med en femte korrespondent i planene.⁷⁷ Utfordringen for NRK var å finne en løsning som både var økonomisk forsvarlig og journalistisk nyttig.

⁷³ "Skitse til fællesnordisk samarbejde om udlandskorrespondenter", Laurits Bindsløv i ao-avdelingen i Danmarks Radio, 26.8.1961. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁷⁴ Programredaktør Halfdan Hegtun til Kringkastingssjef Kaare Fostervoll 27.6.1962. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁷⁵ Programredaktør Karl C. Lyche til Kringkastingssjef Kaare Fostervoll 27.6.1962. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁷⁶ Halfdan Hegtuns håndskrevne notater på "Skitse til fællesnordisk samarbejde om udlandskorrespondenter", Laurits Bindsløv i ao-avdelingen i Danmarks Radio, 26.6.1961, mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁷⁷ Programredaktør Halfdan Hegtun til Kringkastingssjef Kaare Fostervoll 27.6.1962. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

I 1963 sendte Halfdan Hegtun en oversikt og et budsjettforlag om nye korrespondentstillinger i utlandet til daværende programsjef i NRK. Behovet for faste korrespondenter ble begrunnet med en bredere internasjonal interesse i landet. Sentrale utenrikspolitiske spørsmål hadde fått en større betydning for Norge i etterkrigsårene og dette førte til en stigende interesse blant folk flest. Derfor økte behovet for en rask og pålitelig nyhetsformidling og en omfattende rapport- og kommentartjeneste, ifølge Hegtun:

Ikke minst Norges nye stilling i det internasjonale bildet, vårt medlemskap i FN og i den vestlige alliansen og vår umiddelbare tilknytning til de nye samarbeidskonstellasjonene i Europa gjør at folk føler seg langt mer direkte berørt enn tidligere. De sentrale utenrikspolitiske tvistespørsmål og problemstillinger griper også mer og mer inn i vår hjemlige politiske debatt, slik at behovet for kunnskaper og orientering også av den grunn er markert stigende.⁷⁸

Videre påpekte Hegtun at radioen ville være korrespondentenes viktigste medium når det gjaldt raske, informerende kommentarer fra de politiske brennpunkter. Dette er et område hvor radioen ennå lenge vil kunne hevde seg i TV-alderen forutsatt at mulighetene blir utnyttet, hevdet Hegtun. Han viste til lyttertall fra Sveriges Radio, som bekreftet hans synspunkter.⁷⁹ På bakgrunn av hans argumentasjon for å bygge ut et korrespondentnett mente Hegtun det var et rimelig krav å ha korrespondenter på i alle fall fire poster, hvor han nevnte London, Washington, Paris og Bonn som de mest aktuelle hovedsteder.

Et annet interessant poeng Hegtun kom med i denne rapporten var årsaken til hvorfor NRK hadde utsatt utbygging av korrespondentnettet opp til denne dato:

Når vi tidligere har vært tilbakeholdne med å foreslå opprettet slike korrespondentstillinger, har grunnen – foruten tanken på de høye utgiftene – også vært den at man vel kan være i sterk tvil om i hvilken grad det vil være mulig å skaffe seg full eller en rimelig grad av beskjeftigelse for korrespondentene.⁸⁰

Sveriges Radio, til sammenligning, hadde allerede den gang to radiokanaler, og dermed flere fora hvor korrespondentene kunne slippe til. NRK Radio hadde kun en radiokanal på den tiden, med ett aktualitetsprogram hver kveld. Det var derfor innlysende at NRK ikke kunne gi plass til fire korrespondenter i hver sending. Når Hegtun ikke lenger hadde betenkeligheter med å foreslå slike stillinger var det fordi han mente at det politiske utenriksstoffet nå var blitt så viktig at NRK måtte finne seg i å betale for å ha en mann på stedet til enhver tid og for enhver tenkelig situasjon.⁸¹

⁷⁸ Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁷⁹ Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁸⁰ Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁸¹ Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

I tillegg mente Hegtun at korrespondentene kunne bidra med innslag i en lang rekke programmer også av annen karakter enn den politiske.⁸² Hegtun pekte også på at korrespondentene først og fremst skulle jobbe for radioavdelingen, men skrev videre at dersom det var tvil om korrespondentenes arbeidskraft ville bli tilstrekkelig utnyttet, kunne de også påta seg visse oppdrag for fjernsynet.⁸³

Den første faste korrespondenten blir ansatt

NRK ble etablert i 1933. De første 30 årene, frem til 1964, ansatte ikke kringkastingen en eneste fast korrespondent. Andre løsninger, som kronikører og frilanskorrespondenter ble brukt, men på 1960-tallet ble det stadig vanskeligere å skjule det faktum at mangelen på egne korrespondenter var en svakhet i NRKs utenriksdekning.

Etter 31 år som Norges eneste kringkaster, bestemte ledelsen seg for å opprette en fast korrespondentstilling, og det var naturlig å først se til Storbritannia og London. Her hadde Richard Herrmann i mange år allerede rapportert om og fra større og mindre hendelser, og selv om han hele tiden hadde fått stykkbetalt og i tillegg kombinerte korrespondentoppdragene med et toppverv i Reuters, ble han etter hvert en viktig stemme for NRK. Så viktig at de brukte all sin list til å overtale Herrmann til å takke ja til et tilbud som NRKs aller første faste korrespondent.

Herrmann hadde informert NRK om at korrespondentoppdragene tok for mye tid, og sa at han ønsket å konsentrere seg fullt og helt om jobben i Reuters. Da NRK spurte Herrmann om han ikke heller ønsket å begynne som fulltidskorrespondent for NRK falt valget vanskelig. Utfordringene i Reuters var store. Han hadde ansvar for dekningen i hele Europa, og på den måten virket jobben i NRK beskjeden. NRK-ledelsen var derimot helt bestemt på at de ville ha Herrmann som korrespondent. De ga ham derfor svært gode betingelser, så gode at Herrmann til slutt fant det vanskelig å avslå tilbudet.⁸⁴

Et behov er skapt

I og med at Richard Herrmann ble NRKs aller første faste korrespondent var de praktiske elementene knyttet til stillingen utfordrende. NRK startet fullstendig på bar bakke. Et av de usikre momentene når det gjaldt ansettelsen av Richard Herrmann var hvor stort behovet var. Hvor mye stoff kunne man regne med å få produsert? Herrmann forteller at det i et møte han

⁸² Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁸³ Programredaktør Halfdan Hegtun til Programsjefen 29.1.1963. Mappe 107-1-0, sentralarkivet NRK

⁸⁴ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

hadde med ledelsen før han tok fatt på jobben ble bestemt at han skulle lage to til tre rapporter ukentlig, og det begynte han med. Etter bare kort tid lagde han to rapporter daglig på travle dager, og det varte ikke lenge før han var oppe i 500 rapporter i året, både store og små. Han forteller:

Behovet for utenrikskorrespondenter er ikke nødvendigvis noe som er der, det er noe man skaper. For ingen hadde savnet en korrespondent før jeg kom til London. Vi hadde ikke tenkt i den retningen i det hele tatt. Man skaper et behov for godt stoff i kringkastingen, akkurat som man skaper et behov for et nytt vaskepulver, for å si det litt primitivt. Der ligger også utfordringen. For man kan skape et behov for ting som gjør livet mer verdt å leve, med innhold, dybde, bredde og høyde. Og man kan skape et behov for rusk og rask som ikke betyr noe som helst, som er ferdig i det øyeblikket du har sagt det.⁸⁵

Man kan trygt si at Herrmann lyktes i å skape et behov for noe som var innholdsmessig bra og positivt. I hans biografi fra Norsk Biografisk leksikon står det; ”Richard Herrmann står som den kanskje mest rendyrkede radiojournalist norske medier har frembrakt.”⁸⁶ I 1968, fire år etter at han ble korrespondent i London, fikk Herrmann Narvesen-prisen av Norsk Presseforbund ”for fremragende journalistisk innsats.”⁸⁷

Richard Herrmann ble vår norske gentleman og vår norske brite i Storbritannia. Han var allerede integrert i det engelske samfunnet sammen med sin familie, og hans stemme og stil ble synonymt med London for norske lyttere og seere. Han var den første faste utenrikskorrespondenten i NRK. I tillegg ble han den korrespondenten som har hatt det lengste sammenhengende korrespondentoppholdet av alle NRKs faste korrespondenter. Han ble i London helt frem til 1975. Han har skrevet en rekke bøker om briternes historie og samfunns- og dagligliv, blant annet *Over til London*, *London: mine gleders by*, *Livet med Elizabeth og andre kongelige personer* og *Med skjebnen i hånden: Churchill-slekten i krig og fred*.⁸⁸

Den britiske opprinnelsen

Med Richard Herrmann i London hadde NRK lagt grunnsteinen for sin utbygging av et nett av utenrikskorrespondenter, som senere skulle utvikle seg til å bli en finmasket institusjon. Nå i første omgang var det kun en britisk forbindelse. Med de viktige båndene mellom Storbritannia og Norge, ikke minst i krigstiden, var det helt naturlig å starte i London. Dette var en by i et land som både nordmenn kjente godt til, og som nordmenn følte tilhørighet til.

⁸⁵ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

⁸⁶ Dahl 2001: 248

⁸⁷ Bastiansen 1995: 188

⁸⁸ 1967, 1983, 1986 og 1992.

Herrmann satte føringer for et korrespondentnett som de neste årene skulle ekspandere raskt, og som skulle bli en svært viktig del av NRKs utenriksdekningen.

Tabell 1.1: Den britiske opprinnelsen: London 1964.

(Kart: Google Maps)

Kapittel 2: Øst-vest-nettet (1964-1969)

Det må være riktig at vi må ha en mann også i øst – ikke først og fremst som et direkte talerør, men for å gi den sovjetiske versjon av forskjellig slags konfliktstoff.

- Tor Strand, NRKs første Moskva-korrespondent.⁸⁹

Etter at NRK fikk sin første korrespondent i 1964 begynte ting å skje raskt. Det som senere skulle bli et verdensomspennende korrespondentnett hadde sin opprinnelse på 1960-tallet. Det var kald krig mellom Øst-Blokken (Sovjetunionen og dens allierte) og Vest-Blokken (USA og dens allierte). Konfliktene, og det sterke skillet mellom øst og vest, preget også NRKs valg av korrespondentstasjoner i utlandet. I dette kapittelet kartlegges utviklingen av korrespondentnettet i NRK de første seks årene, fra 1964 til 1969.

Et vellykket eksperiment

Herrmann var en slags prøvekanin for NRK ute i verden, derfor ble han også først ansatt på en treårig prøvekontrakt. I kontrakten sto det at Herrmanns arbeidsoppgaver i første rekke skulle ”omfatte rapporter og kommentarer i radio om britisk politikk, samfunnsliv, kulturliv og utenrikspolitiske spørsmål vurdert fra Storbritannia”.⁹⁰

Dette var en mercedesstilling blant journalistene i NRK og skulle sette standarden for korrespondenter etter ham. Den nye korrespondenten ble lønnet etter de samme satser som gjaldt for presseråden ved den norske ambassaden i London. Han fikk en årslønn på 33.652 kroner. Han fikk nesten like mye i bostedstillegg i året (28.800 kroner), samt et forsørgertillegg på 20.160 kroner per år.⁹¹ Med andre ord fikk Herrmann, som han selv også sa det, meget gode betingelser. Herrmann satte da også standarden for det som skulle bli svært eksklusive stillinger i NRK. Herrmanns tre år lange prøveperiode må også ha vært en suksess, for som han selv sier:

⁸⁹ ”Fast korrespondent i Moskva fra september”, intervju i Programbladet nr. 23 1968: 2

⁹⁰ Sak nr. 250: ”Avtale med Richard Herrmann om korrespondentstilling i London”, styreprotokoll fra styremøte 15.12.1964, NRK Styreprotokoller, Aa 0017. Selve kontrakten, ”Avtale mellom Richard Herrmann og Norsk Rikskringkasting” ligger som vedlegg i Møter i styret 1933 – 1979, Ac 0147. Riksarkivet

⁹¹ ”Avtale mellom Richard Herrmann og Norsk Rikskringkasting” ligger som vedlegg i Møter i styret 1933 – 1979, Ac 0147. Riksarkivet

Det var jo ment som et eksperiment da. Og det må ha vært vellykket, for etter kort tid skulle man jo ha korrespondenter andre steder også. Først var det vel New York, senere fikk NRK en korrespondent i Moskva. Det var de politiske stedene. Og også i Paris og Bonn fikk NRK korrespondenter. Da var man klar over hjemme i NRK, at dette var noe som var kommet for å bli. Og dermed så fikk man da orden i sakene.⁹²

Etter prøveperioden ble Herrmann ansatt på ubestemt tid. I motsetning til de fleste andre korrespondenter som kom etter Herrmann hadde han mulighet til å bli i London til han selv sa opp, eller eventuelt gikk av med pensjon. Korrespondentene etter Herrmann ble stort sett sendt ut på fireårskontrakter.

Til tross for at Herrmanns ansettelse ble sett på som et prøveprosjekt, hadde NRK allerede flere utenriksposter i tankene. I NRKs årbok fra 1964 står det at Herrmann i fast korrespondentstilling var en viktig nyvinning for kringkastingen, som blant annet førte til at ”tallet på utenrikspolitiske innslag i programposten Aktuelt er gått sterkt opp, en utvikling som trolig vil fortsette etter hvert som det lykkes å bygge opp et eget nett av korrespondenter i utlandet.”⁹³

Nytt kontor i New York

Allerede året etter, i 1965, opprettet NRK en ny korrespondentstilling. Den ble plassert i New York. Supermakten USA, som ledende stat i vestens kalde krig mot kommunismen i øst, var viktig i oppbygningen av NRKs korrespondentnett. I dette hovedsentra for alt det den vestlige siden sto for i den spente situasjonen mellom øst og vest, der skulle NRK ha en journalist. FNs hovedkvarter ligger i New York. Det var også en viktig grunn til at NRK valgte å ha en fast base i USA, og trolig hovedgrunnen til at NRK valgte New York, og ikke i hovedstaden Washington.

I NRKs årbok fra dette året blir utbyggingen av korrespondentnettet betegnet som en sterk ekspansjon, til tross for at det altså kun dreide seg om én ny korrespondent.⁹⁴

De første to månedene var det Per Riste som fungerte som NRKs mann i New York, etter at han hadde fullført oppdraget som pressemedarbeider ved den norske FN-delegasjonen.⁹⁵ Per Riste hadde jobbet i NRK siden 1948. Før han dro til New York, og hadde et avbrekk i sin NRK-karriere, var han redaksjonssekretær i utenriksavdelingen. Etter to

⁹² Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

⁹³ NRK Årbok 1964: 68

⁹⁴ NRK Årbok 1965: 72

⁹⁵ NRK Årbok 1965: 72

måneder som NRKs mann i New York dro han tilbake til kringkastingen.⁹⁶ Han ble sittende som NRKs utenriksredaktør til han gikk av med pensjon i 1987.⁹⁷

I april overtok så Bjørn Jensen stillingen som fast korrespondent i New York. Jensen, som hadde en magistergrad i statsvitenskap fra Universitetet i Chicago, hadde tidligere vært ansatt i NTBs utenriksavdeling. Fra 1957 arbeidet han som pressemedarbeider og førstesekretær i UD, før han fra 1963 var konsulent i UDs politiske avdeling. I tillegg hadde han skrevet en rekke artikler om amerikansk politikk og FN, og i 1964 gav han ut boken *Mannen i Det hvite hus*.⁹⁸ Med andre ord hadde han store kunnskaper om USA og amerikansk politikk da han tok fatt på jobben.

Nå hadde kringkastingen to faste korrespondenter, i to viktige vestlige land, som de kunne utnytte. I årboken står det videre at ”dagsaktuelle rapporter fra New York kom til å sette sterkt preg på sendingene i tilknytning til Dagsnytt.”⁹⁹ I Bjørn Jensens USA sto Vietnam-krigen, raseopptøyer og borgerrettsbevegelsen sentralt, mens det i Richard Herrmanns Storbritannia blant annet var konflikten med Rhodesia som preget nyhetsrapportene. I tillegg var naturligvis det sterke skillet mellom Øst-Europa og Vest-Europa viktig for NRKs korrespondenter, også for New York-korrespondenten. USA var stormakten som ledet Vest-Blokken.

NRK var nå fast bestemt på å utvide korrespondentnettet ytterligere, og de neste fem årene fikk kringkastingen et nett av korrespondenter. NRK begynte korrespondentutviklingen med å bygge et solid korrespondentnett i vest, men fikk etter hvert også korrespondenter i øst.

Nytt kontor i Paris

I 1966 ansatte NRK en korrespondent i Paris. Ottar Odland, som lenge hadde arbeidet med utenriksjournalistikk i NRK, fikk jobben. Han kunne skilte både med et hovedfag i fransk, samt et studieopphold i Frankrike. I tillegg dekket han presidentvalget i Frankrike for NRK høsten 1965, før han ble ansatt som fulltidskorrespondent fra 1. januar 1966.¹⁰⁰ I Programbladet året etter står det om valget av Paris som korrespondentsete:

⁹⁶ Per Riste var i New York som NRKs korrespondent i kun to måneder, og han blir ikke regnet med i staben av faste utenrikskorrespondenter.

⁹⁷ Øy 1998: 299

⁹⁸ Bastiansen 1995: 185

⁹⁹ NRK Årbok 1965: 72

¹⁰⁰ ”Vår mann i Paris”, intervju i Programbladet nr. 27 1967: 3

Paris er ved siden av London allstøtt det viktigaste storpolitiske senteret i vår del av verda. Ikkje berre er Paris regjeringsby i ein stat som jamt styrkjer sin posisjon i Europa og der avgjerder blir tekne som kan få mykje å seie også for oss; her renn òg så mange trådar saman i heile det verdspolitiske mønstret, og få er dei storaviser, pressebyrå og kringkastingsinstitusjoner som ikkje er representerte på denne viktige observasjonspost.¹⁰¹

Det er ingen tvil om at det nye utenrikskorpset styrket dekningen. Det ble også understreket i NRKs årbøker. ”Med tre fulltidskorrespondenter i verdenspolitiske sentra, som London, New York og Paris, har en fått langt bedre vilkår til å supplere Dagsnytt-sendingene med rapporter, kommentarer og bakgrunnsstoff. Bortimot 27 prosent av innslagene i Aktuelt var utenriksposter, og de faste korrespondentene sto for de fleste av disse.”¹⁰²

Når NRK oppdaget nytten av det å ha korrespondenter ute i verden, og i tillegg så hvor mye stoff de produserte, først og fremst for radioen, men også for fjernsynet, var det ingen grunn til å ikke fortsette denne utviklingen. Også publikum satte pris på korrespondentene, og de ble omtalt i utstrakt grad både i aviser og i Programbladet.

Når Herrmann husker tilbake til tiden han var korrespondent, mener han det var mer oppmerksomhet rundt korrespondentene og det som skjedde i radioen generelt den gangen. På den tiden samlet kona på alle de store overskriftene fra avisene, om det som ble skrevet om korrespondentektemannen.¹⁰³

Nytt kontor i Bonn

1. oktober 1967 fikk NRK en fjerde korrespondent på plass ute i verden. For tredje gang i et europeisk land, nemlig i den daværende vesttyske hovedstaden Bonn. Sammen med Paris, London og New York var Bonn en viktig verdenspolitisk by, og et viktig sted for NRK å være. Likevel er det verdt å nevne at NRK nok en gang prioriterte å bygge en base i Vest-Europa, og ikke i øst.

Dagbladet hadde en korrespondent i Tyskland allerede, Jon-Hjalmar Smith. Han hadde levert endel telefonrapporter også til NRK fra Vest-Tyskland. Anton Blom ble NRKs første faste korrespondent i dette landet. Anton Blom kom til NRK fra Arbeiderbladet i 1965. Da begynte han som stortingsmedarbeider i Dagsnytt og reportasjeavdelingen i radio, før han fikk korrespondentjobben snaue to år senere.¹⁰⁴ Det var politisk viktig for NRK å ha en mann i Vest-Tyskland. ”I 1960-årene var Vest-Tyskland selve fokuset for den kalde krigen i

¹⁰¹ ”Vår mann i Paris”, intervju i Programbladet nr. 27 1967: 3

¹⁰² NRK Årbok 1966: 83-4

¹⁰³ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

¹⁰⁴ ”Vår mann i Bonn”, intervju i Programbladet nr. 41 1968: 3

Europa.”¹⁰⁵ Som korrespondent i Vest-Tyskland var politikk, samfunnsliv, kulturliv og utenrikspolitiske spørsmål vurdert fra vesttysk side det viktigste i Bloms arbeid. Og som Blom sa det selv i et intervju i Programbladet året etter at han ble ansatt: ”Hele den tyske situasjonen er svært viktig for det som skjer i hele Europa!”¹⁰⁶

I Bloms periode som Bonn-korrespondent var likevel en av hans viktigste enkeltsaker en hendelse som skjedde utenfor Vest-Tysklands grenser. I 1968 okkuperte militærstyrker fra Sovjetunionen og Øst-Europa Tsjekkoslovakia, og Blom fikk beskjed om å reise til landet så fort han bare maktet. ”Jeg fikk ordre om å reise, og hoppet i bilen med koffert og skrivemaskin, og prøvde først å finne en grenseovergang til Tsjekkoslovakia via Wien. Den var sperret.”¹⁰⁷ Også de neste overgangene Blom kom til var sperret. Først på femte forsøk kom han inn i det okkuperte landet via en grenseovergang som russerne ennå ikke hadde sperret. Der var alle veiskilt snudd eller fjernet. ”Tsjekkerne gjorde alt de kunne for å gjøre det vanskelig for russerne som hadde okkupert deres land”, sier Blom.¹⁰⁸ Derfor var det også vanskelig for Blom å finne veien til Praha. Til alt hell traff han på noen haikere som han tok med seg og som kunne veien til hovedstaden, og slik kom han seg til slutt til Praha, og midtpunktet for okkupasjonen. ”Å dekke den saken er noe av det mest spennende jeg har vært i nærheten av”, sier Blom.¹⁰⁹

Bloms rapporter på denne reisen ble sendt både i radioen og i fjernsynet. Rapportene i Dagsrevyen fra Praha ble illustrert ved hjelp av stills og plakater, og i enkelttilfeller også med bilder fra BBC gjennom eurovisjonssamarbeidet og fra Visnews.¹¹⁰

Nytt kontor i Moskva

NRK hadde nå fire korrespondenter, men kun i vestlige land. Med en så tydelig øst-vest-konflikt i verden ble det i lengden uforsvarlig av NRK å ikke ha en journalist i øst. ”Det var naturlig at kravet om en utsending i Moskva vart reist”¹¹¹, skriver Per Riste i en oppsummering i NRKs årbok.

Så, i 1968 får derfor NRK en mann i Moskva, akkurat som både Per Riste og Halfdan Hegtun ønsket seg. Tor Strand ble NRKs pioner i Moskva i det store landet i øst. Strand hadde bred erfaring fra NRK. Han hadde produsert en rekke utenrikspolitiske programmer, i tillegg

¹⁰⁵ Werenskjold 2006a: 150

¹⁰⁶ ”Vår mann i Bonn”, intervju i Programbladet nr. 41 1968: 3

¹⁰⁷ Eget intervju med Anton Blom 8.12.2004

¹⁰⁸ Eget intervju med Anton Blom 8.12.2004

¹⁰⁹ Eget intervju med Anton Blom 8.12.2004.

¹¹⁰ Werenskjold 2006: 151

¹¹¹ Programsjef Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

til utenrikskommentarer i Dagsrevyen og innslag i Utenriksmagasinet. Han syns likevel det var en skremmende tanke å reise til Moskva som NRKs første korrespondent her. I et intervju i Programbladet ga han uttrykk for at han fryktet at tilgangen på nyhetsstoff var mer begrenset her enn i andre land NRK hadde korrespondenter.¹¹² Da Strand dro til Moskva i 1968 ble han den eneste norske pressemannt med fast stasjon i den sovjetiske hovedstaden.

Strand begynte i jobben bare tre uker etter invasjonen i Tsjekkoslovakia, og også for ham ble denne okkupasjonen en viktig sak i begynnelsen av hans korrespondentperiode.¹¹³ For Strand ble det også en svært viktig oppgave å gi den andre versjonen i øst-vest-konflikten et ansikt. I Programbladet sa Strand om stillingen i Moskva:

Det er på høy tid at Norsk Rikskringkasting har fått en fast mann i Moskva etter som institusjonen har korrespondenter fire andre steder, men i land som står på samme side i maktbalansen øst-vest. Det må være riktig at vi må ha en mann også i øst, - ikke først og fremst som et direkte talerør, men for å gi den sovjetiske versjon av forskjellige slags konfliktstoff, med andre ord: hva det offisielle Sovjet sier og skriver.¹¹⁴

Reportasjene fra Moskva var noe nytt og spennende, som ble godt tatt imot av lyttere og seere i Norge.

Moskva ligger ikke stort lenger bort fra Oslo enn mange andre av Europas storbyer, men jeg skulle tro at for nordmenn flest virker den fjernere enn både Paris og Roma. Moskva er nå engang ikke et vanlig reisemål for turister og forretningsfolk, det er en storby vi – av mange grunner – er kommet til å føle oss lite fortrolig med, selv om den er hovedstad i vårt største naboland.¹¹⁵

Fjernsynet benyttet seg i økende grad av korrespondentene underlagt radioavdelingen. Med bilder fra NRKs egne arkiver og fra omfattende nyhetsutveksling mellom landenes fjernsyn i Eurovisjonen, Intervisjonen og Nordvisjonen, rapporterte korrespondentene om viktige hendelser i og omkring sine land. NRK mottok også daglige flyforsendelser av film fra de to største nyhetsfilmbyråene, UPITN og Visnews. Med sine kommentarer og nyheter var korrespondentene med på å gjøre det internasjonale nyhetsbildet så levende som mulig.¹¹⁶

På direkte linje over havet

I 1965, da NRK fortsatt kun hadde to faste korrespondenter ute i verden, i tillegg til NRKs frilansere i utlandet, fikk lytterne for første gang høre direkte samtaler mellom en eller begge

¹¹² "Fast korrespondent i Moskva fra september", intervju i Programbladet nr. 23 1968: 38

¹¹³ Bastiansen 1995: 186-7

¹¹⁴ "Fast korrespondent i Moskva fra september", intervju i Programbladet nr. 23 1968: 38

¹¹⁵ "Hverdag i Moskva", intervju i Programbladet nr. 8 1969: 11. Sitert i Bastiansen 1995: 187

¹¹⁶ NRK Årbok 1968: 153

korrespondentene og deltagere hjemme i Norge i programposten "Utenrikspolitisk forum", som ble sendt omtrent en gang i måneden. "Ved hjelp av direkte linjesamband mellom studio i Oslo og til f.eks. New York, London eller Paris, har man kunnet få til samtaler mellom korrespondenter i utlandet og deltagere i Norge, og slike innslag har gjort denne programposten mer levende"¹¹⁷, står det i årboken fra 1965. Slike samtaler mellom en programleder i studio og korrespondentene ute, er et godt bilde på det nettet som NRK skapte. Korrespondentene brakte verden til Norge, gjennom radiosendere og tv-apparater.

For også i fjernsynet benyttet man seg av de to nye korrespondentene nesten fra første stund. Bjørn Jensen kom med det som trolig var den første telefonrapport fra en fulltidsansatt korrespondent til Dagsrevyen, faktisk før Herrmann, den 23. april 1965. Reporteren ble introdusert som "NRKs New York-korrespondent Bjørn Jensen."¹¹⁸ To uker senere, 6. mai 1965, hadde Herrmann sin tv-debut. Ragnar Baartvedt oppsummerte i loggen: "Førsteklasses London-rapport fra R. Herrmann med utmerket billeddekning fra arkiv."¹¹⁹

De to korrespondentene fikk raskt en egen status blant både lyttere, og ikke minst seere. De "tilførte den noe svake utenriksdekningen økt nærhet til verdenspolitiske begivenheter. De bar også et personlig preg; korrespondentens navn ble alltid oppgitt som introduksjon til rapporten."¹²⁰

I Dagsrevyen 14. november 1966 ble Herrmanns rapport introdusert slik: "Richard Herrmann kåserer fra London". 17. desember skjedde det slik: "Vår London-korrespondent Richard Herrmann setter vedtaket om oljesanksjoner mot Rhodesia inn i en samtidshistorisk sammenheng i kveldens London-rapport."¹²¹

"Telefonrapportene fra utenrikskorrespondentene ble fra 1965 de første stabile egenproduserte innslag i Dagsrevyen fra utlandet."¹²² Herrmann og Jensen var med disse direkte rapportene med på å sette et preg på Dagsrevy-sendingene som tidligere var savnet. "Telefonrapportene fra korrespondentene fikk øyeblikkelig stor betydning i Dagsrevyen, og de ble brukt for alt de var verdt. At sendingene frem til 1965 ikke hadde kunnet bringe utenriksrapporter fra faste utsendinger hadde gjort utenriksdekningen tynn."¹²³ Det stadig voksende nettet av korrespondenter bidro til at NRK ble mer internasjonalt orientert på 1960-tallet.

¹¹⁷ NRK Årbok 1965: 72-3

¹¹⁸ Bastiansen 1995: 185

¹¹⁹ Dagsrevyens logg 6. mai 1965. Sitert i Bastiansen 1995: 185

¹²⁰ Bastiansen 1995: 185

¹²¹ Kjøreplan for Dagsrevyen 14.11 og 17.12.1996. Sitert i Bastiansen 1995: 185

¹²² Bastiansen 1995: 208

¹²³ Bastiansen 1995: 188

Telefonrapportene fra korrespondentene i Dagsrevyen ga sendingene mer tyngde, og var med på å forsterke Dagsrevyens karakter som nyhetssending.¹²⁴

Korrespondentbrevet

Hvert år fra 1964 til 1968 utvidet NRK med en ny korrespondent, men i 1969 ble ingen nye korrespondentkontorer åpnet ute i den vide verden. Men radioen fikk en ny ukentlig programpost dette året, et program hvor korrespondentene fikk mulighet til å utfolde seg om emner som ikke egnet seg for den daglige rapporttjenesten.

Programposten fikk navnet "Vår korrespondent har ordet" og ble sendt hver lørdag ettermiddag. Formen kunne være reportasje, intervju eller kåseri.¹²⁵ Ett år senere, i 1970, endret lørdagsprogrammet navn til "Brev fra vår korrespondent". "Endringen tok sikte på å gi større frihet, både i emnevalg og form."¹²⁶ "[Korrespondentbrevet] var en videreføring av de tidligere utenrikskronikkene. Disse gikk utelukkende i radio."¹²⁷ Disse reportasjene presenterte et bredt spekter av temaer. "Mens Ottar Odland i Paris sendte hjem korrespondentbrev hvor han presenterte franske visesangere, fokuserte [Anton] Blom på tyske forfattere, både klassisk og moderne tysk litteratur."¹²⁸

Innslagene hadde form som reisebrev, og beskrev ofte korrespondentens opplevelser og erfaringer eller små historier de kom over på sin vei. Felles for korrespondentbrevene var at de kunne gi lytterne følelsen av at dette var noe som skjedde langt borte, i et fremmed land, hvor NRKs korrespondenter var lytternes øyne og ører. Reportasjene hadde en personlig stil og korrespondentene brukte ofte jeg-form. I tillegg var korrespondentbrevene rett og slett god reklame for det nettet NRK bygde opp på denne tiden, og eksotiske innslag i radioen.

Denne posten eksisterer fortsatt i dag. Den har nok en gang endret navn til "Korrespondentbrevet", og blir sendt lørdag formiddag. Formen og innholdet er ganske lik, og friheten like stor. Programposten har blitt et svært populært innslag, og er et av korrespondentens varemerker. I tillegg har mange av korrespondentene bemerket at korrespondentbrevene er en av deres egne favoritter. Mange synes det er befriende å lage dette brevet, som gir rom for annet stoff enn de korte dagsaktuelle nyhetsreportasjene. Korrespondentbrevet var på sett og vis korrespondentenes pustehull.

¹²⁴ Bastiansen 1995: 188

¹²⁵ NRK Årbok 1969: 92

¹²⁶ NRK Årbok 1970: 81

¹²⁷ Werenskjold 2006a: 148

¹²⁸ Werenskjold 2006a: 148

Øst-vest-nettet

På seks år hadde NRK bygd opp et nett med fem utenrikskorrespondenter. Behovet, som Herrmann skapte på begynnelsen av 1960-tallet økte, og NRK innså nytten av korrespondentene.

NRKs nett av utenrikskorrespondenter hadde en britisk fødsel, og seks år senere lå tyngdepunktet fortsatt i Vest-Europa, men med to helt sentrale ytterpunkter i New York og Moskva. Det er tydelig at nettet var strukturert rundt øst-vest-konflikten. Alle korrespondentene var plassert på aksens mellom USA og Sovjetunionen. De to supermaktene ledet hver sin fløy i verden. "Ett kapitalistisk vestlig og ett sosialistisk østlig: to verdener med fullstendig mangel på gjensidig forståelse."¹²⁹ I tillegg til korrespondentene som var plassert på aksens to ytterpunkter var det ikke tilfeldig, sett i lys av den kalde krigen, at de tre andre korrespondentene ble plassert i henholdsvis Storbritannia, Frankrike og Vest-Tyskland.

Korrespondenten i London var viktig for Norges samarbeid med britene, men i tillegg var Storbritannia helt sentral i konflikten mellom øst og vest, og "USAs mest trofaste samarbeidspartner i Europa."¹³⁰

Korrespondenten i Paris hadde også en nøkkelrolle i øst-vest-nettet. Frankrikes leder, Charles de Gaulle, stolte ikke på USAs forsvar i Vest-Europa, og han ønsket derfor at Frankrike skulle spille en selvstendig stormaktsrolle utenfor den tradisjonelle supermaktskonflikten mellom USA og Sovjet. I denne sammenheng så han det som helt nødvendig at Frankrike skaffet seg et sterkt selvstendig forsvar, og fremfor alt med egne kjernefysiske våpen, som stormakten selv skulle disponere over. "Derfor var han også motstander av amerikanske planer om å skape en kjernevåpenstyrke innenfor rammen av NATO."¹³¹ Han kjørte en egen utenrikspolitisk linje, på tvers av de andre vestlige landene. Det ledet til at han i 1966 besluttet å trekke franskmennene ut av det militære NATO-samarbeidet. "Den franske politikken etter 1965 kan sees som et målbevisst forsøk på å markere Frankrikes uavhengighet både av Sovjet og USA."¹³²

Tyskland, som ble delt i to etter 2. verdenskrig var selve symbolet på den kalde krigen. Bonn ble Vest-Tysklands provisoriske hovedstad, og korrespondenten fra NRK fikk naturlig nok sitt sete her.

Det var kald krig, og konflikten utspant seg først og fremst i Europa, rett utenfor Norges egen stuedør. Med Tsjekkoslovakia-invasjonen og Vietnam-krigen på slutten av

¹²⁹ Tägil 1986: 26

¹³⁰ Tägil 1986: 28

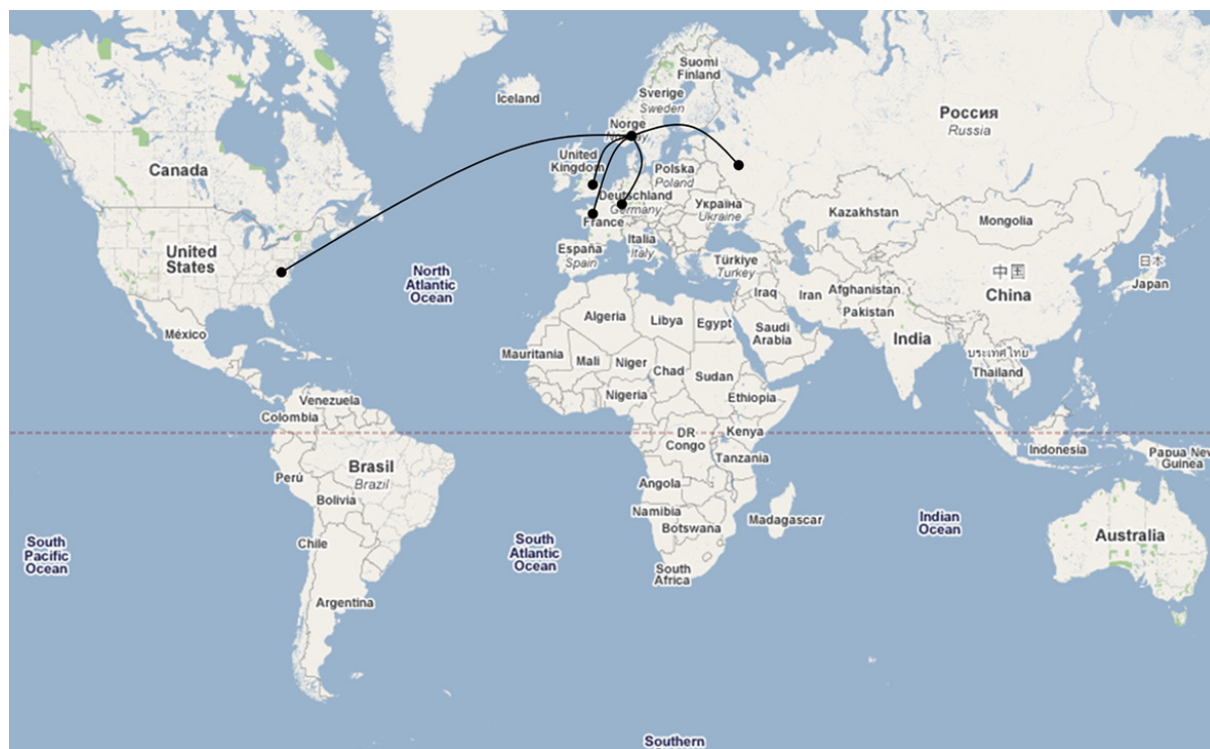
¹³¹ Tägil 1986: 28

¹³² Tägil 1986: 30

seksstallet var den kalde krigen nær frysepunktet. For NRK var det derfor helt nødvendig å ha journalister i de viktige sentra for den kalde krigen, og derfor ble plasseringen av korrespondentene slik den ble, med et fokus på Europa og fullstendig overskygging av resten av verden, bortsett fra USA. Først når NRK hadde etablert seg her, i de landene som spilte en så sentral rolle også for norsk utenrikspolitikk, kunne kringkastingen se utover mot andre verdensdeler og andre konflikter.

”Øst-journalistikken” som NRK innførte på 1960-tallet, da de opprettet en korrespondentpost i Moskva, har i alle år senere vært kringkastingens varemerke. Det er typisk NRK å være god på øst-journalistikk. Noen av de mest kjente NRK-korrespondentene har rapportert nettopp fra øst, som Jahn Otto Johansen og Hans Wilhelm Steinfeld.

Tabell 2.1: Øst-vest-nettet anno 1969 omfattet disse stedene: London, New York, Paris, Bonn og Moskva.

(Kart: Google Maps)

Kapittel 3: Det modifiserte øst-vest-nettet (1970-1979)

NRK ble etter hvert den førende medieinstitusjonen i Norge når det gjaldt dekningen både av Afrika og tredje verden-saker generelt.

- Halle Jørn Hanssen, NRKs første Afrika-korrespondent.¹³³

NRK bygde opp et nett av fem faste utenrikskorrespondenter på 1960-tallet. Med unntak av en korrespondent var alle plassert i vestlige land. Moskva-korrespondenten balanserte den vestlige dominansen noe. Med en korrespondent i New York og en korrespondent i Moskva, og tre korrespondenter i andre vestlige europeiske land hadde NRK bygd opp et nett på aksen mellom øst og vest. Korrespondentnettet var bygd opp rundt konflikten mellom Øst-Blokken og Vest-Blokken. Den kalde krigen preget hele NRKs utenriksjournalistikk. Også utover på 1970-tallet skulle den kalde krigen prege NRKs grep om utenriksjournalistikken og korrespondentene.

Den raske utbyggingen av korrespondentnettet gikk hardt utover økonomien i NRK og allerede på 1970-tallet ble det sådd tvil om det var nødvendig med et så stort korrespondentkorps. Likevel fortsatte utbyggingen. I dette kapitlet skal vi se at korrespondentnettet som så tydelig var preget av konfliktene mellom øst og vest ble noe modifisert, når NRK etter hvert også prioriterte land i sør.

Nytt kontor i Hong Kong

Allerede i 1970 fikk NRK en ny fast korrespondent som i stor grad utvidet øst-vest-nettet. NRK ansatte en fast korrespondent i Hong Kong i 1970. For første gang ble en korrespondent sendt til et tredjeverden-land, og øst-vest-nettet ble allerede noe modifisert.

Harald Munthe-Kaas hadde jobbet som frilanser for NRK i Asia fra 1965, men først i 1970 begynte han å jobbe fulltid som korrespondent for den norske kringkastingen. ”Til denne tid hadde Kringkastingen ingen faste korrespondenter i den tredje verda, i utviklingsland”, skrev daværende programsjef Per Riste.¹³⁴

¹³³ Hanssen 2002: 26

¹³⁴ Programsjef Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

Munthe-Kaas hadde en magistergrad i statsvitenskap og han hadde også studert ved School of Oriental and African Studies i London. I tillegg hadde han tatt språkstudier i Beijing. I 1965 gav også Munthe-Kaas ut sin første bok, *Med mikrofonen i Maos Kina*¹³⁵.

I årene før Munthe-Kaas ble NRKs faste korrespondent leverte han gjentatte ganger telefonrapporter i Dagsrevyen om ulike konflikter i Asia. I tillegg jobbet han for andre nordiske telegrambyråer. Han var den første vestlige korrespondent som hadde fått visum til Kina etter at Rødegardistene begynte sin virksomhet. Fra 1967 jobbet Munthe-Kaas utelukkende for NRK tre måneder i året, men først i 1970 ble han altså NRKs faste Asia-korrespondent. I 1967 fikk han en skarp advarsel fra det kinesiske utenriksdepartementet om at hans reportasjer ikke var Kina-vennlige, og han ble bedt om å innstille virksomheten sin i landet. Munthe-Kaas flyttet derfor til Hong Kong, der tilgangen på informasjon fra Kina var den beste utenfor landets grenser. Her bestemte også NRK at Munthe-Kaas skulle ha sin base tre år senere.¹³⁶ ”Valet av Hong Kong vart gjort under omsyn til at byen ligg sentralt i området og nær Kina og har betre kommunikasjonar og telesamband enn andre stadar i Asia”, var begrunnelsen fra Per Riste.¹³⁷

Nytt kontor i Washington

Arbeidsmengden ved NRKs kontor i New York hadde økt betraktelig siden det ble åpnet i 1965, og behovet for å doble bemanningen i USA meldte seg.¹³⁸ Derfor ble dekningen av USA utvidet i 1970 med en ekstra korrespondent, denne gangen med base i Washington. På den måten var korrespondentene plassert i de to viktigste sentra i det mektige USA. En var plassert i hovedstaden Washington, tett på den amerikanske politikken og Det Hvite Hus. Den andre bodde i New York, hvor hovedkvarteret til FN ligger. Det var Ottar Odland som fikk den nye stillingen i Washington, etter at han hadde rapportert fra Paris i fire år. I New York hadde NRK byttet ut Bjørn Jensen, og erstattet han med Torstein Sandø i 1967, før Ole Christian Lagesen tok over to år senere, i 1969. Det var altså Odland og Lagesen som skulle bli de to første parhestene i USA.

At NRK valgte å prioritere USA med dobbel styrke sier mye om NRKs oppfatning av øst-vest-konflikten. Et raskt overblikk viser at NRK i 1970 valgte å ha fem korrespondenter i byer som representerte den vestlige fløyen i den kalde krigen (London, New York, Paris, Bonn og Washington), men bare en korrespondent i øst (Moskva). Hong Kong-

¹³⁵ Munthe-Kaas 1965

¹³⁶ Bastiansen 1995: 187-8

¹³⁷ Programsjef Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

¹³⁸ Programsjef Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

korrespondenten kom i tillegg. De neste korrespondentkontorene som ble åpnet skulle imidlertid jevne ut den skjeve balansen noe.

Nytt kontor i Midt-Østen

I 1974 åpnet NRK nok et korrespondentkontor, denne gangen i Midt-Østen, nærmere bestemt i Beirut i Libanon. Det var Jarl Munch som fikk æren av å være NRKs aller første korrespondent i det turbulente Midt-Østen.

Jarl Munch hadde hovedfag i historie fra Universitetet i Bergen, og hadde jobbet i NRK siden 1963. Før han dro ut som korrespondent var han programsekretær i Dagsrevyen. Senere skrev han boken *Båten på Nilen*¹³⁹, om sine erfaringer som korrespondent og reisende reporter i Midt-Østen.

Området var allerede den gang preget av krig og uroligheter. Med Oktoberkrigen mellom Israel og Egypt og Syria fra 1973 friskt i minne, valgte NRK å sende en journalist nedover på fast avtale året etter. Det var ingen andre norske korrespondenter i Midt-Østen, verken fra telegrambyråer eller fra aviser. Bare få måneder etter at Munch hadde etablert seg i landet brøt det ut borgerkrig i Libanon, tidlig i 1975.

Jarl Munch i Beirut og Kairo: Den viktige basen

Teknologien på 1970-tallet var ikke som i dag. Det var ikke bare å komme igjennom på telefon fra et land langt unna. Det var heller ikke alltid like enkelt å sende stoff hjem. Transport kunne også være en utfordring. I land med krig ble disse problemene forsterket. Derfor var det helt nødvendig at korrespondentene hadde base i en by og i et land der kommunikasjonen fungerte.

Ved siden av debatten om hvor i verden korrespondentene skal være, har også basen til hver enkelt journalist blitt diskutert helt fra begynnelsen av. Når man har ansvar for 50 stater i USA, omlag 50 land i Afrika, eller et titalls land i Midt-Østen, er det viktig å være plassert i en by som er hensiktsmessig, og som gir uttelling. I tillegg kan korrespondentenes base gi seere og lyttere et signal om prioriteringer og fokus, som i tilfellet med Munchs base i Midt-Østen. Da Jarl Munch ble sendt til Beirut i 1974 var det ikke tilfeldig at han havnet nettopp der. Likevel ble han den aller første faste korrespondenten i NRKs historie som måtte bytte base midt i oppholdet.

¹³⁹ Munch 1991

Hadde NRK sendt en mann til Midt-Østen før Oktoberkrigen brøt ut mener Munch at Israel ville ha vært det naturlige valget for en korrespondentpost. Men etter at Oktoberkrigen var over var det viktig for journalistene å ha en base som var mer nøytral, og ikke kun Israel-fokusert. Etter denne krigen fremsto ikke lenger Israel som den supermakten den ble sett på etter Seksdagerskrigen i 1967. Derfor var det viktig å ha et journalistisk utgangspunkt hvor det var mulig å dekke begge sider. ”For var du i Israel var du Israel-korrespondent. Om det sto i passet ditt at du kom fra Israel så slapp du ikke inn i noe arabisk land. Det kunne for så vidt være greit nok å være Israel-korrespondent, men da kunne du skrinlegge noe slags systematisk dekning av resten av regionen. Fra et arabisk land kunne du derimot reise til Israel. Likevel ble du sterkt mistenkeliggjort,”¹⁴⁰ sier Munch.

Holdningene i Norge var stort sett pro-israelske på denne tiden, og Munch fikk litt av en utfordring som journalist, med ansvar for hele Midt-Østen-området. Munch ønsket å få frem arabiske synspunkter, og poengterte at det var to sider av konflikten. ”Men det var et leven, jeg fikk trusselbrev fra Norge, og ble blant annet sammenlignet med Hitler,”¹⁴¹ forteller Munch videre.

Allerede året etter at Munch flyttet ned til Beirut fikk han beskjed om å forlate byen, på grunn av urolighetene i Libanon.¹⁴² Per Riste legger til i årboken at borgerkrigen i landet gjorde arbeidsforholdene umulige.¹⁴³ Men Munch har en noe annen oppfatning av denne vurderingen som ble gjort av hjemmekontoret. Fagforeningen i NRK hadde begynt å presse på for at korrespondentene skulle få krigstillegg hvis de var i en krigssone, hvorpå kringkastingssjefen mente at NRK ikke hadde noen menn som oppfylte dette kravet. Da fagforeningen gjorde kringkastingssjefen oppmerksom på at Munch satt i en svært urolig by i Libanon, og dermed burde få krigstillegg, fikk Munch beskjed om å forlate byen øyeblikkelig. Munch hadde ikke noe ønske om å dra. Til tross for at det var svært urolig i noen av bydelene i Beirut, følte han seg trygg der han bodde. Han fryktet heller en eventuell reise til byens flyplass. Da måtte han passere flere farlige områder. ”Mellom meg og flyplassen er det et helvete”, forsøkte Munch å forklare de som satt hjemme og tok avgjørelsene. Likevel insisterte hjemmekontoret på at Munch skulle forlate byen og landet, og han klarte å skaffe seg skyss til flyplassen med noen menn fra den svenske ambassaden i byen, med militær

¹⁴⁰ Eget intervju med Jarl Munch 8.12.2004

¹⁴¹ Eget intervju med Jarl Munch 8.12.2004

¹⁴² NRK Årbok 1975: 87

¹⁴³ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

eskorte. Han dro da til Athen i Hellas for en kort periode, før han dro hjem til Norge ved juletider, og tilbake til Kairo i Egypt og NRKs nye Midt-Østen-base på nyåret i 1975.¹⁴⁴

Til tross for at Kairo var et tryggere sted å oppholde seg for korrespondenten, og i tillegg en base hvor NRK slapp å betale journalisten krigstillegg, var ikke Kairo kommunikasjonsmessig en ideell by. Telefonen virket nesten aldri og teknologien stilte uoverstigelige vanskeligheter for Jarl Munch. Han løste dette problemet ved å hver dag bestille radiolyd til radiohuset klokken 17, og da rapporterte han det han hadde, uten å ha konfrontert hjemmekontoret på forhånd om hva han lagde saker på. "Lokaltelefonen virket nesten ikke, det var personlig fremmøte og trafikkaos 24 timer i døgnet. Det tok tid", sier Munch.¹⁴⁵

Per Riste var tvilende til at Jarl Munch eller senere korrespondenter kunne flytte tilbake til Beirut, til tross for at Munch forlot et fullt utstyrt husvære med kontor, da han i all hast ble bedt om å forlate byen.¹⁴⁶

Da Jarl Munch var ferdig med sin kontrakt som Midt-Østen-korrespondent i 1977 tok Kjell Gjøstein Resi over i Kairo, før Odd Karsten Tveit begynte i jobben i 1979. Allerede det første året flyttet han fra Kairo til Beirut. I 1979 var nok en gang Libanon utgangspunktet for Midt-Østen-dekningen i NRK. Tilbakereisen ble vel og merke betraktet som midlertidig. I NRKs årbok fra 1979 står det at Kairo har blitt en vanskelig arbeidsplass på grunn av dårlige telekommunikasjoner.¹⁴⁷ Til tross for at Beirut ble sett på som et mellomstopp, ble Tveit værende i denne byen ut sin periode, og også Johan Thorud som overtok etter Tveit ble boende i Beirut. Per Riste tok derfor grundig feil da han tvilte på mulighetene for å bo i Beirut.

Nord-sør-dimensjonen seiler opp

Tilbake til utviklingen av korrespondentnett. I 1975 hadde NRK ni korrespondenter ute i verden. Mest tyngde hadde NRK i Europa, med fem korrespondenter. Kringkastingen hadde to korrespondenter i såkalte tredjeverden-land, Asia og Midt-Østen, og to i USA. Nå som korrespondentnett virkelig var etablert som en viktig del av NRKs profil, fikk kringkastingen kritikk for at to store kontinenter, Afrika og Latin-Amerika, var glemt. Per Riste innrømmet i NRKs årbok dette året at kritikken var berettiget, og at kontinentene var forsømt. Han forsvarte seg noe, ved å bemerke at Afrika hadde vært målet for en rekke

¹⁴⁴ Eget intervju med Jarl Munch 8.12.2004

¹⁴⁵ Eget intervju med Jarl Munch 8.12.2004

¹⁴⁶ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 190

¹⁴⁷ NRK Årbok 1979: 79

reportasjereiser de siste årene, men når det kom til Latin-Amerika hadde han ingen unnskyldninger. Han påpekte derimot at han ønsket å arrangere flere reportasjereiser også dit. ”For å bøte på dette har ein gjort framlegg om ein spesialmedarbeidar som skal ha stasjon i Oslo, men som skal arbeide med latinamerikanske tilhøve og reise til området så ofte som råd. Det er von om at det seinare kan kome i stand ei tilsvarende ordning for Afrika.”¹⁴⁸

Per Riste ramset opp flere årsaker til at kringkastingen hadde kviet seg for å sende noen til disse to kontinentene. ”Kostnaden er sjølvsagt ein viktig faktor, ein korrespondent kostar jamt over omlag 300.000 kr. året på programbudsjettet, og i tillegg kjem tekniske utgifter, m.a. til overføring av program. For ein slik sum kan ein gjere mange reportasjereiser i året.”¹⁴⁹ I tillegg til at korrespondentene var dyre mente Riste at det også hadde vært vanskelig å finne en god base på de to kontinentene. Det er ikke ”lett å finne naturlege sentra for stasjonering av dei to kontinent, Afrika og Latin-Amerika, stader der telesambandet dessuten ikkje er fullgodt. Desse tilhøva kan sjølvsagt endre seg med tida,”¹⁵⁰ skriver Riste i årboka.

Allerede på denne tiden, før NRK fikk korrespondenter i de to nedprioriterte kontinentene i sør, begynte ledelsen i NRK å tvile på om fordelene ved å ha et rikt korrespondentnett veide opp for kostnadene og utbyttet. Det var svært dyrt å holde en korrespondent i drift, og ni korrespondenter gjorde et synlig innhogg i regnskapet. Korrespondentene hadde svært gode lønnsavtaler. I tillegg hadde flere av dem et stort team rundt seg av innleide og fast betalte arbeidere i landet de bodde. Kameramenn, fiksere, hushjelper, barnevakter og skolepenger til korrespondenters barn ble store utgifter for NRK. Det kostet i tillegg dyrt å sende stoff hjem.

Per Riste så med bekymring på de store utgiftene korrespondentene medførte, og stilte spørsmålstegn ved nødvendigheten av å utbygge korrespondentnettet ytterligere. Han argumenterte med at det var blitt mye enklere og billigere å reise til steder langt unna, og ikke minst påpekte han at teknologien gjorde at ting gikk mye raskere enn før. Han skriver videre i årboka til kringkastingen i 1975:

¹⁴⁸ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 191

¹⁴⁹ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 191-2

¹⁵⁰ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 191-2

På få timar kan ein kome fram til område der det tidlegare var tale om dagsreiser, og telesambandet blir etter kvart betre i takt med utbygging av satellittsystem. (...) Omsynet til økonomien har ikkje minst spelt ei viktig rolle i desse drøftingane både i BBC og i Sveriges Radio. Utfallet har vore ei avgrensing av ekspansjonen i korrespondentnettet og ein tendens til å satse på aukande beredskap i heimeredaksjonane, med sikte på å sende ut medarbeidarar på kort varsel til område der det hender viktige ting. Dette er eit alternativ som også NRK er merksam på og som i mange tilfelle kan vere fullgodt. Føresetnaden er sjølvsagt at heimeredaksjonen har både mannskap og ressursar til å gjennomføre ei slik løysing.¹⁵¹

Til tross for Ristes økonomiske bekymringer bygde NRK ut nettet vidare, men istedenfor å prioritere de to forsømte kontinentene, Afrika og Latin-Amerika, utvidet kringkastingen i en kort periode bemanningen i London. Fra 1975 til 1976 finansierte fjernsynsavdelingen en egen mann i Englands hovedstad, men begge korrespondentene jobbet for begge medier. ”Dette er en mellombels prøveordning”, skriver Per Riste, ”og innan utgangen av 1976 må ein ta opp til vurdering om det er rimeleg å gi London ei så høg prioritering framfor andre område, t.d. utviklingslanda.”¹⁵² Prøveordningen varte i bare snaue to år.

Nytt kontor i Nairobi

Etter en rekke diskusjoner frem og tilbake bøyde NRK seg for kritikken om den skjeve balansen i korrespondentnettet. I 1978, 14 år etter at Herrmann skrev London-kontrakten, fikk NRK en mann i Afrika. Da dro Halle Jørn Hanssen sørover, med base i Nairobi i Kenya på vestkysten av kontinentet.

Halle Jørn Hanssen tok hovedfag i internasjonalt samarbeid ved Europe College i Belgia. Han hadde vært vitenskapelig konsulent ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt og politisk sekretær for Venstre, før han ble programsekretær i NRK Utenriks i 1969. Der ble han til han fikk jobben som NRKs første mann i Afrika i 1978.¹⁵³

På lik linje med Midt-Østen-korrespondenten fikk NRKs mann i Afrika mye kritikk for sin dekning. Halle Jørn Hanssen kom fra venstresiden i Norge. Han hadde engasjert seg aktivt i Venstres politikk, og ble senere Arbeiderparti-mann. Dette falt i dårlig jord blant høyreorienterte lyttere og seere i Norge. Frigjøringskampen i det sørlige Afrika var på sitt mest brennbare på denne tiden. Hanssen hadde tidligere engasjert seg i solidaritetsspørsmål i Afrika, og hadde mange gode kontakter som ikke andre korrespondenter hadde. Det gjorde at hans vinkling på sakene var annerledes, og derfor omstridt, også innad i NRK. Etter å ha dekket frigjøringskampen i Zimbabwe-Rhodesia ble han i desember 1979 faktisk tatt av luften i NRK TV. De nektet å sende tv-reportasjer fra Hanssen, mens han fortsatt fikk rapportere fritt

¹⁵¹ Per Riste i NRKs Årbok 1975: 192

¹⁵² Per Riste i NRKs Årbok 1975:191

¹⁵³ Øy 1998: 133

i NRK radio. ”Det var fordi jeg hadde insiderinformasjon om hvordan det utviklet seg politisk og militært i det området, som var helt annerledes enn det de konvensjonelle og konservative reporterne meldte hjem om, som lente seg på regimets talsmenn og britiske diplomater.”¹⁵⁴ Hanssen fikk ikke lage tv-reportasjer før dagen før det historiske og frie valget februar 1980. Da viste det seg at Halle Jørn Hanssens antagelser om valgresultatene stemte. Frigjøringsbevegelsen fikk til sammen 86 prosent av stemmene. Robert Mugabe og hans Zimbabwe African National Union (ZANU) vant valget, og Zimbabwe ble erklært som selvstendig stat. Den samme kvelden som resultatene lå klare fikk Hanssen en uforbeholden unnskyldning fra Dagsrevyens ledelse.¹⁵⁵

Halle Jørn Hanssen sier videre at noe slikt aldri kunne skjedd i dag. ”Det var en politisk kamp i NRK som institusjon gjennom hele etterkrigsperioden mellom venstre- og høyrefløyen. Det var kald krig for alle penga også innad i NRK.”¹⁵⁶

Med andre ord førte utbyggingen av korrespondentnettverket også til interne konflikter i NRK. Det er vanskelig, om ikke umulig, å være helt objektiv som journalist. Det var uten tvil korrespondentene som kontrollerte store deler av nyhetsstoffet fra det området de dekket, særlig på den tiden da teknologien satte begrensninger på informasjonsstrømmen. Det kunne selvsagt skape konflikt i saker der det var store politisk uenigheter, som i det ovennevnte eksempelet.

Avlytting og overvåking i øst

Mens Halle Jørn Hanssen opplevde motstand og fikk kritikk fra høyrefløyen i Norge, på grunn av sin dekning av det som skjedde i Afrika, hadde andre heller problemer med myndighetene i det landet de oppholdt seg. Slike utfordringer kunne også legge føringer på hvor NRK valgte å plassere sine korrespondenter. I en verden med kald krig og spente situasjoner land imellom, var det vanskeligere å operere som journalist i enkelte land. Kina overvåket utenlandske journalister da NRK ønsket å opprette et kontor i Asia i 1970, og derfor ble i stede Hong Kong valgt som base. I 1979 ble basen flyttet til Peking (nå Beijing) i Kina. Norge er et lite land, og Gunnar Høidahl forteller at han, som korrespondent i Kina på 1980-tallet, slapp billigere unna overvåking, visumproblemer og utvisning enn sine kolleger fra andre større land i vesten.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Eget intervju med Halle Jørn Hanssen 19.1.2005

¹⁵⁵ Eget intervju med Halle Jørn Hanssen 19.1.2005

¹⁵⁶ Eget intervju med Halle Jørn Hanssen 19.1.2005

¹⁵⁷ Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

I Sovjetunionen var det ikke like enkelt å være norsk journalist. Med tette forbindelser til nabolandet, ble nordmenn fulgt godt opp. Jahn Otto Johansen, som var i Moskva på midten av 1970-tallet opplevde både å bli overvåket og avlyttet i det daglige. Likevel var det aldri aktuelt å flytte basen fra Sovjetunionen.

Jahn Otto Johansen ble korrespondent for NRK for første gang i 1975. Han ble i Moskva i to år, før han dro tilbake til Norge og fikk sjefredaktørjobb i Dagbladet. Før han ble korrespondent var han utenrikssjef og programsekretær i NRK Dagsrevyen. Han hadde blant annet russisk militær språkeksamen fra HSES, i tillegg til statsvitenskapelige studier. Han begynte sin journalistiske karriere i Porsgrunn Dagblad, og var utenriksmedarbeider i Morgenposten før han begynte i NRK. Før han ble fast korrespondent hadde han jobbet frilans som korrespondent i Moskva tidligere, i tillegg var han en av NRKs utenrikskommentatorer.¹⁵⁸ Han har skrevet en rekke korrespondentbøker. Mest kjent er kanskje hans to bøker fra korrespondentoppholdet i Sovjetunionen; *Hos oss i Moskva* og *Sovjet er ikke bare Moskva*.¹⁵⁹ Han har i tillegg gitt ut en biografi i tre bind om sine erindringer fra et langt liv som journalist; *I grenseland, Kald krig og varme vennskap* og *Mennesker, makt og medier*.¹⁶⁰

Johansen hadde både sekretær og hushjelp i sin periode i Moskva, men de var begge ansatt i et byrå KGB (Sovjetunionens hemmelige statspoliti, Komiteen for statlig sikkerhet) hadde kontroll over. ”De var hyggelige og dyktige folk, men hadde fått beskjed om å kontrollere og rapportere alt som skjedde”, forteller Johansen.¹⁶¹

Da Johansen fikk leiligheten i Moskva pusset opp midt i sin periode som korrespondent, fikk han bekreftelse på sine antagelser om at han også ble avlyttet til enhver tid. ”Under oppussingsarbeidet oppdaget jeg gamle og nye mikrofoner i veggene, men lot som om jeg ikke så dem. Vi hadde i alle fall ikke unnsloppet KGBs avlytting.”¹⁶² Johansen forsto ikke hva KGB fikk ut av den omfattende avlytningsjobben. ”Hvordan avlyttingen i detalj fungerer, vet vi ikke og er vi heller ikke så interessert i å vite. Men de arme tjenestemenn som sitter og styrer avlyttingen og skriver av og oversetter, må ha en usedvanlig kjedelig arbeidsdag med all familiekrangel, kjeft og likegyldig prat som blir tatt opp”¹⁶³, skrev han i korrespondentboken under oppholdet i Moskva.

¹⁵⁸ Øy 1998: 181

¹⁵⁹ Johansen 1976 og Johansen 1977

¹⁶⁰ Johansen 1999, Johansen 2000 og Johansen 2001

¹⁶¹ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

¹⁶² Johansen 2000: 160

¹⁶³ Johansen 1976: 13

Johansen visste at han ble overvåket og avlyttet, men lot seg ikke affisere med det i stoffet han sendte hjem. ”Jeg kunne rapportere hva jeg ville hjem til Norge, reaksjonene fra russerne kom etterpå,”¹⁶⁴ sier han. Om Johansen rapporterte noe som ikke falt i god jord hos de russiske myndighetene kunne han bli straffet ved å ikke bli invitert på pressekonferanser eller han møtte andre hindringer på veien i sitt journalistiske virke. En gang sto Johansen også i fare for å bli utvist fra Moskva, men slapp unna. Flere sovjetiske korrespondenter hadde blitt utvist fra Norge, og derfor ville sovjetiske myndigheter slå tilbake og utvise Johansen fra deres land. Da det viste seg at det kun var en norsk korrespondent i Moskva på den tiden, fikk han likevel bli, for å sikre at ikke norske myndigheter sendte ut resten av russerne fra Norge.¹⁶⁵ Dermed fikk NRK beholde sin korrespondent i Sovjetunionen, og NRK kunne opprettholde den høye standarden på øst-journalistikken. Korrespondentnettets balanse mellom øst og vest ble ikke svekket.

Dobbel dekning i Asia

I 1979, utvidet NRK dekningen av Asia med nok en korrespondent, denne gangen med base i Singapore. Det var Fritz Nilsen som fikk jobben som NRKs første korrespondent i Sør-Asia.

Fritz Nilsen tok engelsk mellomfag ved Universitet i Oslo, og hadde også skrevet en magisteravhandling i litteraturhistorie. Han hadde jobbet som stortingssekretær for Sosialistisk Folkeparti og som journalist i NTB, før han ble reporter i NRK Dagsnytt i 1971. Før han dro til Singapore var han reporter i NRK Utenriks i radioavdelingen.¹⁶⁶ Senere skrev han en rekke bøker, noen av dem med bakgrunn som Asia- og Midt-Østen-korrespondent, blant annet *Folk uten land*, *Min vei til Mandalay og andre steder* og *Pekings tapte vår*¹⁶⁷, etter demokratibevegelsens opprør i 1989.

Samtidig med at NRK sendte en korrespondent til Singapore, flyttet Hong Kong-korrespondenten kontor til Peking i Kina i 1979. Det var Harald Munthe-Kaas som nok en gang dro til Kina, etter å ha vært borte fra korrespondenttilværelsen i åtte år. I mellomtiden hadde både Kjell G. Resi og Gunnar Høidahl jobbet som Asia-korrespondent.

Dermed hadde NRK både en korrespondent i Sør-Asia og en korrespondent i Nordvest-Asia. Fortsatt sto Latin-Amerika uten NRK-korrespondent, mens det i USA jobbet to korrespondenter som stadig sendte rapporter hjem. Det ble altså prioritert å ha to mann i

¹⁶⁴ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

¹⁶⁵ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

¹⁶⁶ Øy 1998: 262

¹⁶⁷ Nilsen 1981, Nilsen 1982 og Nilsen 1989

Asia og USA (og i en kort periode også i London), fremfor å dekke landene i det sørlige Amerika på en grundig måte.

Det modifiserte øst-vest-nettet

Fra å ha en stab med fem korrespondenter plassert på en øst-vest-akse i 1969, hadde NRK de neste ti årene fordoblet dette nettet. I 1979 kunne kringkastingen skilte med ti korrespondenter ute i verden, og øst-vest kartet hadde endret seg, om ikke radikalt, så i alle fall med spor også til sør. Øst-vest-konflikten, som så tydelig gjenspeilet korrespondentnettet ti år tidligere hadde nå blitt modifisert. Med korrespondenter også i sør, både i Midt-Østen, i Afrika og i Asia bærer kartet nedenfor tydelig preg av verdenssituasjonen på den tiden, med store verdensbegivenheter og konflikter i disse regionene.

Grunnstammen i korrespondentnettet lå fortsatt i øst og vest, men sør var den nye dimensjonen. Det var et viktig signal utad for NRK å få gjennomslag for korrespondenter i den tredje verden, og særlig Afrika-korrespondenten signaliserte at NRK også var opptatt av relasjonene mellom nord og sør. Strukturen fra 1960-tallet var altså brutt.

Afrika-korrespondenten kom på et tidspunkt da nord-sør-debatten var høyaktuell. Unesco utga i 1980 rapporten "Mange Stemmer. En verden" utarbeidet av den tidligere irske utenriksministeren Sean MacBride. Unesco bestilte rapporten i 1978 for å sette søkelys på behovet for en mer balansert informasjonsstrøm, både nasjonalt i hvert enkelt land i verden og internasjonalt.¹⁶⁸ "Fakta grunnlaget i utredningen viste et ekstremt skjevt maktbilde når det gjaldt medieinstitusjoner i verden og deres muligheter for formidling. (...) Afrika kom særlig dårlig ut og hadde desidert minst av alt."¹⁶⁹ Rapporten kom med forslag til en ny verdensorden for informasjon og kommunikasjon, men fikk en sprikende mottagelse. USA, Storbritannia og Singapore gav Unesco sterk kritikk, og det endte med at alle tre landene meldte seg ut av organisasjonen. I Norge fikk rapporten derimot stor tilslutning.¹⁷⁰ NRK var, blant annet med korrespondenten i Afrika, ledende i bestrebelsen på å bedre kommunikasjonen mellom nord og sør. "NRK ble etter hvert den førende medieinstitusjonen i Norge når det gjaldt dekningen av både Afrika og tredje verden-saker generelt, mener Halle Jørn Hanssen."¹⁷¹ Med både nyhetsdekning og folkeopplysningstanken som det bærende

¹⁶⁸ M'Bow 1980: xiv

¹⁶⁹ Hanssen 2002: 30

¹⁷⁰ Hanssen 2002: 30

¹⁷¹ Hanssen 2002: 26

idégrunnlaget, smittet holdningene i NRK også over på norske aviser og deres formidling av de samme spørsmål.¹⁷²

Med opprettelsen av kontoret i Nairobi, i tillegg til korrespondentene i Asia og Midt-Østen, viste NRK en positiv holdning til ønsket om å bedre kommunikasjonen mellom nord og sør. Med en korrespondent i Afrika endret også nyhetsformidlingen seg. Ifølge Hanssen var det som ble formidlet fra Afrika på 1950-tallet preget av uvitenhet og nedlatenhet, diskriminering og rasisme, mens nyhetene på begynnelsen av 1980-tallet i hovedsak var preget av likeverd og forståelse for utviklingsarbeidets vanskelige hverdag.¹⁷³

Til tross for at NRK hadde satt søkelyset på land i tredje verden, med nye korrespondenter i disse områdene, var fortsatt korrespondentnettet sterkt preget av konfliktene mellom øst og vest. Flertallet av korrespondentene var plassert langs denne akse. De neste ti årene utvikler NRK nettet videre, om ikke i samme hastighet som de siste ti årene, så er det likevel mye som skjer. Storhetstiden for NRKs korrespondenter kom på 1980-tallet, hvor korrespondentnettet virkelig ble globalt.

Tabell 3.1: Det modifisert øst-vest nettet anno 1979 omfattet disse stedene: London, New York, Paris, Bonn, Moskva, Washington, Beijing, Singapore, Beirut og Nairobi

(Kart: Google Maps)

¹⁷² Hanssen 2002: 26

¹⁷³ Hanssen 2002: 26-27

Kapittel 4: Det globale korrespondentnett (1980-1991)

Fra mitt korrespondentkontor i Washington D.C. kunne jeg på TV-skjermen følge de dramatiske begivenheter live. Det økte min irritasjon over å være på galt sted høsten 1989. Jeg var en fjern iaktaker til viktige omveltninger på et helt annet kontinent

- Jahn Otto Johansen, da som NRK-korrespondent i Washington fra 1985-1990.¹⁷⁴

Da verden ble forandret. Slik har perioden som bygde opp til murens fall i Berlin i 1989 og oppløsningen av Sovjetunionen to år senere, blitt beskrevet.¹⁷⁵ Slik kan en også oppsummere utviklingen av korrespondentnett i NRK dette tiåret. For korrespondentnett ble forandret. Det var ikke så mye som skjedde av nettutbygging på 1980-tallet, men med få grep fikk NRK et globalt korrespondentnett. I 1991 var korrespondentnett nesten på sitt største, før ballongen sprakk få år etter, og på kort sikt ble nettet kraftig redusert.

I dette kapittelet er det derfor helt nødvendig å trekke linjene opp til 1991, for å kunne beskrive det viktige tidsskillet i historien, som ble endelig markert med Sovjetunionens oppløsning. Det kokte i Europa, og det historiske vendepunktet preget også NRK og korrespondentene.

Som om det ikke var nok at dominobrikkene falt i Europa, skjedde det også en annen dramatisk og verdenshistorisk hendelse i 1991 som preget korrespondentene. Golfkrigen brøt ut i Midt-Østen og endret utenriksjournalistikken og korrespondentens rolle på flere måter. Golfkrigens betydning blir diskutert både i dette, og i det neste kapittelet.

Men først til det som skjedde aller først på 1980-tallet, og som førte til at NRK fikk et mer eller mindre globalt korrespondentnett, nemlig utvidelsen til Latin-Amerika.

¹⁷⁴ Johansen 2001: 283

¹⁷⁵ Simensen og Tägil 1993: 10

Nytt kontor i Latin-Amerika

I 1980 fikk NRK en korrespondent også i Latin-Amerika, og sirkelen ble til en viss grad sluttet. Nå var NRK for første gang på alle verdens kontinenter (med unntak av Australia), med 11 faste korrespondenter.

Det var likevel ikke sånn at Latin-Amerika-korrespondenten ble ansatt uten debatt. Trolig hadde det aldri vært så stor uenighet rundt etableringen av et nytt korrespondentkontor som det var denne gangen. Korrespondentene var blitt mer og mer bimediale, og kontorene skulle nå tilrettelegges mer for fjernsynsproduksjon. Det ble det skepsis av i radioavdelingen. Før den første NRK-korrespondenten satte sine føtter på latinamerikansk grunn var det uenigheter mellom avdelingene om både behovet for en korrespondent i dette området, plasseringen av korrespondenten og kostnadene en ny korrespondent ville medføre.

Fjernsynsavdelingen mente det ville være mest lønnsomt om den nye korrespondenten først fikk base i New York, for deretter selv å sondere terrenget i Latin-Amerika for å finne det best egnede landet og byen for en korrespondentbase. Fjernsynsavdelingen fikk til en viss grad støtte fra Dagsnytt, mens utenriksavdelingen var uenig i forslaget. De ønsket at den utsendte korrespondenten umiddelbart skulle dra til et latinamerikansk land, og fjernsynsavdelingen gav etter hvert etter. Men med én forutsetning, og det var at korrespondenten, uavhengig av hvilket land han eller hun dro til, ble tilknyttet sentralen for fjernsynsproduksjon i New York, på lik linje med de to andre Amerika-korrespondentene.¹⁷⁶

Utenriksavdelingen støttet fjernsynsavdelingens forutsetninger, og fikk det dermed som de ville. Caracas i Venezuela ble diskutert som et mulig alternativ som Latin-Amerika-base. Utenriksavdelingen ønsket denne basen, og begrunnet det slik:

Vi mener at valget av Caracas ikke er til hinder for at korrespondenten fortsatt kan orientere seg etter beste evne for å finne ut om en annen plassering i Latin-Amerika er mer hensiktsmessig. En korrespondent i Caracas vil kunne ha stor nytte av en sentral for fjernsynsproduksjon i New York. En slik sentral bør derfor bygges ut med sikte på å betjene alle tre korrespondenter på det amerikanske kontinent.¹⁷⁷

I Dagsnytt var det større skepsis til det utvidede fjernsynssamarbeidet. Korrespondentene hadde hele tiden jobbet bimedialt, men med en økt fokusering og tilrettelegging for fjernsynsproduksjon fryktet Dagsnytt at dette skulle gå utover radioproduksjonen. På vegne av Dagsnytt skrev redaksjonssjef Gunnar Gran i en kommentar til innstillingen i 1979:

¹⁷⁶ "Presisering av Nyh/TVs syn på innstilling fra korrespondentutvalget", til Kringkastingssjef Torolf Elster 17. januar 1979. Utenriks, sentralarkivet NRK

¹⁷⁷ Kommentar fra Utenriksavdelingen, radio, til "Presisering av Nyh/TVs syn på innstilling fra korrespondentutvalget", til Kringkastingssjef Torolf Elster 17. januar 1979. Utenriks, sentralarkivet NRK

Jeg er enig i at fjernsynet måtte tilgodeses ved en utbygging av NRKs samlede utenriksnett, og hvis man betrakter utenriksdekningen isolert, er ikke hovedinnstillingens utbyggingsplan urimelig. Men den bærer også i seg visse andre hovedsynspunkter som nødig bør rokkes. Ett av dem er det ufravikelige krav til nøkternhet som vi plikter å utvise, et krav om at plasseringen av korrespondenter må skje slik at den enorme investeringen i nye poster gir fullt utbytte.¹⁷⁸

Gunnar Gran fryktet at en velutbygd fjernsynssentral i USA ville gå utover radioproduksjonen. Han var redd for at den brede og kontinuerlige dekningen Dagsnytt hadde fra USA skulle svekkes med fjernsynsutbyggingen. Derfor ønsket han at den nye Amerika-korrespondenten også skulle ha base i New York, og ikke i Latin-Amerika som utenriksavdelingen ønsket. Han var i det hele tatt skeptisk til behovet for en korrespondent i den sørlige delen av Amerika:

En sterk utbygging av fjernsynets programvirksomhet i USA vil uvegerlig redusere nyhetsarbeidet for de to korrespondenter vi har. Ved å plassere en medarbeider til i New York, med hovedoppgave å overvåke Sør- og Mellom-Amerika og sideoppgave å bistå i USA-dekningen, ville vi dempe skadevirkningene for nyhetsarbeidet. Samtidig ville det gi oss den programdekningen av Sør- og Mellom-Amerika vi behøver – nyhetsdekningen derifra vil trolig være minimal. Det er etter min mening ikke kommet frem noen nye argumenter som viser at en plassering av den nye medarbeider i New York vil gi dårligere dekning av Latin-Amerika stoff. I kraft av sin TV-rolle vil medarbeideren nødvendigvis måtte tilbringe endel tid i New York allikevel.¹⁷⁹

Gunnar Gran var bekymret for at en korrespondent i Latin-Amerika ville bli gående mer eller mindre arbeidsledig, fordi nyhetsverdien av stoff fra dette kontinentet var så lav. Dette var ikke bare Grans oppfatning av nyhetsbildet, men en gjengs oppfatning i hele den vestlige verden. Latin-Amerika kom i skyggen. Det som skjedde der hadde så liten relevans for oss nordmenn at pressen og kringkastingen ikke prioriterte området. Likevel, symbolsk ville det ha mye å si for NRK å skaffe seg en korrespondent nettopp her. Som allmennkringkaster og opplysningskanal var det viktig for NRK å favne bredden.

I tillegg til nyhetsverdien av en korrespondent i Latin-Amerika var det også utgiftene korrespondentene påla radioavdelingen Gunnar Gran var bekymret for. Han mente at fjernsynsavdelingen selv måtte betale de ekstraavgifter som kom med en utbygging av fjernsynssentraler ute i verden. I tillegg mente Gran at fjernsynsavdelingen måtte ha plikt til å bekoste vikarer for USA-korrespondenter ute på TV-opdrag.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Kommentar fra redaksjonssjef i Dagsnytt Gunnar Gran til Kringkastingssjef Toralf Elster 17.1.1979. Utenriks, sentralarkivet NRK

¹⁷⁹ Kommentar fra Gunnar Gran i Dagsnytt til Kringkastingssjef Toralf Elster 17.1.1979. Utenriks, sentralarkivet NRK

¹⁸⁰ Kommentar fra Gunnar Gran i Dagsnytt til Kringkastingssjef Toralf Elster 17.1.1979. Utenriks, sentralarkivet NRK

Til tross for fjernsynsavdelingens anbefaling om først å sende den nye Amerika-korrespondenten til New York, og til tross for Gunnar Grans sterke ønske om at Latin-Amerika-korrespondenten skulle bli værende fast i USA, ble det tatt hensyn til utenriksavdelingens argumenter for at korrespondenten skulle ha base i et av de landene korrespondenten faktisk skulle rapportere fra.

Etter en større intern debatt om plasseringen av den nye korrespondenten ble Per Erik Borge ansatt som NRKs nye Latin-Amerika-korrespondent i 1980, og dro til Caracas i Venezuela. Han var uten fartstid i NRK, og hadde lite journalistisk praksis, men kunne dokumentere stor kunnskap om Latin-Amerika fra studentaviser og annet virke. Borge var utdannet Cand.mag med fordypning i filosofi og spansk fra Universitetet i Oslo og kom fra jobben som journalist i Trønder-Avisa da han fikk korrespondentjobben.¹⁸¹ Året før han begynte som NRK-korrespondent ga han ut boken *Norge i Brasil*.¹⁸² Etter oppholdet i Latin-Amerika skrev han flere bøker, blant annet boken *Latin-Amerika: Så langt fra Gud og så nær USA*.¹⁸³

Utenriksavdelingen hadde presset på for at korrespondenten skulle få base nettopp her, blant annet fordi Venezuela den gang var et sosialdemokratisk oljeland, men etter bare ett år flyttet Borge til Brasil og Rio De Janeiro. Årsaken til dette var, i tillegg til bedre kommunikasjonsforhold, den politiske situasjonen i landet. Det var diktaturavvikling i Brasil, og en demokratiseringsprosess var igangsatt.¹⁸⁴ Dette var en politisk prosess som vekket nordmenns interesse, og det var nettopp de politiske prosessene i de land og verdensdeler korrespondentene dekket, som var avgjørende for hvor korrespondentene skulle plasseres, men selvsagt i tillegg til de nødvendige kommunikasjonsforhold. I Latin-Amerika var det nok ”heldig” for NRKs ansatte og seere at de politiske omveltningene kom på rekke og rad, for Latin-Amerika som kontinent har alltid hatt lav status i nyhetsbildet i Norge.

I 1984 ble kontoret i Latin-Amerika flyttet igjen, denne gangen fra Rio de Janeiro til Buenos Aires. Dette skjedde samtidig med at Haakon Børde tok over som korrespondent for Per Erik Borge.

Børde begynte sin journalistiske karriere som utenriksmedarbeider i Agderposten i 1963. Deretter jobbet han både for NTB og for Norges Eksportråd, før han ble

¹⁸¹ Øy 1998: 48

¹⁸² Borge 1979

¹⁸³ Borge 1985

¹⁸⁴ Joar Hoel Larsen, i kommentar på e-post 17.1.2005

programsekretær i NRK Dagsrevyen i 1969. Det var han fortsatt da han fikk jobben som korrespondent i 1984.¹⁸⁵

Forflytningen fra Rio til Buenos Aires skyldtes nok en gang politiske omveltninger. Diktaturet falt i Argentina, og landet gjennomførte et demokratisk valg.¹⁸⁶ Til tross for at Argentina var et land i stor forandring skulle ikke Børde oppholde seg så mye i det landet han var stasjonert. Det var borgerkrig både i El Salvador og i Nicaragua i Mellom-Amerika, og Børde reiste derfor mye til disse områdene. Nok en gang var det kommunikasjonsforholdene som var avgjørende. Derfor ble Børde i Argentina, for Buenos Aires var en gammel pressehovedby i Latin-Amerika, og det var lett å reise til og fra denne byen med fly.¹⁸⁷ Erling Borgen kom til Buenos Aires etter at Børdes periode var over i 1988, men flyttet til Chile i 1989, og ble i Santiago til hans kontrakt gikk ut i 1992.

Erling Borgen begynte i NRK Dagsrevyen i 1979, etter å ha jobbet som journalist i Orientering, i Universitas, i Forbrukerrapporten, samt i Arbeiderbladet.¹⁸⁸ Han har skrevet en rekke bøker, blant annet korrespondentbøkene *Bare en drøm, en latinamerikansk reise*¹⁸⁹, og *Rød drøm, mitt møte med Kina*¹⁹⁰ (Borgen var også Asia-korrespondent fra 1996 til 1999).¹⁹¹ Han har i tillegg laget en rekke dokumentarer, flere av dem kontroversielle verker som har skapt debatt.

Latin-Amerika-korrespondenten overlevde til tross for at Europa var i oppløsning. Det var nok, som Joar Hoel Larsen kommenterer, heldig for det globale nettet at så mye også skjedde i Latin-Amerika i denne perioden. Senere ble det nemlig spikeren på kista for Latin-Amerika-korrespondenten både en og to ganger, men den historien hører til neste kapittel.

Endringer i USA

Tilbake i 1983 gjorde NRK et grep i USA, som både var kostnadsbesparende og mer effektivt. Oddvar Stenstrøm ble ny USA-korrespondent etter at Audun Tjomslands periode var over i New York, men i stedet for å dra til New York presset Stenstrøm på for å få flyttet New York-kontoret til Washington. Korrespondentene i USA hadde vekslet på å ha nyhetsvakt en uke, og featurevakt uken etter, så hvis det skjedde noe i New York når New York-korrespondenten hadde featurevakt så reiste Washington-korrespondenten opp. Dette mente Stenstrøm var

¹⁸⁵ Øy 1998: 60

¹⁸⁶ Joar Hoel Larsen, i kommentar på e-post 17.1.2005

¹⁸⁷ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

¹⁸⁸ Øy 1998: 48

¹⁸⁹ Borgen 1992

¹⁹⁰ Borgen 1998

¹⁹¹ <http://www.erlingborgen.com/erling.html> [Hentet 30.10.2007]

unødvendig tungvint, og han ville ha et tettere samarbeid de to imellom. ”Det var helt på tryne sånn ordningen var. Derfor fikk jeg overbevist NRK-ledelsen om at begge burde sitte i Washington og dele kontor, slik at den ene i alle fall kunne vite hva den andre gjorde hele tiden, og slik at de snakket sammen, var kolleger, og jobbet mer effektivt sammen.”¹⁹²

Ikke alle støttet Stenstrøm i hans overbevisning om at det var best å ha korrespondentene på samme sted i USA. Audun Tjomsland skriver i sin årsrapport fra 1982:

Ironisk nok har året 1982 vært meget aktivt i FN-sammenheng - særlig første del med ny generalsekretær, Falkland-krig, Libanon, UNIFIL, nedrustningskonferanse og større norsk aktivitet på de fleste av disse felter - det året NRK besluttet å nedlegge sitt kontor i New York.¹⁹³

Til tross for Tjomslands skepsis og innvendinger med å legge ned New York-kontoret, ble det som Stenstrøm ønsket det, to mann i Washington.

Stenstrøm kom fra Dagbladet til NRK Dagsnytt i 1974. Før han begynte som USA-korrespondent i 1983 hadde han i tillegg til jobben som programsekretær, vært både redaksjonssjef i Dagsnytt og politisk medarbeider. Etter endt korrespondentperiode i NRK i 1987 begynte Stenstrøm i VG, og var også innom Aftenposten, før han ble redaktør i det nyetablerte TV 2 i 1991.¹⁹⁴

Bonn-kontoret til Brussel

Etter at NRK fikk en mann i Latin-Amerika i 1980, og etter at korrespondentkontoret i New York ble flyttet til Washington, var det lite som skjedde i korrespondentnettutbyggingen de neste årene.

I 1989 skjedde det derimot flere ting. Kort tid før de dramatiske hendelsene i Tyskland dette året besluttet NRK å legge ned Bonn-kontoret. Ironisk nok kanskje, at NRK sender hjem Tyskland-korrespondenten det året da alt skulle skje nettopp her. For andre gang på 1980-tallet ble et av 1960-tallets pionerkontorer nedlagt. Først valgte NRK å legge ned New York-kontoret, og nå var det slutt på NRKs tid i Bonn.

Det å legge ned Bonn-kontoret var nok mer dramatisk enn endringene i USA. I USA var det fortsatt to korrespondenter som dekket kontinentet, og det var alltid muligheter for en av dem til å reise til New York om noe skjedde der. Tapet av Bonn-korrespondenten ble mer synlig for publikum enn tapet av New York-korrespondenten. Når Berlinmuren falt kort tid

¹⁹² Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

¹⁹³ Årsrapport fra Audun Tjomsland i New York 1982. Utenriks, sentralarkivet i NRK

¹⁹⁴ Øy 1998: 344

etter at Kjell Gjøstein Resi, som NRKs siste Bonn-korrespondent, hadde pakket ned kontoret og reist fra Tyskland, kan man i ettertid enkelt argumentere for at det var en feilvurdering å sende han hjem.

Bonn-kontoret ble på sett og vis ikke nedlagt. Det ble bare flyttet noen landegrenser vestover. NRK ønsket ikke å svekke dekningen i Europa men så et stadig større behov for å være i Brussel i Belgia. Da Resi avsluttet sitt opphold i Bonn i 1989, åpnet samtidig NRK et kontor i Brussel.

Det var Gunnar Høidahl som dro til Brussel i september 1989. Han hadde tidligere vært korrespondent både i Hong Kong og Beijing før han fikk jobben i Belgia. Han hadde, som så mange andre journalister i NRK, en Cand.mag fra Blindern, med fransk, engelsk og historie mellomfag. Han begynte som stipendiat i NRK i 1969, før han ble programsekretær i Dagsnytt året etter. Han var Stockholm-medarbeider i to år, før han ble vaksjef i NRK Dagsnytt i 1974. Deretter fikk han jobben som utenrikskorrespondent i Hong Kong i 1975, og begynte på en ny periode som korrespondent i Beijing i 1982. Han kom tilbake fra Kina og begynte som redaksjonssekretær i Dagsrevyen, før han dro ut som korrespondent for tredje gang, til Brussel i 1989.¹⁹⁵

Da fungerende kringkastingssjef Olav Nilssen foretok den offisielle åpningen av NRKs nye Brussel-kontor la han vekt på betydningen av å være i EF-byen (nå EU). ”Utviklingen av EF de nærmeste årene vil få stor betydning for Norge, uansett hvilket forhold vi får til EF”¹⁹⁶, sa han i åpningstalen. Han framholdt at det var utviklingen av EF som fikk NRK til å flytte Bonn-kontoret til Brussel. Høidahl fikk, i tillegg til å følge EF-utviklingen tett, hovedansvaret for dekningen av NATO og sikkerhetspolitiske spørsmål. ”Gjennom årene har NRK sendt flere tusen rapporter fra Brussel, men det er første gang vi får en kontinuerlig dekning herfra”¹⁹⁷, sa Nilsen på åpningen.

Det hersker liten tvil om at det var viktig for NRK å etablere et korrespondentkontor i Brussel på denne tiden, med en opphetet EU-debatt i Norge. Samtidig som NRK opprettet et kontor i byen, valgte også NTB og de samarbeidende avisene Stavanger Aftenblad, Bergens Tidende og Adresseavisen å opprette et kontor i Brussel. Aftenposten hadde som eneste norske mediebedrift allerede en korrespondent på plass.¹⁹⁸

Lite visste NRK, eller andre, om det som skulle skje i Tyskland bare en drøy måned senere. Da sto NRK uten en korrespondent i det viktige Tyskland.

¹⁹⁵ Øy 1998: 163

¹⁹⁶ ”NRK åpner kontor i Brussel”, artikkel i NTB 1.9.1989

¹⁹⁷ ”NRK åpner kontor i Brussel”, artikkel i NTB 1.9.1989

¹⁹⁸ ”NRK åpner kontor i Brussel”, artikkel i NTB 1.9.1989

Fortsatt hadde NRK et korrespondentnett bestående av 11 korrespondenter. Fem av dem var plassert i Europa og nettet hadde sin hovedtyngde her.

Murens fall

Den kalde krigen (1945–1989) utviklet seg etter den andre verdenskrig, mellom gruppene av nasjoner som praktiserte ulike ideologier og politiske systemer. På den ene siden sto Sovjetunionen og dens allierte, ofte referert til som Øst-Blokken. På den andre siden var USA og dens allierte, ofte referert til som Vest-Blokken.¹⁹⁹

Konflikten ble kalt den kalde krigen fordi den aldri førte til direkte kamper. Begge parter støttet likevel andre land og organisasjoner, både økonomisk og militært, som kriget mot den andre parten eller krefter som den andre parten støttet. Man sier gjerne at den kalde krigen endte i 1989 da Berlinmuren falt, eller i 1991 da Sovjetunionen ble oppløst.²⁰⁰

Berlinmuren ble satt opp i all hast natten til 13. august 1961. På denne tiden hadde tusenvis av østtyskere flyktet til Vesten, og myndighetene fryktet at DDR skulle gå i oppløsning på grunn av det store tapet av menneskelige ressurser. Myndighetene følte at noe måtte gjøres for å sikre at befolkningen ble i Øst-Tyskland og for å hindre at landet forblødde. Til slutt ble det bestemt at grensen mot vest skulle tettes igjen. ”Berlin ble en delt by, med Øst-Berlin som hovedstad i DDR og Vest-Berlin som en isolert øy omgitt av østtysk territorium.”²⁰¹ Etter dette tok det nesten 30 år før muren, ”selve symbolet på det splittede Europa”²⁰², falt.

Det er unødvendig å gjengi historien om den kalde krigen ytterligere i denne oppgaven. Splittelsen i Europa preget både menneskene, politikken og samarbeidet over landegrensene, men viktigst i denne sammenheng var det at den kalde krigen preget NRKs prioriteringer når det gjaldt korrespondentnettet. I alle år, fra 1964 til 1989, hadde NRK et flertall av korrespondentene i Europa, i nær tilknytning til vårt eget land. Den kalde krigen var, uten tvil, med på å legge føringer for plasseringen av NRKs korrespondenter, men da muren falt i 1989 var ikke NRK på plass der det skjedde. Bonn-korrespondenten hadde reist hjem, til fordel for en mann i Brussel. Det var umulig for NRK å forutse det som skulle skje i Tyskland. Murens fall kom overraskende på alle, og når dominobrikkene begynte å falle, falt

¹⁹⁹ http://no.wikipedia.org/wiki/Kalde_krigen [Hentet 24. februar 2007]

²⁰⁰ http://no.wikipedia.org/wiki/Kalde_krigen [Hentet 24. februar 2007]

²⁰¹ Simensen og Tägil 1993: 10

²⁰² Simensen og Tägil 1993: 10

de fort. Det som skjedde var kanskje ikke uventet, men ”det uforutsette var farten alt skjedde med og de ringvirkningene som ble skapt.”²⁰³

Til tross for at NRK sto uten Tyskland-korrespondent i 1989, var det heldigvis korte avstander i Europa. Klokken 19.20 torsdag 9. november ble Berlinmuren åpnet. Gunnar Høidahl ble sendt fra Brussel til Berlin samme kveld. NRK hadde ifølge fungerende leder i utenriksgruppen i Dagsrevyen, Christian Borch, en bred og utførlig dekning i samtlige nyhetssendinger i dagene som fulgte. Dekningen fikk også stor honnør i avisenes TV-anmeldelser.²⁰⁴

Likevel, NRK feilet da de valgte å flytte Bonn-korrespondenten på et slikt kritisk tidspunkt, og dekningen kunne ha blitt bedre med en fast korrespondent i området. Jahn Otto Johansen og Tor Axelsen skriver i et forslag til programsjefen om plassering av nye korrespondenter i 1990:

Det siste året har vist at vi ikke er godt nok dekket i Sentral-Europa og Sovjetunionen. De to tyske statene blir en 3. oktober, og Berlin blir etter alt å dømme etter hvert Tysklands hovedstad. Tyskland kommer til å bli det viktigste landet i Europa vest for Sovjetunionen både politisk og økonomisk. Vi har derfor behov for en fast korrespondent i Berlin.²⁰⁵

I 1991 fikk NRK en ny korrespondent i Tyskland. Denne gangen ble korrespondenten plassert i landets nye hovedstad, Berlin. Arnt Stefansen tok stafettpinnen videre, da han inntok det nye Berlin-kontoret i 1991. Dette for nettopp ”å gi en bedre og fyldigere dekning av utviklingen i Tyskland og de østeuropeiske statene.”²⁰⁶

Sovjetunionens oppløsning

Da Berlinmuren revnet i Tyskland begynte en frigjøringsprosess i hele Øst-Europa. Murens fall var ”en oppsiktsvekkende bekreftelse på at et systemskifte var i ferd med å skje i den østeuropeiske politikken.”²⁰⁷ Dette skjønte også NRK, som rustet opp dekningen i Europa med nye korrespondenter. Den nye korrespondenten i Berlin fikk også ansvaret for å dekke andre østeuropeiske stater, noe som var helt nødvendig i en periode hvor kommunismen forsvant som ideologi og styreform, både i Polen, Ungarn, Romania, Bulgaria, Jugoslavia og Albania. Det var Sovjetunionen som var hovedbrikken i dette korthuset som falt, det viktige

²⁰³ Simensen og Tägil 1993: 10

²⁰⁴ Notat om dekningen av Berlinmurens fall, Christian Borch til Kringkastingsrådet ved direktør Tor Strand, datert 11.12.1989, i mappe E-0016, Fjernsynets nyhets- og aktualitetsavdeling. Riksarkivet

²⁰⁵ ”Forslag om plassering av korrespondenter”. Brev fra Jahn Otto Johansen og Tor Axelsen til Programsjef Johan Thorud og Programdirektør Herbjørn Sørebo, 5.9.1990. Utenriks, Sentralarkivet NRK

²⁰⁶ NRKs årbok 1991-1993: 20

²⁰⁷ Simensen og Tägil 1993: 34

landet helt øst i Europa, hvor NRK hadde vært siden 1968. Det var Hans Wilhelm Steinfeld som var korrespondent i Sovjetunionen i denne betente tiden. I 1991 valgte NRK å styrke dekningen av Moskva, og Steinfeld fikk selskap av utenrikskorrespondenten Jan Espen Kruse.

Steinfeld har vært en av NRKs mest fremtredende utenrikskorrespondenter. Han har rapportert fra Øst-Europa i flere perioder som korrespondent, og han videreutviklet den viktige øst-journalistikken etter Jahn Otto Johansen. Steinfeld begynte som reporter i Dagsnytt i 1976, etter en studiebakgrunn med hovedfag i historie, russisk og samfunnskunnskap. Allerede fire år senere fikk han en av de populære korrespondentjobbene i NRK, og han er den absolutt yngste personen NRK har sendt ut som fast korrespondent gjennom tidene. Steinfeld var bare 29 år da han dro til Moskva på sin første fireårsperiode som korrespondent. ”I denne tiden lærte nordmenn flest å kjenne ham som en kunnskapsrik og pågående utenrikskorrespondent.”²⁰⁸

Årene på begynnelsen av 1980-tallet var preget av en stadig tiltakende isfront mellom øst og vest, blant annet som følge av den sovjetiske invasjonen i Afghanistan og NATOs såkalte ”dobbeltvedtak” om atomraketter og nedrustningsforhandlinger. ”Sovjeterne la skylden på vestlig presse, noe som vestlige korrespondenter fikk merke gjennom myndighetens sanksjoner. Informasjonskanalene frøs til.”²⁰⁹ I tillegg preget en annen stor innenriksbegivenhet Steinfelds første korrespondentperiode, nemlig Leonid Bresjnevs død i 1982. Bresjnev var landets øverste leder som generalsekretær i Sovjetunionens kommunistiske parti fra 1964 til han døde 10. november 1982. Og nettopp Bresjnevs epoke som landets leder, hans død og hans etterfølgere ble tema for Steinfelds aller første korrespondentbok, *Arven etter Bresjnev*.²¹⁰ ”Verden hadde ventet på dødsfallet og alle var klar over at det kunne innebære storpolitiske endringer. Men det hele kom brått på tross alt”²¹¹, skriver Steinfeld i boken om den kommunistiske lederen og hans etterfølger. Senere skulle det komme mange flere korrespondentbøker fra bergenseren.²¹²

Men om hans første periode som korrespondent var dramatisk, var ikke det til å sammenligne med hans andre periode som NRKs mann i Moskva. Etter endt periode i 1984, fikk Steinfeld på nytt jobben som Moskva-korrespondent i 1988, og ble i landet i øst i seks år. ”Det var Steinfeld som rapporterte da glasnostperioden 1989 gikk over i kommunismens

²⁰⁸ Bastiansen 2004: 403

²⁰⁹ Bastiansen 2004: 403

²¹⁰ Steinfeld 1982

²¹¹ Steinfeld 1982: 25

²¹² *Istid i Moskva* 1984, *Tøvær i øst* 1986, *Nærbilder fra et politisk jordskjelv* 1990, *Tilbake til Europa* 1991, *Fremover mot fortiden. Russland og det tapte århundre* 1993, *Solsikkene på Balkan* 1999 og *Frihetens bitre tiår* 2001 er alle korrespondentbøker skrevet av Hans Wilhelm Steinfeld.

sammenbrudd i Øst-Europa, med Berlinmurens fall og Tysklands gjenforening.”²¹³ Høydepunktet kom i 1991, da en opposisjonsgruppe bestemte seg for å styrte Mikhail Gorbatsjov 19. august. ”Samtidig med at panserstyrker rullet inn i Moskva, erklærte den selvoppnevnte komiteen unntakstilstand, der all makt midlertidig var overført til åttemannsjuntaen.”²¹⁴ President Gorbatsjov ble avsatt og holdt i husarrest. Tilfeldighetene ville det slik at Hans Wilhelm Steinfeld var hjemme i Norge på sommerferie denne dagen. Jan Espen Kruse var igjen i Sovjetunionen alene. Steinfeld ble vekket av Dagsnytt tidlig på morgenen og fikk beskjed om å ta seg til jobb så fort som mulig. Mens Kruse rapporterte fra Sovjetunionen satt Steinfeld i studio på Marienlyst og tolket informasjonen om at Gorbatsjov hadde løst seg fra presidentstillingen, og at en komité hadde tatt over makten. Først ut på dagen fikk Steinfeld kastet seg på et fly til Moskva, og han dro rett til Manesjeplassen foran Kreml for selv å se hva som skjedde. Der var de militære i ferd med å trekke seg ut fra sentrum. Steinfeld mente det var et tegn på sviktende kontroll fra kuppmakerne, men ble møtt med tvil fra kolleger hjemme i Dagsnytt. I boken der han skildrer statskuppet og det som skjedde etterpå skriver Steinfeld: ”Denne seansen ga meg nok engang visshet om hvor farlig det er å ha et for fjernt forhold, også geografisk, til begivenhetene.”²¹⁵

Få dager etter det militære kuppet oppløste den dramatiske situasjonen seg. Etter tre dager kunne Gorbatsjov vende tilbake til Moskva, men var i realiteten politikeren som var blitt overkjørt. Mens Gorbatsjov ble holdt innesperret var det Boris Jeltsin som stilte seg i spissen for motstanden mot kuppmakerne. Gorbatsjov gikk av som kommunistpartiets generalsekretær, og ble tvunget til å anerkjenne de baltiske statenes selvstendighet. ”Makten var definitivt flyttet fra de unionelle organene til republikkene, og da fremfor alt til den største og mektigste av dem alle, Russland, der Jeltsin satt ved makten.”²¹⁶ 5. september 1991 erklærte folkekongressen i Moskva sovjetunionen oppløst. ”Skiftet hadde kanskje enda større betydning enn Berlinmurens fall i november 1989. Nå var det 300 millioner mennesker som fikk sin tilværelse grunnleggende endret.”²¹⁷ Sovjetunionen brøt sammen, kommunismen ble diskreditert fullstendig og den kalde krigen som hadde preget verden siden 1940-årene tok slutt. ”Det hele var verdenshistorie, rapportert av Hans Wilhelm Steinfeld [og kollega Jan

²¹³ Bastiansen 2004: 403

²¹⁴ Simensen og Tägil 1993: 32

²¹⁵ Steinfeld 1991: 156-62

²¹⁶ Simensen og Tägil 1993: 33

²¹⁷ Steinfeld 2001: 7

Espen Kruse], som befant seg midt i dramaet.”²¹⁸ Det var liten tvil om at NRK gjorde en taktisk smart vurdering da de valgte å styrke dekningen i Moskva akkurat på denne tiden.

Styrket og svekket korrespondentkontor

Det året Sovjetunionen falt fikk Steinfeld en sårt trengt kollega i øst. Jan Espen Kruse flyttet til Moskva og ble sammen med Steinfeld det nye Moskva-paret i det som fra 26. desember 1991 igjen het Russland.

Når NRK har opprettet nye korrespondentkontorer, eller økt beredskapen i noen områder har det i flere tilfeller fått konsekvenser for andre områder. Slik var det også denne gangen. Da nye korrespondentplasseringer ble diskutert året før Kruse dro til Moskva, i 1990, skrev Jahn Otto Johansen og Tor Axelsen i et brev til programsjefen:

Begivenhetene i Sovjetunionen de siste par årene har vist at det er for mye for ett menneske å dekke alt som bør dekkes for begge medier samtidig. (...) Det er ingen grunn til å legge skjul på at det bare er den store arbeidskapasiteten til vår nåværende korrespondent [Hans W. Steinfeld] som er årsaken til at vi har hatt såpass god dekning som i har hatt. Moskvakontoret bør derfor styrkes med en ny korrespondent.²¹⁹

Det er dyrt å opprette nye kontorer. De to foreslo derfor at Berlin-kontoret skulle bli et nyopprettet kontor, mens Moskva-korrespondenten skulle bli finansiert ved at et annet korrespondentkontor ble nedlagt. Både Singapore-korrespondenten og London-korrespondenten ble foreslått sendt hjem. Programredaktør Herbjørn Sørebo sluttet seg til Johansens og Axelsens forslag, og anbefalte at Singapore-kontoret ble lagt ned til fordel for London-kontoret.²²⁰

NRK fikk, som nevnt, en ny mann i Berlin og styrket dekningen i Moskva, mens Martin Lohne ble NRKs siste korrespondent i Singapore. Han dro hjem etter endt fireårsperiode i 1991. På den måten ble dekningen i Asia svekket. Nå var det Hong Kong-korrespondenten som hadde ansvaret for hele det viktige kontinentet i Østen. ”Journalistisk kan det forsvares ut fra en tro om at vi i de nærmeste årene blir mest opptatt av det som skjer i vår egen verdensdel og må bruke hovedtyngden av ressurser og sendetid der”, skrev Johansen og Axelsen i sitt forslag til endringer.²²¹

²¹⁸ Bastiansen 2004: 403

²¹⁹ ”Forslag om plassering av korrespondenter”. Brev fra Jahn Otto Johansen og Tor Axelsen til Programsjef Johan Thorud og Programdirektør Herbjørn Sørebo, 5.9.1990. Utenriks, sentralarkivet NRK

²²⁰ ”Plasseringa av utenrikskorrespondentane”. Dokument fra Programredaktør Herbjørn Sørebo i Fjernsynets nyhetsavdeling, 7.9.90. Utenriks, sentralarkivet NRK

²²¹ ”Forslag om plassering av korrespondenter”. Brev fra Jahn Otto Johansen og Tor Axelsen til Programsjef Johan Thorud og Programdirektør Herbjørn Sørebo, 5.9.1990. Utenriks, sentralarkivet NRK

Golfkrigen på tv

Samtidig som nordmenn var vitne til et Europa i stor forandring, utløste det seg også en annen verdenshistorisk hendelse litt lenger sør. Golfkrigen skulle sette sitt preg på utenriksdekningen i NRK. ”Nyhetsmediene, og særlig fjernsynet, syntes å spille en spesiell rolle både i Øst-Europa-omveltningene og under Golfkrigen.”²²² Med CNN i spissen for en helt ny måte å dekke kriger på, ble Golfkrigen en tv-krig av store dimensjoner. Likevel var det en reportasje uten bilder som huskes best av publikum.

Da de første bomber og raketter traff sine mål i Bagdad-området natten til 17. januar 1991, var det på en lydlinje, ikke en TV-link, at CNNs medarbeidere sendte sine direktereportasjer. Radiolinjen fra CNN i Bagdad ga en følelse av direkte medopplevelse. Reporternes nervøsitet var ekte og spontan, og seerne – eller rettere sagt lytterne – over hele verden kunne høre drønnene fra bombene i samme øyeblikk som de tilstedeværende journalister gjorde det.²²³

CNNs korrespondenter var definitivt til stede i krigens midtpunkt, Bagdad. Før det kom noen offisiell kunngjøring fra amerikanske myndigheter om at krigen var i gang, kunne CNNs korrespondenter fortelle om luftkrigen som var begynt.²²⁴

NRK sendte ikke selv så mye direkte under krigen, i alle fall ikke sammenlignet med CNN. Likevel hadde kringkastingen ”gjennom sin deltakelse i det internasjonale systemet for nyhetsproduksjon tilgang på en stor del av bildestrømmen fra krigsområdet.”²²⁵ I denne sammenheng er det kanskje mer interessant å se på i hvilken grad NRK, og ikke minst TV 2, ble inspirert av den formen CNN benyttet. I neste kapittel skal jeg se mer på hvordan dette preget korrespondentene, og hvor viktig tilstedeværelsen ble for NRK i en tid uten lenger monopol.

Det globale korrespondentnett

I 1991 hadde NRK 12 faste korrespondenter på ulike poster ute i verden. Med disse korrespondentene som et levende bevis kunne NRK slå i bordet med et globalt korrespondentnett. I alle verdensdeler, bortsett fra Australia, hadde NRK minst en representant, og dette hadde de aldri tidligere hatt. Kartet nedenfor viser hvor godt spredt korrespondentene nå var.

²²² Øvrebø 1993: 1

²²³ Johansen 1991: 6

²²⁴ Johansen 1991: 5

²²⁵ Øvrebø 1993: 15

Som en utstrakt edderkopp favnet NRK nå større og bredere enn noen gang. Tyngdepunktet lå fortsatt i Europa. Seks av korrespondentene var plassert i våre nærmeste naboland. Storbritannia, Tyskland, Belgia og Paris var dekket med en korrespondent. I Russland hadde NRK ekstra tyngde, med to korrespondenter. Også i USA hadde NRK to mann. Det var på aksen mellom øst og vest at NRK fra første stund hadde plassert sine korrespondenter. Fortsatt var denne aksen den viktigste. Likevel, korrespondentnettet var forandret. Med flere korrespondenter også i sør, i Asia, Midt-Østen, Afrika og Latin-Amerika, speilet nettet også en tydelig nord-sør-dimensjon. NRK kunne skilte med et globalt korrespondentnett på sitt beste. Korrespondentene utgjorde en sterk ressurs som gav et tydelig signal om NRKs satsningsområder. Utenriks ble prioritert.

Da Stortinget i 1991 fattet vedtak om etablering av et kommersielt TV 2, kunne NRK være trygg på at de i norsk sammenheng var uslåelige når det kom til utenriks. Men ironisk nok var det nettopp i denne perioden at nedbyggingen skulle begynne. NRKs korps var på sitt absolutte største tre år senere, i 1994, deretter gikk det bare en vei og det var nedover. For første gang skulle det bli færre og ikke flere korrespondenter i NRK, i en epoke hvor konkurransen var kommet for å bli og hvor teknologi gjorde det enklere enn noensinne å vise frem korrespondentene. På sett og vis falt høydepunktet for korrespondentnettet sammen med avslutningen av den kalde krigen i Europa. Det var Einar Førde som styrte NRK-skuta i denne perioden. Han ble kringkastingssjef i 1989, og ”avsluttet karrieren med å gjøre NRK til moderne mediebedrift.”²²⁶ Det var under Førde at korrespondentnettet skulle endres radikalt. Det var ikke bare utenrikskorrespondentene som merket at Førde var kommet i hus. ”Som kringkastingssjef gjennomførte Førde raskere og mer omfattende endringer i NRK enn noen av sine forgjengere.”²²⁷

²²⁶ ”Eneren Einar”, artikkel fra Arbeiderpartiets hjemmeside 28.09.2004
<http://www.dna.no/index.gan?id=26842&subid=0> [Hentet: 26.09.2007]

²²⁷ Dahl 2001: 240

Tabell 4.1: Det globale korrespondentnettet anno 1991 omfattet disse stedene: London, Paris, Moskva x 2, Washington x 2, Hong Kong, Amman, Harare, Santiago, Brussel og Berlin.

(Kart: Google Maps)

Kapittel 5: Det reduserte korrespondentnettet (1992-2004)

Sparehysteriet har redusert staben. Det har skjedd her, som så mange andre steder, både i det private og i det offentlige.

- Haakon Børde, tidligere NRK-korrespondent i Latin-Amerika fra 1984-88.²²⁸

Fra 1964 til 1991 økte korrespondentnettet til NRK sakte men sikkert. Det begynte med bare en korrespondent. Seks år senere, i 1970, hadde NRK sju korrespondenter. I 1980 var det 11 korrespondenter og i 1991 hadde NRK et globalt nett med 12 faste utenrikskorrespondenter ute i verden.²²⁹ Slik holdt det seg også i noen få år etter den kalde krigens fall og etter Golfkrigen. Deretter begynte en nedbygging og en endring av nettet som gjorde at det ble svekket. Allerede var pionerkontorene i Bonn og New York lagt ned og flere skulle avvikles i den kommende perioden fra 1992 til 2004. For første gang fikk NRK færre, og ikke flere faste utenrikskorrespondenter.

NRK må forsvare sin eksistens

Denne perioden begynte med sterkere konkurranse. Den kommersielle TV-kanalen TV 2 fikk sendetillatelse i 1991, og begynte sine sendinger 5. september 1992. NRK måtte med den nye konkurransen fra TV 2, i større grad enn tidligere forsvare sin eksistens. Seertallene ble viktigere enn noensinne. I monopoltiden kunne NRK få høye seertall nesten uansett hva de sendte. I en konkurransesituasjon ble det tydelig å se hvem som ikke klarte å kapre seere. Lisenskanalens fokusering på seertall hadde også en annen, og mer prinsipiell forklaring, nemlig frykten for at en nedgang i seeroppslutningen kunne true selve lisensfinansieringen.²³⁰ Derfor ble det viktigere for NRK å levere seervennlige programmer, også når det gjaldt nyheter.

Informasjonsstrømmen fra utlandet var også større enn noensinne. Publikum hadde tilgang til en rekke internasjonale nyhetskanaler, som CNN og Sky News. Med CNN i spissen

²²⁸ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

²²⁹ Se vedlegg 1 for fullstendig oversikt over utviklingen

²³⁰ Syvertsen 1997: 16

fikk disse 24-timers nyhetskanalene en oppsving når Golfkrigen brøt ut i 1991. CNNs korrespondenter og deres måte å presentere nyheter på preget både TV 2 og NRK dette tiåret, og førte til en endring, om ikke i korrespondentnettet, så i korrespondentenes arbeidsrutiner og roller.

Økonomien i NRK var langt dårligere enn før. Med flere kanaler, sendeflater og større stab hadde kringkastingen fått høyere utgifter de siste årene. Det ble i tillegg dyrere og dyrere for kringkastingen å holde korrespondenter i utlandet. Haakon Børde, som var i Latin-Amerika fra 1984 til 1988, har et godt eksempel på prisstigningen. ”NRKs utgifter ved å ha meg i Latin-Amerika steg fra en til to millioner kroner i året, de fire årene jeg var der”²³¹, sier han. Korrespondentkorpset var, med andre ord, presset. For som Rune Ottosen sa i en artikkel i Bergens Tidende fra 2003: ”Erfaring viser at i alle former for nedbygging og innsparing i mediene er det utenriksjournalistikken som ofres først. Så denne jobben er ikke så prestisjefyllt at den overlever nedskjæringer.”²³² Ledelsen stilte derfor større krav til hver enkelt korrespondent. I tillegg gjorde ny og bedre teknologi hverdagen både enklere, men desto mer hektisk for journalistene der ute. Også disse faktorene gjorde at korrespondentnettet ble endret. I dette kapittelet skal jeg gå nærmere inn på hvordan korrespondentnettet forandret struktur og ble svekket, og årsakene til dette.

Et tiår preget av konkurranse

De to første årene i denne perioden fra 1992 til 1994 holdt NRK korrespondentnettet uendret. Derfor er det viktigere å først se på hva som skjedde utenfor NRK. For NRK fikk en seriøs konkurrent, og det fikk konsekvenser også for korrespondentnettet.

NRK hadde monopol på radio og fjernsyn fram til begynnelsen av 1980-tallet da de første lokalradioene fikk konsesjon.²³³ Private fjernsynssendinger, med TVNorge i spissen, dukket opp i 1988.²³⁴ Men fortsatt levde NRK i en beskyttet tilværelse som eneleverandør av norske tv-nyheter. ”De kommersielle kanalene som hadde sett dagens lys, satset ikke på nyheter, og det som utenlandske kanaler formidlet via kabel eller parabol, representerte ikke et reelt alternativ på nyhetsfeltet for den alminnelige mann og kvinne.”²³⁵

NRK hadde altså monopol på nyhetssiden helt fram til 5. september 1992, da TV 2 startet sine sendinger. ”Å skape alternative tv-nyheter til NRK var fra første stund en

²³¹ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

²³² Ottosen sitert i ”Ulet fra Utenriks”, artikkel av Bjerkestrand i Bergens Tidende 10.4.2003

²³³ <http://no.wikipedia.org/wiki/Nrk> [Hentet 30.10.2007]

²³⁴ <http://no.wikipedia.org/wiki/Tvnorge> [Hentet 30.10.2007]

²³⁵ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 10-11

forutsetning for opprettelsen av TV 2.”²³⁶ Også NRK utviklet og forbedret egne nyhetssendinger, for å møte konkurrenten i denne perioden. ”Utviklingen av norske tv-nyheter har gått vesentlig hurtigere etter at TV 2 startet sine sendinger, og kanalen [TV 2] har på mange måter vært en drivende kraft på dette feltet.”²³⁷

Hvordan dekker TV 2 utenriks?

Med en så stor konkurrent ble det viktig for utenriksstaben i NRK å følge med på hva som skjedde i den nye kanalen. Kunne TV 2 konkurrere med NRKs globale nett av korrespondenter? Var det i så fall nødvendig for NRK å gjøre endringer?

TV 2 satset hardt på nyheter, men valgte å bruke mindre ressurser på et korrespondentnett. TV 2 visste at det var vanskelig å konkurrere med NRK på dette feltet, som hadde lang erfaring med utenriksjournalistikk og svært dyktige journalister i staben. Korrespondenter er svært dyrt for en nyhetsinstitusjon, og TV 2 innså at det var umulig å utvikle et like omfattende korrespondentnett der ute, med en kanal finansiert av reklameinntekter.²³⁸

Oddvar Stenstrøm var med på å bygge opp TV 2 fra bunnen av. Han var deleier i selskapet, og var med på diskusjonen om hvordan TV 2 skulle løse utenriksjournalistikken. Han hadde tidligere vært korrespondent for NRK i USA, og hadde erfaring på området. Han mente at TV 2 måtte gjøre det annerledes. ”Vi må gjøre det rimelig, og vi må være der vi synes”²³⁹, var hans første tanker om dette. TV 2 vurderte først å ha en korrespondent i Moskva og en i Washington, men droppet tanken. ”Til den østlige verden rykker vi ut når det skjer noe, men i USA, med så stor tidsforskjell og så stor interesse, der skal vi være”²⁴⁰, mente Stenstrøm den gangen, og slik ble det. TV 2 har fortsatt kun en korrespondent i dag, 15 år senere.²⁴¹

Fra første stund fikk altså TV 2 en korrespondent i USA. Stenstrøm tok selv jobben, og ble TV 2s ansikt i Washington. ”Jeg skulle ha stand up på omtrent alt jeg gjorde, for å profilere mitt eget tryne”²⁴², forteller Stenstrøm. TV 2 var nemlig svært bevisst på hvem de sendte ut, helt fra begynnelsen av. ”Jeg fikk jobben fordi jeg lagde stillingen selv, men for å gi den tyngde så var det også en fordel at det var en gammel NRK-korrespondent som havnet i

²³⁶ Enli, Syvertsen og Sæther 2006: 67

²³⁷ Enli, Syvertsen og Sæther 2006: 67

²³⁸ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

²³⁹ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

²⁴⁰ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

²⁴¹ Per november 2007

²⁴² Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

Washington. Tanken var at det ikke bare var å ta en reporter, men å velge en som var veldig profilert i TV 2-sammenheng. Derfor var det senere naturlig å ansette en anker”²⁴³, fortsetter Stenstrøm.

Etter Stenstrøm var det først Christine Korme og deretter Vår Staude som fikk jobben som TV 2s utenrikskorrespondent. Begge hadde vært anker i TV 2 nyhetene. Per i dag (høst 2007) er det Gerhard Helskog som har jobben, også han et svært kjent tv-fjes her hjemme. ”Du vil jo profilere viktige stillinger så mye som mulig”²⁴⁴, sier Stenstrøm.

Andre land dekket TV 2 med såkalte stup- og skyt-journalister. Det vil si journalister som reiser til et område der det brenner, dekker saken, og drar hjem etter at katastrofen er over. Det har med kostnader å gjøre, sier Stenstrøm. ”Vi rykker mye mer ut enn det NRK gjør, for NRK er jo ofte der allerede, med sine faste korrespondenter. Jeg syns det er bra med et sånt korrespondentnett som NRK har, men du kunne aldri ha drevet det kommersielt. Det er for dyrt.”²⁴⁵

TV 2 var kanskje nettopp derfor mer bevisst enn NRK med å profilere den ene korrespondenten de hadde på en taktisk måte. Sannsynligvis var den kommersielle kanalen inspirert av de store internasjonale nyhetsselskapene da de fokuserte så mye på å vise frem sin korrespondent, blant annet ved bruk av stand up. I de neste avsnittene skal jeg se på hvordan CNN ble verdenskjent etter sin dekning av Golfkrigen i 1991, og i hvilken grad dette påvirket korrespondentene.

”CNN-effekten”: Konflikt og krig hjem i stua

Nyhetsuniverset i Norge inneholdt internasjonale nyhetskanaler, som CNN, Sky News og Euronews, distribuert via kabel og satellitt, allerede på 1980-tallet.

CNN, som den mest profilerte av de 24-timers nyhetskanalene, ble grunnlagt i 1980. Det var likevel først på 1990-tallet, og med Golfkrigen som en viktig faktor, at disse kanalene gjorde seg synlig for det norske publikum, og ikke minst trendsettende for presentasjonen av utenrikssaker i norske medier. Disse kanalene satte dagsorden for de norske mediene, sier Waldahl, Andersen og Rønning i sin bok om norske tv-nyheter.

²⁴³ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

²⁴⁴ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

²⁴⁵ Eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005

Disse utgjorde ingen seermessig trussel mot de to dominerende norske kanalene. Innflytelsen var likevel merkbar når de dekket store internasjonale begivenheter. De var med på å sette dagsorden for hvordan nyheter skal utformes og presenteres, og de bidro til bevisstheten om at nyheter er noe som foregår på tv.²⁴⁶

Stand up'en skulle bli 1990-tallets nyhetsfenomen, selv om dette egentlig bare var radio på tv. Nyhetsanker i studio stiller spørsmål til en reporter som er på stedet der det skjer i det øyeblikket nyhetssendingen går. Mediet blir ikke utnyttet visuelt, men personifiseringen er sterk, og det blir viktigere. Det vanlige er at tv-skjermen deles i to ruter. I den ene ruten ser vi nyhetsankeret som stiller spørsmål til korrespondenten. I den andre ruten står korrespondenten og svarer på spørsmål og forteller om det som skjer rett bak hans eller hennes rygg direkte.

Teknologisk ble direkte satellittoverføringer billigere enn før, i tillegg satte CNN en ny, kommersiell standard for hvordan den løpende nyhetsdekningen burde være.

Da Golfkrigen brøt ut, avbrøt internasjonale tv-kanaler sine vanlige programskjemaer og sendte løpende nyheter, dels direkte fra CNN uten egne kommentarer og dels fra CNN, med egne kommentarer. CNN var for alvor blitt et begrep for hvordan den løpende nyhetsdekningen burde være. [...] CNNs reportere på stedet ytrer seg ikke om hva som har skjedd. De rapporterer det som skjer i det øyeblikket de er i bildet, og de spør om hva som kan komme til å skje i nær fremtid.²⁴⁷

Når ikke satellitten var tilgjengelig eller det ble for kostbart, var det også vanlig i NRK å intervju korrespondentene direkte på telefon, skriver Øvrebø i sin avhandling om dekningen av Golfkrigen.

Typisk er det da en korrespondent som avleverer en telefonrapport eller blir intervjuet på direkten over telefonen mens en ser et stillbilde av korrespondenten og stedet der det tales fra (som også opplyses med tekst på bildet).²⁴⁸

I neste avsnitt skal jeg belyse hvordan NRK, som lisensfinansiert kanal, også lot seg rive med av de kommersielle nyhetsbegrepene.

”- Odd Karsten Tveit, Bagdad!”

Med en økende bevissthet rundt det å profilere korrespondentene, og vise at kanalen er der det skjer i det øyeblikket det smeller, kunne NRK mer enn før dra en kommersiell fordel av sitt sterke, globale korrespondentnett. De var allerede i både USA og Midt-Østen da Golfkrigen brøt ut, med korrespondenter som kjente bakgrunnen for konflikten godt.

²⁴⁶ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 12-13

²⁴⁷ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 25

²⁴⁸ Øvrebø 1993: 29

Det var liten tradisjon i NRK for den kommersielle måten å presentere nyhetene på, men med konkurransen fra TV 2 og med innflytelse fra de store internasjonale selskapene, som CNN, måtte også korrespondentene i NRK fornye seg.

Før var det nyheten som sto i fokus, nå skulle reporteren i utstrakt grad selge seg selv som en nyhetsleverandør direkte i ruta på stedet eller med en såkalt stand up i opptak redigert inn i reportasjen.

Ifølge Halle Jørn Hanssen, som var korrespondent fra 1978-1982 var dette helt fremmed i hans tid. "Nå må de skyte bilder som de kan putte inn, sånn at korrespondenten er med tre til fire ganger i en enkelt reportasje. Det er blitt veldig mye mer vekt på reporterens ansikt og direkte medvirkning i programmet, mens i min tid var det nesten motsatt"²⁴⁹, sier han.

For NRK, som hadde en lang tradisjon som "public service" broadcaster, inspirert av blant andre BBC, ble dette med stand up en noe uvant tilnærmingssak.

Vi tror at noe av den, riktignok ikke markante, men likevel observerbare forskjellen mellom stilen i NRKs og TV 2s nyhetssendinger henger sammen med at de forholder seg på ulike måter til to tradisjoner i tv-nyhetenes genrehistorie. NRK har lange og sterke røtter i den europeiske public service-nyhetstradisjonen, mens TV 2 også har hentet inntrykk fra internasjonale kommersielle kanalers nyhetsdekning.²⁵⁰

Det kostet mye å sende stoff via satellitt direkte fra andre land, og derfor ble det sjelden prioritert på 1980-tallet. På 1990-tallet ble det derimot mye billigere å sende fra satellitt.

Gunnar Høidahl har vært korrespondent både på 1970-, 1980- og 1990-tallet. Først i hans siste periode som korrespondent i Brussel gjorde han direkte opptredener i fjernsynet.²⁵¹

NRK innså etter hvert også effekten det har å stå i ruta, mens nyheten skjer rett bak journalisten. Korrespondentene som hadde vært med i gamet lenge, som Gunnar Høidahl, som kanskje var mest skeptisk til denne nye trenden, forsto etterhvert hvilken nærhet dette skapte til publikum.

Du kan spørre hvor stor informasjonsverdi det har til enhver tid, men jeg tror det har noe med den lokale vrien å gjøre. Vi er der med et ikke ukjent ansikt. Når Odd Karsten Tveit står i Bagdad, så tror vi forhåpentligvis mer på det enn om det skulle stå et annet ansikt der, eller om det ikke skulle stå et ansikt der i det hele tatt. Så det er tosidig. Jeg ser kritikken på at det blir mye tryne-tv, men en kombinasjon tror jeg er den riktige måten å gjøre det på.²⁵²

²⁴⁹ Eget intervju med Halle Jørn Hanssen 19.1.2005

²⁵⁰ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 25

²⁵¹ Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

²⁵² Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

Også Jan Otto Johansen har vært korrespondent for NRK over flere tiår. Han ser både fordeler og ulemper med å bruke stand up. Han frykter at viktigheten av å være tilstede går ut over innholdet i det som blir rapportert. Likevel tror han stand up'en har kommet for å bli.

Jeg innser at det er nødvendig, for det er det som skaper den "på-stedet-historien". Og alle tv-selskaper må bruke stand up for å legitimere at de har brukt penger på dette og at de er der, overfor konkurrenten. Men når du får situasjoner hvor en korrespondent må være tilgjengelig på lufta for direktesendinger nesten døgnet rundt, så må du spørre deg selv om det er hensiktsmessig. For når skal vedkommende få fulgt med, og når skal vedkommende få sjekket opplysningene som løper på CNN, Internett og andre steder, med uavhengige kilder? Jeg mener at man bør bruke disse "live-med-korrespondentene" litt mindre, men selvsagt i hovedsendingene.²⁵³

Til tross for at TV 2s korrespondent i USA var ivrigere enn NRK i bruk av stand up, blir nettopp denne måten å rapportere hjem på et konkurransefortrinn der NRK har folk på fast plass, og ikke TV 2.

Tidligere korrespondent Gunnar Myklebust mener at NRK, ved å bruke stand up, får en mulighet til å vise publikum at de leverer kvalitet:

Konkurransen med TV 2 er reell i dag, i tillegg reiser andre nyhetsmedier også mer. Det gjør at verdien av å ha sin egen reporter på stedet er udiskutabel. I dag har dette blitt et stempel, fortjent eller ikke, på om man gjør dette skikkelig. Det har en egenverdi også, å eksponere seg selv. Det har blitt endel av dagens konkurranse. Det blir viktigere å vise at vi er der, istedenfor å fortelle hva som skjer.²⁵⁴

Golfkrigen førte til en økende oppmerksomhet rundt utenrikskorrespondentene og viktigheten av å være tilstede der det skjer. Med den sterke konkurransen fra TV 2 i tillegg, ble korrespondentnettet viktigere enn noensinne for NRK. Som flere av korrespondentene jeg har snakket med sier, ble utenrikskorrespondentene i større grad et kvalitetsstempel og et konkurransefortrinn nå da monopoltiden var forbi. Waldahl, Andersen og Rønning har gjort en analyse av NRKs og TV 2s dekning av maktkampen i Moskva i 1993, mellom president Boris Jeltsin og formannen i parlamentet, Ruslan Khasbulatov. Undersøkelsene viser at NRK dekket saken mer grundig enn TV 2, og at de vant denne saken takket være daværende korrespondent i Moskva. "NRKs Hans Wilhelm Steinfeld formidlet en helt annen innsikt i det politiske grunnlaget for konflikten enn TV 2 gjorde."²⁵⁵

En skulle kanskje derfor tro at NRK mer enn før ønsket å satse på korrespondentnettet. Men ironisk nok var det nettopp i denne perioden at nedbyggingen av nettet startet. NRK lå et hestehode, kanskje ti, foran TV 2 i konkurransen om utenriksnyhetene. Likevel var det korrespondentene som ble rammet da det skulle spares på

²⁵³ Eget intervju med Jan Otto Johansen 9.12.2004

²⁵⁴ Eget intervju med Gunnar Myklebust 10.12.2004

²⁵⁵ Waldahl, Andersen og Rønning 2002: 166

Marienlyst. I de neste avsnittene skal jeg vise hvordan korrespondentnettet ble endret og etter hvert svekket.

Forsterkninger i Brussel

I 1994 utvidet NRK for aller siste gang korrespondentnettet. Fra før hadde de 12 korrespondenter, men utvidet til 13 korrespondenter i det norske EU-året.

I 1993 erstattet Viggo Johansen Gunnar Høidahl som Brussel-korrespondent. Året etter, i 1994, var det folkeavstemning i Norge om EU-medlemskap. Naturligvis var derfor EU-stoff viktig for norske seere og lyttere. Byen er også sete for Europakommisjonen og Europaparlamentet. I tillegg ligger NATOs hovedkvarter her. Med andre ord, det var i publikums interesse at NRK hadde fokus på den belgiske hovedstaden. NRK-ledelsen vurderte EU-saken som så viktig at de valgte å styrke dekningen i Brussel i 1994.

Viggo Johansen fikk derfor selskap i kollega Martin Lohne, som dro til Brussel før folkeavstemningen fant sted 28. november 1994. Med denne utvidelsen ble dekningen i Vest-Europa sterkere enn noensinne. Fem av de 13 korrespondentene hadde base i vestlige europeiske land, som Tyskland, Belgia, Frankrike og Storbritannia. To korrespondenter i Moskva og to i Washington var med på å balansere dekningen mellom øst og vest. I tillegg hadde kringkastingen en korrespondent i hvert av områdene Asia, Latin-Amerika, Afrika og Midt-Østen. Korrespondentnettet var på sitt absolutt største. Slik nettet er illustrert i tabell 5.1 har man aldri sett det verken før eller siden. Det 13-talls store nettet fikk derimot bare leve i ett år. I 1995 ble det redusert.

Tabell 5.1: Korrespondentnettet da det var på sitt absolutt største i 1994 omfattet disse stedene: London, Paris, Moskva x 2, Washington x 2, Hong Kong, Harare, Amman, Santiago, Brussel x 2 og Berlin.

(Kart: Google Maps)

En skulle kanskje tro at Brussel- og EU-interessen ble noe dempet etter at flertallet i Norge sa nei til medlemskap. Det er mulig NRK gamblet med at det ble ja til EU, og at det var derfor kringkastingen ønsket å etablere to korrespondenter i hovedstaden før et eventuelt medlemskap ble inngått. Når derimot flertallet stemte mot EU, var det kanskje ikke like nødvendig å ha en dobbelbemanning her.

Slik ble det ikke vurdert. NRK fortsatte med dobbeldekning i Brussel i flere år. Først i 2000 ble denne ordningen avskaffet. Daværende korrespondent Arnt Stefansen ble alene som EU-korrespondent i Brussel, mens hans partner Ola Johnsrud ble omplassert fra Brussel til Berlin, etter at Jahn Otto Johansens periode i Tyskland var over.

Pionerkontoret i Paris forsvinner

Med en svekket økonomi som truet korrespondentene ble det ikke bare omrokking, men også nedskjæringer. Paris-korrespondenten Tore Johannesen gikk av som korrespondent i årsskiftet 1994/1995 etter at hans fireårskontrakt gikk ut. Johansen ble ikke erstattet. Dermed sto denne posten tom fra 1995. For tredje gang ble et av pionerkontorene fra 1960-tallet lagt ned.

Før pionerkontoret i Paris ble kuttet ut hadde også New York-kontoret og Bonn-kontoret lidd samme skjebne, men her var det fortsatt korrespondenter andre steder i landet. På den måten var Paris-kontoret det aller første kontoret som ble fullstendig begravet. For aller første gang i korrespondentnettets historie ble det færre og ikke flere korrespondenter i NRK.

En lang tradisjon med ”stemmen fra London” tar slutt

I 1995 skjedde også andre dramatiske forandringer som svekket NRKs korrespondentnett. For da året 1995 ringet ut var det ikke bare Paris som sto uten fast korrespondent. Hvert år, og vanligvis i løpet av sommermånedene, møter korrespondentene ledelsen i NRK og diskuterer korpsets utvikling og fremtid, sett i lys av utenrikspolitiske hendelser, NRKs økonomi og ny teknologi. På korrespondentmøtet i 1993 understreket daværende kringkastingssjef, Einar Førde, at det ikke ville bli noen videre utbygging av korrespondentnettet med det første.

Vi har mistet betydelige inntekter som følge av bortfallet av særavgiften på radio- og tv-materiell. Dette er penger vi hadde budsjettet med. Selv om Stortinget har lovet at vi skal få kompensert for tapet, må vi nå i en periode finne måter å spare på i driften.²⁵⁶

Førde la med andre ord føringer for det som senere skulle skje, for det ble ikke utbygging (med unntak av omrokkingene i Moskva og Brussel), men heller nedbygging.

En artikkel i Tidssignalet i 1994, som referer til det årlige korrespondentmøtet mellom NRK-ledelsen og alle korrespondentene, illustrerer på en god måte hvor vanskelig korrespondentkabalen var. Allerede her ble det foreslått å erstatte London-korrespondenten med en frilanser for å fylle hull i korrespondentnettet andre steder.

Under møtet ble det ivret sterkt for å få nok en korrespondent i Asia, i tillegg til stillingen i Hong Kong. Men da måtte det bli en post mindre et annet sted – skulle man eventuelt flytte en av stillingene i USA eller Sør-Amerika? Likeså føler avdelingen at det er et hull i korrespondentnettet på Balkan. Sett i sammenheng med det som for tiden skjer i Italia og Nord-Afrika kunne det være strategisk med en NRK-mann eller –kvinne i plassert i Roma. Men da vakler korrespondentposten i London. I tilfelle kunne man erstatte denne stillingen med en – NB! svært så håndplukket – frilanser på fast kontrakt.²⁵⁷

Kort tid senere ble det bestemt at London-kontoret skulle legges ned. Mange hadde en mening om hvordan kabalen skulle gå opp. Også Per Riste påpekte mulighetene for å omrokkere på korpset, i en artikkel i Tidssignalet.

²⁵⁶ ”Korrespondentene samlet på Marienlyst”, artikkel i Tidssignalet 12.8.1993: 3

²⁵⁷ ”Ikke sparekniv på korrespondentene”, artikkel av Ellen Wilhelmsen i Tidssignalet 11.8.1994: 2

Det er forståelig at økonomien set grenser for korrespondentnettet til NRK. I dag står NRK i den merkelege situasjonen at ein har dobbel dekking i Brussel, Moskva og Washington, medan London blir lagt ned. Med tanke på framtida burde det vere naturleg å drøfte kor lenge det er rimelig å ha slik dublering. Det gjeld både Moskva og Washington, og kva med Brussel etter 28.11.[da Norge har EU-avstemning i 1994].²⁵⁸

1. juli 1995 satte NRK sluttstrek for en lang tradisjon, som fikk faste rammer i 1964 med Richard Herrmann. NRK kuttet ut ordningen med egen korrespondent i London, etter 31 år. For første gang i NRKs korrespondenthistorie ble en fast korrespondent direkte erstattet med en frilanser. Anette Groth avsluttet sin korrespondentperiode etter fire år med å si opp sin faste stilling i NRK. Hun takket ja til å jobbe videre i Storbritannia som NRKs faste frilanser i det engelske øyriket. Avtalen var at hun skulle jobbe både for radio og aktualitetsavdelingen i fjernsynet, men at avdelingene nå skulle betale honorar per innslag hun leverte.

Tanken med å gjøre om London-stillingen til en frilansjobb, var å bruke mer penger på journalistikk, og mindre på infrastruktur, som leilighet, bil, skoler for barn og andre kostbare utgifter. Akkurat det var en dreining som var positiv, sier Anette Groth selv, men likevel var hun imot nedleggelsen av kontoret. ”De begynte å diskutere å legge ned kontoret fordi svenskene og danskene gjorde det. Det var en skandinavisk trend, men jeg tror at Norge og nordmenn har et sterkere forhold til Storbritannia enn Sverige og Danmark, og at det derfor var en gal vurdering. Jeg mener at London er viktig.”²⁵⁹

Forskjellen for seerne ble ikke så stor. I og med at Anette Groth gikk med på å si opp sin faste jobb i NRK, for å bli fast frilanser for sin gamle arbeidsgiver, merket seerne og lytterne ingen forskjell. Det var også en av grunnene til at denne løsningen ble godtatt i styret, forteller Groth. ”Jeg tror det hadde litt å si at de visste jeg ble der. Jeg vet at i alle fall Einar Førde brukte det som et argument ovenfor styret, at lyttere og seere ikke ville merke noen forskjell, fordi jeg fortsatt var i London.”²⁶⁰

Fra å være 12 korrespondenter 1994, hadde NRK skåret ned til kun ti korrespondenter året etter. Richard Herrmann som startet det hele synes det var trist at hans gamle kontor ble nedlagt. ”Jeg synes det var tragisk at London som var den første som ble valgt, også var et av de første kontorene som ble stoppet. Det viser den kolossale forandringen som har skjedd.”²⁶¹

²⁵⁸ ”Uten korrespondent i London” artikkel av Per Riste i Tidssignalet 27.11.1994: 9

²⁵⁹ Eget intervju med Anette Groth 13.12.2004

²⁶⁰ Eget intervju med Anette Groth 13.12.2004

²⁶¹ Eget intervju med Richard Herrmann 11.1.2005

Ballongen sprekker i Latin-Amerika

Da Erling Borgens fireårskontrakt i Latin-Amerika gikk ut i 1992, var det Joar Hoel Larsen som tok over. Han hadde base i Santiago, på lik linje med Borgen. Til tross for mye trykk i Europa overlevde Latin-Amerika-korrespondenten den turbulente perioden mot slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet. ”Men lufta var i ferd med å gå ut av den latinamerikanske ballongen. Demokrati og frie valg er dårlige nyheter.”²⁶² Etter at Joar Hoel Larsen var ferdig med sin fire års periode som korrespondent i 1996, ble ikke stillingen utlyst på nytt.

Dermed ble nok en gang nettet svekket. Nå hadde kringkastingen ni korrespondenter ute i verden. Ikke siden 1978 hadde korrespondentnettet vært så snevert. At man i tillegg valgte å legge ned kontoret i Latin-Amerika, som hadde vært så ønsket og som det hadde gått så mye prestisje i å få opp, var et nederlag for dem som snakket Latin-Amerikas sak.

I 2002 bestemte NRK seg for å gjenåpne korrespondentkontoret i Latin-Amerika. Haakon Børde og flere av utenriksjournalistene ble tatt med i diskusjonene om hvor NRK burde satse på korrespondenter fremover. Fotfolket, som Børde selv betegner seg og sine kolleger som, satte Latin-Amerika høyt på sine prioriteringslister, og denne gangen ble journalistene hørt, i alle fall for en kort stund.²⁶³ Joar Hoel Larsen ble nok en gang korrespondent i den spansktalende delen av Amerika. Han slo seg ned i Buenos Aires. Beslutningen om å gjenåpne kontoret i Latin-Amerika ble tatt før den skjebnesvangre dagen 11. september 2001. På samme tid som Joar Hoel Larsen pakket ut av sekken i Argentina i august året 2002, holdt George Bush tale i FN og ”utfordret” Irak. I denne perioden, før og etter at USA gikk til angrep på Irak i mars 2003 var all oppmerksomhet så til de grader fokusert på alle sider ved kampen mot internasjonal terrorisme at det var liten plass og interesse for Latin-Amerika.

På det tidspunktet hadde NRK overraskende nok også nedbemannet i USA. Ole Torp og Wenke Eriksen som var Washington-korrespondenter, avsluttet begge sine opphold i 2003. Jan Espen Kruse erstattet Eriksen, men ingen erstattet Ole Torp. Kruse var derimot ikke lenge alene i USA. For Joar Hoel Larsen, som korrespondent i Latin-Amerika, var i en vanskelig posisjon:

²⁶² Joar Hoel Larsen, i kommentar på e-post 17.1.2005

²⁶³ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

Vi hadde 'alltid' hatt to korrespondenter i Washington, men det året Norge satt i sikkerhetsrådet og krigen kom, var det bare én. Så istedenfor å ha én overarbeidet korrespondent i Nord-Amerika og én underarbeidet korrespondent i Latin-Amerika valgte man å flytte meg. Nyhetsbildet, med andre ord kombinasjonen av økonomiske og faglige årsaker, lå til grunn for en slik vurdering.²⁶⁴

Også Haakon Børde er enig i at Latin-Amerika-korrespondenten sannsynligvis ville bli underarbeidet, med det store fokuset som var på USA og Irak. ”Jeg syns ikke det er kritikkverdig at Joar ble flyttet. Man kunne kanskje ha sendt en annen til Washington, og styrket dekningen derfra på den måten, men der veier pengehensynet tungt. I tillegg var det ikke mye spennsting stoff fra Latin-Amerika, med den situasjonen som oppsto etter 11. september.”²⁶⁵ Også tidligere korrespondent Gunnar Høidahl støtter opp om det som skjedde i Latin-Amerika i 2003. ”Det var ikke stor nok etterspørsel. Det ble for dyrt å ha vedkommende der. Det kan man beklage, men slik var realiteten.”²⁶⁶

I NRKs årsrapport fra 2003 blir flyttingen av Joar Hoel Larsen til Washington begrunnet slik:

Årsaken er ikke at Latin-Amerika er blitt uinteressant, men at USA har blitt desto viktigere med sin dominerende stilling i verden. Behovet for å følge utviklingen i USA grundigere for å forklare hva som skjer og for å kartlegge forskjellen i amerikansk og europeisk mentalitet, ligger bak beslutningen om å styrke Washington-kontoret.²⁶⁷

I 2004, etter 40 år med NRKs utenrikskorrespondenter, står NRK uten en fast korrespondent i Latin-Amerika. Latin-Amerika var kontinentet som kom senest på banen, og var letteste å feie av banen. NRKs prioritering her samsvarer godt med de fleste vestlige mediers internasjonale prioriteringer. Det er det kontinentet som får absolutt minst oppmerksomhet gjennom mediene. Også Afrika har vært et nedprioritert kontinent i mediene her hjemme, men som Børde sier det; ”Det er masse interesse for Afrika i det norske folket. Latin-Amerika har falt litt utenfor.”²⁶⁸ Også Høidahl slutter seg til Børdes tanker om dette. ”Afrika er på mange måter nærmere. Det har jo også noe å gjøre med den lokale vrien, med Norge som bistandsnasjon, særlig da i Øst-Afrika.”²⁶⁹

Haakon Børde, som i tillegg til å ha vært fast korrespondent i Latin-Amerika, også har jobbet som utenriksjournalist på dette kontinentet i en årrekke, er overbevist om at NRK en gang i fremtiden vil sende nye korrespondenter til dette området. Det kan, med andre ord,

²⁶⁴ Joar Hoel Larsen, i kommentar på e-post 17.1.2005

²⁶⁵ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

²⁶⁶ Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

²⁶⁷ NRK i 2003: 25

<http://www6.nrk.no/informasjon/2003/nrkallmennkringkaster2003.pdf> [Hentet 30.10.2007]

²⁶⁸ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

²⁶⁹ Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

være håp for mer latinamerikansk stoff i mediene og større interesse for dette kontinentet fremover, men da må en rekke nyhetskriterier oppfylles, mener Børde:

Hvis nå Venezuela, Brasil, Argentina og Chile følger en mer venstreorientert utvikling enn de fulgte før, så kan det veldig fort bli mer politisk spenning i Latin-Amerika, mer enn det er nå. Og hvis Fidel Castro dør, så kan jo også det skape en helt ny situasjon i det karibiske området. Da tror jeg at det kan oppstå situasjoner som gjør det ønskelig å ha permanente folk der.²⁷⁰

Foreløpig er bildet slik det var da Joar Hoel Larsen dro fra Argentina til Washington. Han er også en av få journalister som har flyttet post fra et sted til et annet midt i korrespondentperioden. Flere av korrespondentene har, av kommunikasjonsmessige eller nyhetsmessige årsaker, flyttet til andre byer og land i nærheten av der de tidligere har oppholdt seg, men det er svært sjelden at ansvarsområdet har blitt endret i så stor grad som i dette tilfellet.

Svekket Moskva-dekning

Tilbake i 1998 ble nok en Europa-korrespondent strøket fra kartet. Fra 1991 hadde NRK hatt dobbel dekning i Moskva. Nå som den kalde krigen var avsluttet, og spenningene i det tidligere Sovjetunionen hadde lagt seg, var det ikke lenger like nødvendig med to korrespondenter i Russland. I 1994 dro Hans Wilhelm Steinfeld hjem, etter hele seks sammenhengende år i Moskva, og Gro Holm tok over, og fortsatte samarbeidet med Jan Espen Kruse. Etter at hans kontrakt gikk ut i 1996 var det Morten Jentoft som ble Holms nye parhest.

I 1998 hadde Gro Holm vært i Moskva i fire år, og det var hennes tur til å reise hjem til Norge igjen. Da hun dro hjem bestemte NRK seg for å legge ned denne stillingen. Slik ble det til at Jentoft ble værende igjen i Moskva alene. "Det var mindre 'hot news' og den politiske situasjonen var stabilisert. Med andre ord var det mindre etterspørsel etter nyheter fra Russland. Derfor tror jeg det var en riktig avgjørelse å redusere til en korrespondent i Moskva", sier Gro Holm.²⁷¹ Allerede året etter bestemte NRK seg likevel for å styrke dekningen i Øst-Europa, men valgte seg et annet utgangspunkt enn Russland.

²⁷⁰ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2005

²⁷¹ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

Nytt kontor i Balkan

I 1999 gjorde NRK nye grep som endret korrespondentnettets. Kringkastingen opprettet en ny korrespondentstilling i et brennhett område i Europa, nemlig Balkan. Hans Wilhelm Steinfeld flyttet til Budapest i Ungarn, men fikk ansvaret for å dekke hele Balkan-området. Med Kosovo-krigen som en het potet i Europa var det viktig for NRK å dekke Balkan på en grundigere måte. ”Vår dekning av krigen på Balkan illustrerer også hvor stor vekt vi legger på utenriksstoffet. Det vil vi fortsatt gjøre, og i den siste tiden har vi understreket dette ved å opprette en ny korrespondentstilling på Balkan”, skrev daværende distrikts- og nyhetsdirektør Tom Berntzen i en kommentar i Aftenposten dette året.²⁷² NRK-ledelsen viste med opprettelsen av dette kontoret at det var rom for å utvide nettet når behovet meldte seg, til tross for tidligere nedskjæringer. Likevel ble Balkan-kontoret innhentet av sparekniven etter bare kort tid.

Et drøyt år senere var det mindre spenning i området og Steinfelds Balkan-opphold ble derfor kortvarig. NRK måtte spare penger, og valgte derfor å avvikle Budapest-kontoret.²⁷³ I 2000 flyttet Steinfeld fra Balkan til Russland, og ble nok en gang ansatt som Moskva-korrespondent. ”I ettertid har det vist seg at området ble mindre nyhetsfylt enn man først trodde, og ettervirkningene og oppfølgingen av krigen i Kosovo har heller ikke ført til at korrespondenten i området har nok å gjøre”, skrev NRK i en pressemelding da nyheten om at kontoret skulle legges ned ble kjent.²⁷⁴ Korrespondentkontoret på Balkan ble dermed det kortest levende kontoret i korrespondentnettets 40 år lange historie.

Nytt kontor i Sverige

Radioavdelingen hadde lenge hatt korrespondenter i Sverige og Danmark, men ikke med den samme korrespondentavtalen som det resterende korpset. Journalistene i nabolandet jobbet på ett- og toårskontrakter og leverte primært saker for radio. Først i 1999 ble denne ordningen endret. Da ble Kjell Pihlstrøm fast korrespondent i Sverige for NRK, og han ble ansatt på en ordinær fire års kontrakt. Etter at Pihlstrøms kontrakt gikk ut i 2003, endret nok en gang NRK på stillingen i Sverige. Pihlstrøm ønsket å fortsette som Stockholm-korrespondent. Han fikk fornyet tillit, men ble nå ansatt som stringer på lik linje med Anette Groth i London. NRK har

²⁷² ”NRK og utenriksdekning”, artikkel av Tom Berntzen i Aftenposten, 7.9.1999

²⁷³ ”Steinfeld til Moskva”, artikkel i Dagbladet, 7.4.2000

²⁷⁴ ”Steinfeld til Moskva”, artikkel av Børre Haugestad i VG, 7.4.2000

alltid hatt journalister med base i Sverige, men det var kun Pihlstrøm som fikk gleden av å jobbe som ordinær utenrikskorrespondent i Stockholm.

Med nyopprettelsen av Balkan-kontoret og med en styrket dekning av Sverige hadde NRK i 1999 nok en gang 11 korrespondenter. Det kunne med andre ord se ut som om NRK likevel ønsket å prioritere nettet og fortsette den utviklingen som de siste årene hadde stagnert. Men, som allerede nevnt, var det ingen av de nye stillingene som fikk leve særlig lenge. I 2000 forsvant både Balkan-korrespondenten og en av journalistene i Brussel, og igjen var tallet nede i ni korrespondenter. Og nå svingte det ikke lenger mellom nedleggelser og nyopprettelser. Korrespondentnettett ble styrket for absolutt siste gang i 1999. Frem til 2004 ble det bare færre korrespondenter. Nå ble også Europa-dekningen for alvor svekket.

- Skandale i Berlin

Før Latin-Amerika-kontoret i 2003 ble lagt ned for siste gang, forsvant et annet, sentralt korrespondentkontor. I 2002 ble Berlin-kontoret stengt. "Det var en skandale", sier tidligere Berlin-korrespondent Jahn Otto Johansen.²⁷⁵ Nå hadde NRK kun en fast korrespondent mellom Moskva og Washington. Denne var stasjonert i Brussel, og hadde både ansvar for Europa som helhet, og for det som skjedde i EU. "Å dekke hele det viktige Europa for oss, og det viktige Tyskland, med bare en fast korrespondent, det er meget uansvarlig",²⁷⁶ fortsetter Johansen.

NRK hadde de siste årene lagt ned flere av korrespondentkontorene. I stede satset kringkastingen i utstrakt grad på stringere og frilansere.

Færre korrespondenter – men flere stringere

Med Groth som en slags prøvekanin for den nye stringerordningen i 1995, ble flere lignende stillinger opprettet og endret på 1990- og 2000-tallet.

I deler av perioden da NRK sto uten en fast korrespondent i Latin-Amerika, gjorde kringkastingen en avtale med frilanseren Arne Halvorsen. Fra 1999 til 2002 var Halvorsen NRKs faste frilanser i det sørlige Amerika, før NRK valgte å gjenåpne kontoret, og Joar Hoel Larsen dro nedover. Halvorsen var bosatt i Rio de Janeiro i Brasil, og leverte særlig radiostoff jevnt og trutt i denne perioden.²⁷⁷ Men til forskjell fra Anette Groth hadde ikke Halvorsen en fast stringeravtale med NRK. I tillegg til stykkbetalingen hun fikk per innslag hun leverte,

²⁷⁵ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

²⁷⁶ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

²⁷⁷ Joar Hoel Larsen, i kommentar på e-post 17.1.2005

fikk Groth en liten sum i fast grunnlønn hver måned. På den måten var hun bundet til NRK. Halvorsen hadde ikke en slik fast avtale. Han var en ren frilanser, som kun fikk betalt per innslag.

I 2002, da Berlin-kontoret ble nedlagt, fikk NRK en ny fast stringer, i den reisende Europa-korrespondenten Arnt Stefansen. Han erstattet på et vis den faste korrespondenten NRK hadde i Berlin, men Stefansen fikk hovedbase i Madrid i Spania. Jahn Otto Johansen, som var sterk motstander av nedleggingen av Berlin-kontoret, mislikte også at Stefansen fikk hovedsete i Madrid og ikke i Tysklands hovedstad. ”Du merker godt når Stefansen rapporterer fra Berlin. Da får stoffet en helt annen temperatur og en helt annen karakter og kvalitet enn når han sitter i Madrid og rapporter om Tyskland. Madrid er jo lengre vekk fra Berlin enn Oslo er fra den samme byen”²⁷⁸, påpeker Johansen. Johansen fikk på sett og vis rett. Tre år senere ble Europa-korrespondenten historie. I 2005 fikk NRK igjen en korrespondent fast stasjonert i Berlin, men denne gang på stringerkontrakt, på lik linje med London-korrespondenten og Stockholm-korrespondenten.

En annen legendarisk frilanser det er vanskelig å komme utenom når man snakker om NRKs utenriksdekningen er Dag Halvorsen. Han har levert stoff til NRK i flere tiår. Allerede i 1975 benyttet NRK seg av Dag Halvorsen, som pendlet mellom Østerrike og Polen i store deler av sin journalistiske karriere. Han snakket svensk, dansk, engelsk, tysk, fransk, italiensk, serbokroatisk og polsk aksentfritt.²⁷⁹ Halvorsen leverte stoff fra Øst-Europa til NRK helt frem til han pensjonerte seg i 2001. På lik linje med Arne Halvorsen i Latin-Amerika var han frilanser og ikke stringer, og hadde dermed ingen fast tilknytning til NRK. Han leverte stoff også til flere norske og utenlandske aviser.

Flere nåværende og tidligere korrespondenter er kritiske til den økende bruken av stringere og frilansere, som har erstattet flere av de faste korrespondentene. Stringere får ikke den samme økonomiske muligheten til å ta med familie når de drar ut, og er avhengig av å få på stoff kontinuerlig for å overleve. Det er blant andre Erling Borgen skeptisk til.

Jeg tror NRK kommer til å satse mer og mer på den modellen, men jeg mener det er en fullstendig gal utvikling. Jeg mener det er å utnytte unge menneskers drøm om å bli korrespondent. Det har ingenting med kritikk av unge mennesker å gjøre, men jeg mener at NRK ikke gir korrespondentene den nødvendige tryggheten, økonomisk og infrastrukturmessig, som de bør gjøre.²⁸⁰

²⁷⁸ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

²⁷⁹ http://no.wikipedia.org/wiki/Dag_Halvorsen_%281934%29 [Hentet 30.10.2007]

²⁸⁰ Eget intervju med Erling Borgen 20.1.2005

Gro Holm, som var distrikts- og nyhetsredaktør i NRK da jeg intervjuet henne, ønsker heller ikke å rendyrke stringermodellen fremover. Det blir vanskeligere å reise ut med familie med en slik ordning. Den sikkerheten og tryggheten som faste korrespondenter har, får ikke stringere. ”Derfor er jeg opptatt av at vi skal beholde systemet med faste korrespondenter, for å ha muligheten til å sende ut folk som har familie. Det er min holdning til det”²⁸¹, sier hun. Selv dro Gro Holm ut som alenemor til tre barn som korrespondent på 1990-tallet, og kjenner derfor godt til behovet for at jobben tilrettelegges også for familien.

Jahn Otto Johansen er tildels positiv til at NRK bruker stringere, bare det gjøres på en ordentlig måte. Allerede i 1991 kalte Johansen NRKs korrespondentmodell for gammeldags.

Selv om NRK fortsatt er ”gammeldags” i den forstand at institusjonen holder på et stort antall utenrikskorrespondenter og en avis som Aftenposten stadig har flere folk stasjonert ute enn mange andre skandinaviske aviser av samme størrelse, så tvinger den økonomiske nødvendighet frem en reduksjon av antallet utenrikskorrespondenter.

Han argumenterer for at reisende reportere og frilansere kan erstatte de faste korrespondentene, men at det krever en ny holdning til faget utenriksjournalistikk.

Hjemmebaserte, reisende reportere behøver ikke være noen dårlig løsning, dersom de får anledning til å skaffe seg erfaring og kunnskaper om de områder de skal dekke. Men det krever en helt annen innstilling til faget utenriksjournalistikk enn man finner hos mange norske redaksjonsledere og journalister. (...) I Golfkrigen fikk man tydelig demonstrert klasseforskjellen mellom dem som hadde erfaring og innsikt og dem som var helt nye i gamet. Selvsikkerheten hos de utsendte var ofte omvendt proporsjonalt med kunnskapene om Midt-Østen.²⁸²

Om man ser for seg en økende bruk av stringere, frilansere og fallskjermjournalister, og færre faste korrespondenter er det grunn til å frykte at NRKs sterke utenriksavdeling vil bli svekket på sikt. Slik det er i dag er utenriksavdelingen i NRK full av journalister som tidligere har jobbet som faste korrespondenter. Med flere års erfaring ute kommer de hjem med viktige kunnskaper som man kanskje bare får med seg i en slik unik situasjon som korrespondent. Det er stor forskjell på å være en journalist på reise eller en frilanser uten familie i et fremmed land, som å være en fast korrespondent med familie i utlandet. Da kommer man i kontakt med samfunnet på en annen måte. Jahn Otto Johansen reiste til Moskva med kone og fire barn. ”Vi hadde en jente i barnehage og tre barn som gikk i russisk skole. Gjennom barna og deres venner kom vi i kontakt med vanlige russere som det ellers ville ha vært vanskelig å komme i kontakt med”, forteller Johansen.²⁸³ Gro Holm understreker også viktigheten av å være på et

²⁸¹ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

²⁸² Johansen 1991: 12

²⁸³ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004

sted i en lengre periode for å kunne formidle sakene på en nær måte. ”Jeg tror veldig på det at man må dra ut for å se, høre og lukte for å formidle stoffet med nærhet, men også for å korrigere klisjépregede oppfatninger av hva som egentlig foregår.”²⁸⁴

Alle korrespondentene jeg har snakket med mener det samme. Det er viktig med tilstedeværelse. Bare på den måten kommer man under huden på det folket man skal følge, den kulturen man skal formidle og de politiske hendelsene man skal analysere. Dette er også NRKs oppfatning utad. I en hver anledning som byr seg benytter kringkastingssjefer og andre i NRK-ledelsen sjansen til å skryte av det unike korrespondentnett. Likevel har det altså krympet. Og når alt kommer til alt er det nok pengene som også styrer korrespondentnett. Stringere er billigere. Derfor blir det flere barfotkorrespondenter, som Haakon Børde kaller stringerne, og færre mercedesstillinger i NRK.

Det reduserte korrespondentnett

I 2004 hadde NRK kun sju faste korrespondenter. Korrespondentnett hadde gjennomgått en total forandring på ti år. I 1994 hadde NRK et nett med global struktur. Tyngden lå i Europa, men NRK hadde viktige baser i alle verdensdeler med unntak av Australia. Viktige land både på akse mellom øst og vest og nord og sør var dekket opp. 13 korrespondenter rapporterte hjem til Norge.

I 2004 var bildet et ganske annet. Med sju korrespondenter ute i verden var NRK satt tilbake til 1970, om man ser på antallet korrespondenter. Strukturen på korrespondentnett var derimot ikke den samme. Mens NRK i 1970 hadde sju korrespondenter plassert i London, Paris, Bonn, Moskva, New York og Asia, var 2004-korrespondentene plassert i Moskva, Brussel, Asia, Midt-Østen, Afrika og med to journalister i Washington. I 1970 var altså 4 av sju korrespondenter plassert i Europa. I 2004 var kun to av korrespondentene plassert her.²⁸⁵ Skandale mente noen, deriblant Jahn Otto Johansen. Andre gledet seg over at de fjernere strøkene heller ble prioritert. ”Nærområdene kjenner vi i utgangspunktet mye bedre. Vi kan språkene der og vi følger rimelig bra med i utviklingen i våre naboland. Derfor har jeg hele tiden gått inn for at man heller bør legge ned korrespondentstillinger i våre nærområder”, sier Haakon Børde.²⁸⁶

²⁸⁴ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

²⁸⁵ Se vedlegg 1 for fullstendig oversikt

²⁸⁶ Eget intervju med Haakon Børde 18.1.2007

Tabell 5.2: Det reduserte korrespondentnettet anno 2004 omfattet disse stedene: Moskva, Beijing, Washington x 2, Amman, Cape Town og Brussel.

(Kart: Google Maps)

Nettet var tydelig svekket, nesten halvert, på bare ti år. Men bildet er likevel ikke svart-hvitt. I tillegg til de sju faste korrespondentene hadde NRK tre stringere, i Stockholm, London og Madrid. Inkluderer man disse korrespondentene i korrespondentnettet er tyngden i Europa likevel inntakt, og nettet nesten på størrelse med slik det var i storhetstiden på 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet.

Det kan på mange måter se ut til at stringere og frilansere er kommet for å bli. Billigere, mer fleksible og likevel relativt gode alternativer gjør det fristende å spare penger i en tid der pengene styrer mer enn ideen om et folkeopplysende ”public service” tilbud.

I en periode på 40 år har 68 journalister fått de lukrative korrespondentstillingene i NRK. Noen har imponert så mye at de har fått fornyet tilbud og nye korrespondentkontrakter. I det siste kapittelet skal jeg legge korrespondentnettet til side, og heller studere personene bak. Hvem er den typiske NRK-korrespondenten, og hvordan har korrespondentnettet til enhver tid vært bemannet?

Kapittel 6: Et overblikk over NRK-korrespondentene 1964 - 2004

For decades, the world of foreign correspondents, portrayed in mysteries and thrillers as a life of intrigue, danger and exoticism, was essentially closed to women.

- Burdick and Marchell, "The years of living dangerously."²⁸⁷

Den typiske NRK-korrespondenten er en mann på 40 år, med journalistisk bakgrunn fra NRK. Han reiser ut med kone, som tar seg av deres barn. Dette er gjennomsnittskorrespondenten, men det er mange nyanser.

NRK har hatt mange korrespondenter, og gjennom årene har disse blitt et varemerke for kanalen. Til tross for at utvekslingen av korrespondenter har vært stor, og at tidene har endret seg, eksisterer likevel fortsatt mange myter og sannheter om korrespondenten. Hvordan har korrespondentnettet vært bemannet? Finnes det egentlig noe sånt som en typisk NRK-korrespondent? Har korrespondentprofilen endret seg i løpet av de førti årene NRK har sendt ut folk til andre land og verdensdeler? I dette kapitlet skal jeg forsøke å trekke ut sammenligninger og påpeke ulikheter korrespondentene imellom.

Korrespondentenes alder

Totalt har NRK ansatt 68 førstegangskorrespondenter i de 40 første årene fra 1964 til 2004. Gjennomsnittsalderen har holdt seg nokså stabil disse årene. Gjennomsnittsmannen er 40 år, og kvinnen 42. Jeg har tatt utgangspunkt i korrespondentenes alder det året de for første gang ble sendt ut som fast korrespondent for NRK.

Hvis man ser på gjennomsnittsalderen for førstegangskorrespondentene fordelt på hvert tiår, varierer alderen på mannssiden fra 38 til 44 år. For kvinnene spriker gjennomsnittsalderen noe mer, fra 34 som den laveste gjennomsnittsalderen på 1990-tallet, til 51 som den høyeste gjennomsnittsalderen på 2000-tallet (tabell 6.1).

²⁸⁷ Burdick and Marchell sitert i Hess 1996: 15-16

Tabell 6.1: Korrespondentenes gjennomsnittsalder, fordelt på det tiåret de ble ansatt for første gang.

Gjennomsnittsalder	1964-2004	1964-69	1970-79	1980-89	1990-99	2000-04
Menn	40	40	38	41	44	38
Kvinner	42		44	34	39	51
Gj.snittsalder begge kjønn	40	40	38	39	43	42
(N: 68)	(68)	(7)	(21)	(17)	(20)	(3)

(Kilde: se vedlegg 2 og 3.)

En av årsakene til at det er et større sprik i alderen på kvinnesiden er av statistisk karakter. Det er kun 13 kvinner totalt, og sammenligningsgrunnlaget er lite. Hver kvinne utgjør derfor en større forskjell enn på mannssiden. Går man inn og ser på de faktiske tallene, var den yngste kvinnelige førstegangskorrespondenten, Siv Nordrum, bare 31 år da hun ble sendt til Asia i 1989. Den eldste kvinnelige korrespondenten var 52 år da hun ble fast ansatt. Gidske Anderson jobbet i Paris som fast NRK-korrespondent fra 1973.

Den absolutt yngste korrespondenten NRK har sendt ut gjennom tidene, uansett kjønn, var Hans Wilhelm Steinfeld. Han dro til Moskva i 1980, bare 29 år gammel. I det samme tiåret ble NRKs eldste førstegangskorrespondent sendt ut. Per Øyvind Heradstveit dro til London i 1987, 55 år gammel.

Som nevnt kan statistikken lyve litt om sammenligningsgrunnlaget er lavt, som i denne sammenheng. Til tross for at den kvinnelige gjennomsnittsalderen for førstegangskorrespondentene er 42 år, ble det store flertallet av kvinnene ansatt som førstegangskorrespondent da de var i 30-årene. På mannssiden ble derimot flertallet av mennene sendt ut da de var i 40-årene. Med andre ord har flertallet av de mannlige førstegangskorrespondentene vært eldre enn flertallet av kvinnene (tabell 6.2)

Tabell 6.2: Antall førstegangskorrespondenter ansatt i henholdsvis 20-, 30-, 40- og 50-årene.

Alder førstegangskorrespondenter	20-årene	30-årene	40-årene	50-årene
Menn	1	22	28	4
Kvinner	0	8	3	2
Totalt	1	30	31	6
(N: 68)				

(Kilde: se vedlegg 2 og 3.)

”De sendte en dame”

Ett minutt over åtte en augustdag i 1935 kimte den eneste telefonen utålmodig i redaksjonen til Roskilde Dagblad. I den andre enden var en fortørnet formann i styret for den lokale Brugsen. Brugsforeningen hadde avviklet sitt årsmøte kvelden i forveien, og formannen var olm på det pek avisen hadde spilt dem: ”Vi bestilte en referent, og så sendte I en dame”.²⁸⁸

Det var ikke vanlig å sende kvinner i jobb utenlands tidligere. Det er historien over et godt eksempel på. Heller ikke NRK hadde for vane å sende kvinnelige korrespondenter ut i verden. Det tok snaue ti år fra NRK ansatte den første korrespondenten i 1964, til den første kvinnelige korrespondenten ble sendt ut i 1973. Få kvinner har fulgt etter. Av NRKs totalt 68 korrespondenter fra 1964 til 2004, har kun 13 av dem vært kvinner (tabell 6.3).

Tabell 6.3: Antall førstegangskorrespondenter i NRK, fordelt på kjønn og tiår

Korrespondenter i NRK gjennom 40 år	1964-2004	1964-69	1970-79	1980-89	1990-99	2000-04
Menn	55	7	19	14	13	2
Kvinner	13	0	2	3	7	1
Totalt	68	7	21	17	20	3
(N: 68)						

(Kilde: se vedlegg 2 og 3.)

I det første tiåret, fra 1964 til 1970, ansatte NRK bare menn i korrespondentstillinger. På 1970-tallet fikk to kvinner korrespondentjobb i kringkastingen. Gidske Anderson, som tidligere hadde jobbet som frilanser for NRK, ble NRKs faste korrespondent i Paris i to år, og Kari Grete Alstad (den gang het hun Mekjan) var korrespondent i Washington i fire år på 1970-tallet. Til sammenligning skrev 19 mannlige journalister sin første korrespondentkontrakt med NRK på 1970-tallet

På 1980-tallet reiste tre kvinnelige korrespondenter ut i verden for NRK, mens på 1990-tallet mer enn doblet dette seg. Sju kvinner reiste ut som NRK-korrespondent dette tiåret. Fra 2000 til 2004 ble bare en kvinnelig korrespondent ansatt i NRK.

Går vi inn og ser på antall kontrakter som totalt ble skrevet i NRK de første 40 årene, med både førstegangskorrespondenter og korrespondenter som hadde vært i ilden før, så er fordelingen mellom mann og kvinne enda skeivere (tabell 6.4).

²⁸⁸ ”De sendte en dame”, kommentar av Sven Egil Omdal i Stavanger Aftenblad 15.12.2003

Tabell 6.4: Antall korrespondentkontrakter totalt, fordelt på kjønn og tiår

Korrespondentkontrakter totalt	1964-2004	1964-69	1970-79	1980-89	1990-99	2000-04
Menn	81	7	24	23	21	6
Kvinner	14	0	2	4	7	1
Totalt	95	7	26	27	28	7
(N: 68)						

(Kilde: se vedlegg 2 og 3.)

Bare i overkant av 17 prosent av NRKs korrespondentstillinger har gått til kvinner. Det har skapt reaksjoner i et samfunn hvor kvinne-debatten har blitt mer og mer sentral.

Kvinne-debatten på 1990-tallet

Tidligere var det antagelig færre reaksjoner på at ikke kvinner fikk de lukrative korrespondentjobbene. Det var færre kvinner i arbeidslivet, og i tillegg uvanlig at gifte menn droppet sin karriere for å følge sine koner utenlands. Like uvanlig var det at mennene ble hjemme og passet hus og barn, mens kona dro ut i verden for å rapportere hjem.

UDs ambassadører er et godt sammenligningsgrunnlag her. NRKs korrespondenter har lignende arbeidsavtaler som ambassadørene, og på sett og vis er ambassadører og korrespondenter i samme situasjon. De reiser utenlands for å gjøre en jobb for Norge i et annet land for en bestemt periode. De har også mulighet til å ha med seg familie på reisen.

I UD har det vært få kvinnelige ambassadører. Den første ambassadøren ble ansatt i 1975. Det var Kirsten Ohm, som tiltrådte ved delegasjonen til Europarådet i Strasbourg 10. april 1975.²⁸⁹ Utover på 1970- og 1980-tallet ble det mer vanlig med tokarrierefamilier, og dermed var det vanskeligere å kombinere familielivet med en karriere i UD utenlands.

Det strukturelle problemet som ga opphavet til de fleste andre vanskeligheter, var at tokarrierefamilien ikke lett kunne la seg kombinere med postering utenlands. Snart tretti år senere og en rekke særavtaleforhandlinger og –justeringer senere befinner ektefellepolitikken seg strukturelt sett på samme sted, for dette problemet har ikke skiftet form.²⁹⁰

Det er fortsatt få menn som er hjemmeværende husfedre, men i dag er det enklere og mer akseptert og tilrettelagt at begge parter er i full jobb.

Likevel, NRK har blitt bedre når det gjelder likestilling, og flere kvinner får korrespondentjobber nå enn før. Samtidig har likestillingsdebatten reversert i større grad enn tidligere, og misnøyen med at få kvinner blir sendt ut øker.

²⁸⁹ Neumann og Leira 2005: 472

²⁹⁰ Neumann og Leira 2005: 484

På nyåret i 1990 utlyste NRK tre korrespondentstillinger. Tre menn fikk jobbene, mot Dagsnytt- og Dagsrevyledelsens vilje. Vibeke Sund Nissen var innstilt til Paris-jobben, men ble forbigått av Tore Johannessen. ”NRK valgte dermed å se bort fra den enstemmige innstillingen fra Dagsnytt- og Dagsrevyledelsen, som ivaretok hensynet til en jevnere kjønnsfordeling i korrespondentnettet.”²⁹¹

Også de neste årene ble menn prioritert fremfor kvinner. I 1998 kom fremtredende NRK-veteraner med en krass skriftelig kritikk av det de mente var en ”kvinnefiendtlig” ledelse i NRK. Sammen med NJ-klubben i Dagsrevyen skrev blant andre Anne Grosvold, Nina Owing og Lisbeth Skei under på brevet til ledelsen i kringkastingen. I brevet sto det blant annet at de var bekymret for at NRK fra høsten av bare hadde én kvinne blant sine ni korrespondenter, og i brevet fra NJ-klubben kom det et krav om flere kvinnelige korrespondenter.²⁹²

Fem år senere var situasjonen uendret. I 2002 hadde NRK tre kvinner og sju menn ute, året etter sank kvinneandelen fra tre til én. ”Et sterkt herrelag, de fleste med slitt og velbrukt hyrebok fra utenriksfart”, skriver journalist i Stavanger Aftenblad, Sven Egil Omdal om den nye fordelingen.²⁹³ Nok en gang fikk ledelsen skriftlig kritikk fra sine egne ansatte. ”28 kvinnelige medarbeidere var såpass lite begeistret for testosterondominansen i korrespondentnettet at de sendte et åpent brev til nyhetsdirektøren for å spørre hva slags signal ledelsen tror de sender til seere og lyttere når NRK velger å sende ni mann og én kvinne for å gi det norske publikum deres verdensbilde.”²⁹⁴

Også klubben i Dagsrevyledelsen sendte en uttalelse til NRK-ledelsen etter at den siste ansettelsesrunden ble offentliggjort, hvor de krevde en bedre satsning på kvinnelige utenriksjournalister. Deler av kritikken ble gjengitt i Journalisten:

Dagens tilsetting av nye korrespondenter er beklagelig i forhold til kjønnsbalansen. Tilsettingen er i høy grad et resultat av manglende satsing på kvinner over lengre tid. Kvinner har ikke i tilstrekkelig grad blitt rekruttert til arbeidet i utenriksredaksjonen. Man har heller ikke hatt en bevisst plan for å la kvinner reise for å bygge opp kompetanse. Dagsrevyen forutsetter at ledelsen gjør aktive tiltak for at kvinner skal få bygd opp kompetanse med tanke på neste tilsettingsrunde.²⁹⁵

²⁹¹ ”NRK-kabalen går opp”, artikkel i Aftenposten av Heidi Borud og Hans Petter Fagerli, 31.10.1990

²⁹² ”Kvinne-kritikk mot NRK-ledelsen”, artikkel av Robert Gjestad i Aftenposten Aften 28.4.1998

²⁹³ ”De sendte en dame”, kommentar av Sven Egil Omdal i Stavanger Aftenblad 15.2. 2003

²⁹⁴ ”De sendte en dame”, kommentar av Sven Egil Omdal i Stavanger Aftenblad 15.2.2003

²⁹⁵ ”Fire menn ble korrespondenter”, nyhetsartikkel i Journalisten 6.2.2003.

<http://www.journalisten.no/story/30081> [Hentet: 3.11.2007]

Daværende utenriksredaktør Gro Holm var enig i at utfordringen fremover ble å bygge opp kvinnelige journalister på utenriksområdet, og sa at dette ble en av utenriksavdelingens hovedoppgaver.²⁹⁶

Også utenfor NRK kom det reaksjoner på den skjeve kjønnsfordelingen blant NRKs korrespondenter. I en kommentar i Journalisten skriver Trygve Aas Olsen:

For verdensbildet trenger en alternativ tolkning til den maskuline, det må ses med kvinneyøyne også. Ikke at NRKs mannlige korrespondenter er overdrevent macho, men ved å sende fire nye menn ut i verden signaliserer NRK, for å si det på utenlandsk – it's a man's world. Det er et signal NRK gjerne kunne latt være å sende ut.²⁹⁷

Thomas Hess har gjort en stor undersøkelse blant amerikanske aviskorrespondenter, og av 185 korrespondenter som jobbet i utlandet før 1970 var kun 12 kvinner. Dette tallet steg dramatisk også i USA. På 1980-tallet var 33 % av førstegangskorrespondentene kvinner, men etter denne dramatiske stigningen jevnet tallet seg ut på 1990-tallet.²⁹⁸ Av dagens faste korrespondenter (anno 2004) i NRK er det en kvinne og seks menn. Dette samsvarer ikke helt med de amerikanske aviskorrespondentene, fortsatt er altså kun drøye 14 prosent av korrespondentene i NRK kvinner.

Mangelen på kvinner i dette yrket kan også henge igjen fra tidligere tider, da dette yrket ble sett på som mystisk og farlig, forbeholdt menn. I en amerikansk artikkel fra 1987 skildrer forfatterne korrespondentyrket slik: "For decades, the world of foreign correspondents, portrayed in mysteries and thrillers as a life of intrigue, danger and exoticism, was essentially closed to women."²⁹⁹

Til tross for at det ikke er likestilling i korrespondentnettet i NRK, har det blitt bedre enn det var. De siste 14 årene, fra 1990 til 2004, har ti kvinner blitt ansatt i korrespondentstillinger. Det er nesten det dobbelte av kvinnelige ansettelse de første 26 årene, fra 1964 til 1990.

Skal vi tro Stephen Hess kan det bli flere kvinner i fremtiden med en økende bruk av stringere. Han mener stringermodellen er årsaken til at flere kvinner har blitt utenrikskorrespondenter i USA. Nyhetsorganisasjonene trenger ikke å ta familiære forhold med i betrakningen når de ansetter stringere, og da er det enklere også for kvinner å få jobben.

²⁹⁶ "Fire menn ble korrespondenter", nyhetsartikkel i Journalisten 6.2.2003.

<http://www.journalisten.no/story/30081> [Hentet: 3.11.2007]

²⁹⁷ "Bare mannfolk", leder av Trygve Aas Olsen i Journalisten 14.2.2003

<http://www.journalisten.no/story/35241> [Hentet 3.11.2007]

²⁹⁸ Hess 1996: 16

²⁹⁹ Burdick og Mitchell sitert i Hess 1996: 16

”The increase in the number of women foreign correspondents also reflects a trend among news organizations toward covering the world with freelancers or stringers. Stringers come cheap.”³⁰⁰

Med fornyet tillit

Totalt har NRK skrevet 95 korrespondentkontrakter. 81 av dem har gått til menn, mens bare 14 av dem har gått til kvinner. Det ble skrevet flest kontrakter på 1990-tallet, men det har vært nokså jevnt med utskiftninger de siste 30 årene (tabell 6.4).

En rekke av de totalt 86 journalistene som har vært faste korrespondenter i NRK har fått korrespondentjobber mer enn en gang. 19 menn har fått disse eksklusive jobbene mer enn en gang, men bare en kvinne har vært ute i felten i mer enn en periode (vel og merke som fast korrespondent). Nok en gang blir skjevheten mellom mannlige og kvinnelige korrespondenter illustrert. Kari Grete Alstad står alene som kvinnelig korrespondent med fornyet tillit. Hun har rapportert både fra USA og fra Afrika.

Tabell 6.5: Antall korrespondenter som vært ute i mer enn en korrespondentperiode.

Korrespondenter med fornyet tillit	1964 – 2004
Menn	19
Kvinner	1
Totalt	21
(N: 68)	

(Kilde: se vedlegg 2 og 3.)

Mange korrespondenter har vært utenlands i flere perioder, men fåtallet har vendt tilbake til det samme området. NRK har nemlig hatt en policy om at korrespondenter kun skal være i et område i maks en periode. Likevel har flere korrespondenter vendt tilbake til land eller områder de tidligere har dekket. For de gjeldene korrespondenter har dette vært positivt, men mange har vært motstandere av at denne uskrevene regelen har blitt brutt.

Jahn Otto Johansen er et eksempel på en korrespondent som har vært ute i flere perioder, men aldri med det samme ansvarsområdet. Han er ikke motstander av at korrespondenter valfarter til samme område over flere perioder, men mener det kan føre til at nye friske øyne ikke slipper til. ”Etter mitt skjønn så har det vært litt for mye av det at folk har kommet tilbake til steder de har vært på før i NRK. Da stenger du for andre”, sier han.³⁰¹ Samtidig påpeker han i en av sine korrespondentbøker at dette i flere anledninger har vært

³⁰⁰ Hess 1996: 18

³⁰¹ Eget intervju med Jahn Otto Johansen 9.12.2004.

positivt for kanalen. ”Odd Karsten Tveit fikk to perioder i Midt-Østen, og Hans Wilhelm Steinfeld dro tilbake til Moskva for tredje gang. NRKs dekning av disse områdene tapte ikke på at man brøt med den tidligere regel om at ingen fikk komme tilbake på en utenrikspost vedkommende hadde hatt før.”³⁰²

I tillegg til Odd Karsten Tveit (som nå har fått tre perioder i Midt-Østen) og Hans Wilhelm Steinfeld har både Joar Hoel Larsen, Tømm Kristiansen og Gunnar Høidahl fått fornyet tillit, og reist tilbake til samme område to ganger (henholdsvis Latin-Amerika, Afrika og Asia). Også Fritz Nilsen har dekket Asia i to perioder, men han var stasjonert i Singapore den første gangen og i Kina i den andre perioden. Ola Johnsrud har dekket Tyskland både før og etter murens fall. Først fra Bonn og deretter fra Berlin.

Steinfeld er den NRK-journalisten som har flest år som fast korrespondent bak seg. Totalt har han vært 16 år i Moskva og Balkan (1980-84, 1988-94 og 1999-03) . Richard Herrmann er derimot den mannen som har hatt det lengste sammenhengende korrespondentoppholdet. Han var fast korrespondent for NRK i London fra 1964 til 1975.³⁰³ I tillegg jobbet han frilans fra Storbritannia for kringkastingen fra 1952, og rapportere dermed hjem fra de engelske øyer i hele 23 år.³⁰⁴

Alenemor i Moskva

Korrespondentene har valgt å løse tilværelsen i utlandet på ulike måter. Noen har reist alene, andre har tatt med seg en stor familie. Dette har ikke preget korrespondentnettet i særlig grad, men med færre faste korrespondenter og flere stringere har det nok blitt dyrere, og derfor vanskeligere, å reise ut med ektefelle og barn.

Mange av kvinnene som har reist ut som korrespondent for NRK har reist alene, uten mann og barn. De som har reist med barn, har stort sett hatt med seg enten en kone eller en mann, som har hatt mer ansvar hjemme. Gro Holm gjorde det på en litt annen måte. Hun dro ut som alenemor, for tre små barn.

Av de 13 journalistene jeg har intervjuet i NRK er det kun Gro Holm som har reist ut som korrespondent og aleneforelder. Trolig er hun også den eneste av NRKs korrespondenter

³⁰² Johansen 2001: 335

³⁰³ I utgangspunktet dro Herrmann hjem på permisjon i 1975, og ble avløst av Kjell Lokvam og Audun Tjomsland. Tanken var at han skulle fortsette korrespondentjobben, men slik ble det ikke. Tjomsland ble bare værende et drøyt år, mens Lokvam rapporterte fra London til 1979 (NRKs årbok 1975: 87 og Pressefolk 1997: 224).

³⁰⁴ Dahl 2001: 248

som har reist ut med aleneansvar for flere barn. Gro Holm dro til Moskva med tre småbarn, og innrømmer at det var tøft.

Jeg reiste bort dit med tre barn alene. Det var ikke så lett, og det var nok den største utfordringen. Den yngste var seks måneder den natta jeg kom dit. De skulle inn i russisk barnehage, og når du er alene, så er det et voldsomt nervepress. Det er veldig annerledes enn her hjemme, og veldig tøft for ungene.³⁰⁵

I motsetning til mange av sine korrespondentkolleger, hadde Gro Holm et korps av folk rundt seg som hjalp henne med de familiære utfordringene, så vel som de journalistiske.

Jeg hadde med meg en praktikant fra Norge, og etter hvert fikk jeg russiske dagmammaer som jobbet på skift, så jeg hadde to damer i kosten, som byttet på å sove hos meg. Jeg hadde alltid noen som sov over. Også var det jo ikke så stor plass, så de måtte bo på rom med det minste barnet. Det var ikke akkurat noen luksustilværelse.³⁰⁶

I tillegg hadde Gro Holm en sekretær, en kameramann, en sjåfør/fikser og en halv vaskedame og en halv redigerer. Gro Holm var i Moskva med sine barn i fire år. Hun anbefaler ikke andre som ønsker å bli korrespondent å reise alene med tre barn.

Det var en psykisk påkjenning for dem, særlig i tilvendingsperioden, uten å ha en forelder som kunne stille opp. Det hadde de ikke. Jeg hadde ikke tid, og måtte overlate dem til andre. Jeg måtte også reise bort på kort varsel, og da hadde de ingen, verken mor eller far der.³⁰⁷

På reise med storfamilien

Gro Holm var unntaket blant korrespondentene. Veldig mange dro ut med flere barn, spesielt mennene, men da med en kone med på lasset, som styrte hjemmet. Det kunne også være en utfordring.

Richard Herrmann hadde to barn og kone da han var korrespondent i London på 1960- og 70-tallet. Under intervjuet jeg gjorde med Herrmann brøt hans kone inn og sa; ”Det var jeg som styrte hjemmet og ungene. Sannheten er at det er ikke så lett å sette seg til i et annet land, hvor man skal få barna til å ta den rette utdannelsen, og gå på den rette skolen. I og med at vi var utlendinger så måtte jeg undersøke alt, og jeg var jo meget alene, siden Richard jobbet så mye. Så vi styrte hvert vårt departement vi altså.”³⁰⁸

Gunnar Høidahl dro til Hong Kong på 1970-tallet, og tok med seg sin kone, og deres to barn. ”Kona ble med på lasset, og erkjente at det ikke ble noe av hennes yrkeskarriere. Det

³⁰⁵ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

³⁰⁶ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

³⁰⁷ Eget intervju med Gro Holm 14.12.2004

³⁰⁸ Eget intervju med Richard Herrmann og hans kone 11.1.2005.

var sånn det var den gangen. Det er vel litt sånn i dag også, men nå er det mye vanskeligere.”³⁰⁹

Jahn Otto Johansen har også reist ut som korrespondent, både i Moskva og i andre europeiske land, med en stor familie. Han hadde, i motsetning til Gro Holm, en kone som tok seg av familien. Da blir det noe helt annet, ifølge Johansen. Ikke bare blir det enklere å kombinere korrespondenttilværelsen med familielivet, det var til og med en stor fordel, sier han.

- Jeg reiser alene

Mange av NRKs korrespondenter har også reist ut alene, som enslige eller med familien værende hjemme.

Kjersti Strømmen reiste alene da hun fikk jobben som korrespondent i Asia i 1999, bare 34 år gammel. Hun er den nest yngste kvinnelige korrespondenten i NRKs historie. Hun mener det kan være en fordel å være kvinne i felten. ”Det er som oftest menn som har kontrollen, og da må man spille litt på at man er kvinne. For å sjarmere dem, og for å ufarliggjøre situasjonen. Mange spør meg om det er en ulempe å være kvinne i en slik jobb, men det har jeg aldri opplevd at det er”, sier hun i et intervju med Dagbladet. Hun sier videre at hun bevisst har valgt å satse på eget liv og karriere, og ikke på familielivet. ”Jeg har nok vært veldig bevisst på å oppfylle mine egne mål. Som korrespondent i Kina ville det være umulig å etablere familie.”³¹⁰

Annette Groth reiste også alene, både som fast korrespondent i London og som stringer. Andre har gjort litt av begge deler. Ola Johnsrud dro til Bonn med kone og to barn på 1970-tallet. Da han dro til Brussel 25 år senere dro han alene, men hadde en samboer som kom litt til og fra. Han mener selv at det er flere fordeler å reise med familie enn uten.

NRK-korrespondenten 1964 - 2004

Aldersmessig er det ikke de helt store forskjellene på korrespondentene, verken i de ulike tiårene eller mellom kvinne og mann. Flertallet av kvinnene har vært noe yngre. Mens det er en jevn fordeling på mannlige førstegangskorrespondenter i 30-årene og 40-årene, har de aller fleste kvinner vært i 30-årene når de har reist ut. Både NRKs yngste og eldste førstegangskorrespondent var en mann. Spriket mellom de to er på hele 27 år.

³⁰⁹ Eget intervju med Gunnar Høydahl 27.1.2005

³¹⁰ ”Mot Strømmen”, intervju av Bente Frøytlog i Dagbladet 13. september 2003.
<http://www.dagbladet.no/magasinet/2003/09/13/378331.html> [Hentet 3.11.2007]

I tråd med Stephen Hess sin undersøkelse av utenrikskorrespondenter i USA blir det flere og flere kvinnelige korrespondenter også i Norge. Likevel er det fortsatt et stort sprik i kjønnsfordelingen. Med 13 kvinner i en stab på totalt 68 faste korrespondenter har NRK uten tvil fortsatt en lang vei å gå før det blir en riktig balanse mellom kvinner og menn som drar ut. Når man i tillegg ser at kun en av de 13 kvinnene fra 1964 til 2004 har fått fornyet tillit, mot 19 menn, levner det liten tvil om at kvinnene fortsatt er nedprioritert.

Det er heller ikke tvil om at korrespondentenes sivilstatus preger deres arbeidssituasjon. Det krever mer av en korrespondent med storfamilie å reise ut, både av planlegging og ressurser, men de korrespondentene jeg har snakket med som har prøvd dette mener det er langt flere fordeler enn ulemper at familien er med. I alle fall om man har en kone eller en mann som kan ta seg av barna mens korrespondenten jobber. Å reise ut som alenemor er nok en helt annen opplevelse. Det hadde vært nærmest umulig for en stringer å gjøre det samme som Gro Holm gjorde i Moskva. Om ikke NRK hadde dekket barnevakter og andre hjelpere ville det trolig vært uaktuelt for Holm å takke ja til jobben som NRKs kvinne i Moskva.

Avslutning: Å bringe verden hjem

Det er ingenting som kan erstatte det personlige nærværet. I dag kan du få bilder og informasjon fra hvor som helst i verden, men å få det filtrert gjennom norske øyne tror jeg fortsatt vil være veldig viktig.

- Gunnar Høidahl, tidligere NRK-korrespondent i Hong Kong, Beijing og Brussel.³¹¹

NRKs utenriksdekning kan ikke bare utforskes ved å studere den enkelte korrespondents arbeid, men også ved å forstå korrespondentnettets egenart. Korrespondentene har satt et sterkt preg på utenriksdekningen i NRK, og er med på å sette nyhetsagendaen. Naturlig nok blir derfor plasseringen av korrespondentene og størrelsen på korrespondentnettet en avgjørende faktor for hva som kommer frem i nyhetene, og hva som får mindre oppmerksomhet.

Korrespondentnettet har hatt en betydelig utvikling fra 1964 til 2004. Jeg har hatt som mål å sette navn på de ulike fasene korrespondentnettet har vært igjennom. Jeg har omtalt de ulike korrespondentene, men har ikke gått dypere inn i hver enkelts arbeid. Korrespondentnettet er i seg selv en egen størrelse som gjennom 40 år har lagt grunnlaget for NRKs utenriksdekning. Ved å studere nettet og ikke innholdet i det korrespondentene har rapportert hjem om, som kanskje har vært vanligere i forskningen på utenriksstoffet i norske medier, kan man også i stor grad lese noe om hva slags fokus utenriksdekningen har hatt.

Korrespondentene var en forutsetning for at NRK kunne bryte med byråstoffet som utenriksdekningen var preget av i kringkastingens første år. Korrespondentene har siden korrespondentnettet ble etablert *bragt verden hjem*, og laget nyheter for det norske publikum, ut fra norske interesser.

Problemstillingen for denne oppgaven er tredelt. Det første spørsmålet gjaldt opprinnelsen av NRKs korrespondentnett. Det andre spørsmålet i problemstillingen tok for seg hvordan korrespondentnettets struktur endret seg de første 40 årene. Den tredje delen

³¹¹ Eget intervju med Gunnar Høidahl 27.1.2005

fokuserte på bemanningen av dette korrespondentnett, og krevde en kvantitativ analyse av NRKs faste korrespondenter fra 1964 til 2004.

NRKs korrespondentnett hadde sin *opprinnelse* i 1964. Et stadig større fokus på utenriksdekning i norske medier, og en økende interesse for internasjonale hendelser blant det norske publikummet gjorde at NRK så at behovet for faste utenrikskorrespondenter meldte seg i større og større grad. Det var naturlig å se til London når den første korrespondenten skulle ansettes. Her hadde NRK allerede hatt stor glede av den anerkjente journalisten Richard Herrmann. Han var kjent både innad i NRK og hos publikum, og var på den måten et trygt og sikkert førstevalg. Storbritannia var i tillegg et viktig naboland for nordmenn, blant annet på grunn av de sterke båndene som ble knyttet mellom de to landene under den 2. verdenskrig. Korrespondentnettets fikk en britisk opprinnelse, og London var i mange år et viktig midtpunkt på akse mellom øst og vest.

Når så etableringen av korrespondentnett var kartlagt, ble nettets til enhver tid gjeldende *struktur* analysert i perioden fra 1964 til 2004. Korrespondentnettets var gjennom store forandringer de 40 første årene. Etter at London-kontoret ble etablert og avtalen med Richard Herrmann var i boks, gikk det ikke lang tid før NRK ansatte flere faste korrespondenter. New York, Paris og Bonn ble valgt som korrespondentbaser de neste årene. Femtevalget falt på Moskva. Dette for å utjevne det vestlige tyngdepunktet noe. Hittil var alle korrespondentene plassert i vestlige land. Nå var det på tide å se også til øst. 1960-tallets korrespondentnett var helt tydelig plassert på akse mellom øst og vest, med hovedvekt på vestlige og viktige land for Norge. Uten Moskva-korrespondenten hadde nettet hatt en ren vestlig struktur, men korrespondenten i øst var av en så viktig betydning at vektskålene jevnet seg noe ut. 1960-tallets korrespondentnett var *øst-vest-nettet*.

Deretter fortsatte utbyggingen av korrespondentnettets. Først ble USA-dekningen styrket med en ny korrespondent. Deretter så NRK til mer eksotiske og fremmede områder, som Asia, Midt-Østen og Afrika. Med ti korrespondenter i 1979 hadde nettet fordoblet seg fra 1960-tallet. Fortsatt var seks av ti korrespondenter plassert på akse mellom øst og vest, mens de fire andre var plassert i sør. Nord-sør-dimensjonen seilte opp, likevel var ikke nord-sør-aksen like tydelig. Korrespondentnettets i denne fasen på 1970-tallet har jeg derfor gitt navnet *det modifiserte øst-vest-nettet*.

På 1980-tallet nådde korrespondentnettets sin topp. Med utvidelse til Latin-Amerika, Berlin og Brussel dette tiåret, samt dobbeldekning i Moskva, var korrespondentnettets på sitt største mot slutten av denne fasen, i 1991. Aldri før hadde korrespondentnettets vært mer globalt. Fortsatt var to tredeler av korrespondentene plassert på akse mellom øst og vest.

Men nå var også alle de andre verdensdelene inkludert (med unntak av Australia), og nord-sør-dimensjonen hadde aldri vært sterkere. Jeg har valgt å gi nettet navnet *det globale korrespondentnettet* i denne fasen fra 1980-1991.

Nettet nådde en topp, og fikk et vendepunkt fra 1991. For i den neste perioden, fra 1992 til 2004 skjedde store forandringer. Konkurransen førte til tøffere tider for NRK, særlig økonomisk, og det gikk hardt utover korrespondentene. Fra å være på sitt absolutt største med 13 korrespondenter i 1994, ble det korrespondentnettet redusert og sterkt svekket de neste årene. I 2004 hadde NRK kun sju faste korrespondenter igjen. Nettet var nærmest halvert på bare ti år. Stringere hadde tatt over for noen av de faste korrespondentene, så fortsatt var det mange utenriksjournalister ute på oppdrag for NRK. Men korrespondentnettet, som den institusjonen det hadde blitt, var svekket. NRK sto igjen med et *redusert korrespondentnett* i 2004, 40 år etter sin opprinnelse. Likevel, nettet var mer globalt i 2004 enn det var på 1970-tallet, da det var like stort. Den gangen var korrespondentnettet preget av konfliktene mellom øst og vest. I 2004 var derimot ikke nettet bygd opp på akse mellom øst og vest, men like mye på akse mellom nord og sør. Europa var ikke lenger like viktig som det var på den tiden da den kalde krigen herjet som verst. Øst-vest-aksen var brutt.

Når det gjelder *bemanningen* av NRKs utenrikskorrespondenter har det også skjedd forandringer. Disse er absolutt ikke så tydelige som forandringene i selve korrespondentnettets struktur, men kan likevel si noe om utviklingen. Kvinnene er i fremmarsj, men fortsatt er det sånn at mennene kaprer flest utenrikskorrespondentjobber i NRK. Kun 13 av de 68 faste korrespondentene NRK ansatte de første 40 årene var kvinner. Over halvparten av dem ble ansatt i 1990 eller senere. Det er liten tvil om at kvinnene blir mer prioritert nå enn før. Det har nok like mye med likestillingen generelt i arbeidslivet å gjøre, som med NRKs prioriteringer. Det er enklere å reise ut med mann og barn som kvinne i dag, enn det var tidligere. Ikke minst er det mer akseptert at kvinner satser på en yrkeskarriere, også på bekostning av mannens karriere. Alderen svinger, men hovedvekten av korrespondentene er i 30- til 40-års alderen. Om NRK fortsetter å bytte ut de faste korrespondentene med stringere er det mye som tyder på at gjennomsnittsalderen på korrespondentene vil gå ned. Det er ikke like lett å reise ut med familie og barn når man jobber som stringer, fordi man får ikke like mange utgifter dekket. Derfor blir kanskje stillingene mer attraktive for journalister som ikke har etablert seg med familie.

Dermed har jeg studert korrespondentnettets opprinnelse, struktur og bemanning i perioden fra 1964 til 2004. Denne studien kan være utgangspunkt for videre utforskning av NRKs utenriksdekning.

Videre forskning

Det fantes ingen helhetlig oversikt over korrespondentnettene i NRK, verken i arkivene, i nyhetsavdelingen eller i bøker skrevet om kringkastingen før jeg begynte på denne oppgaven. Det har vært en utfordring og et møysommelig arbeid å sette disse puslespillbrikkene sammen. Når jeg nå både har identifisert korrespondentene og analysert utviklingen og strukturen av korrespondentnettene til NRK åpner det seg en rekke muligheter for videre studier. Denne analysen kan brukes i videre forskning av NRKs eller andre mediers utenriksdekning og i videre studier av utenrikskorrespondentene som en institusjon, i NRK eller i andre medier.

Det er allerede gjort en rekke studier på mediedekningen av enkelthendelser opp igjennom tidene. Skal man gjøre nye slike studier kan det være nyttig å gå til oppslagsverket i denne oppgaven og se hvilke utenrikskorrespondenter som dekket den aktuelle saken eller det aktuelle landet i den perioden man skal studere. Slik kan man gå direkte til en primærkilde og søke etter informasjon. Det har blant annet forskeren Rolf Werenskjold gjort. Som en del av en doktorgradsavhandling om hvordan de norske mediene dekket det globale 1968-opprøret har han sett på hva ulike norske utenrikskorrespondenter rapporterte hjem om.³¹² Basert på en kvantitativ analyse har Werenskjold blant annet sammenlignet pressedekningen av 1968-opprøret i flere norske aviser med NRKs dekning av dette opprøret.³¹³ I den forbindelse har han studert flere korrespondenter inngående. Han har allerede utgitt to artikler om dette. Blant annet har han skrevet en profil om NRKs Anton Blom, og studert hans manuskripter som korrespondent i Bonn nettopp i denne perioden før, under og etter studentopprøret i Frankrike i 1968 og det som skjedde globalt i denne perioden.³¹⁴ Han har også skrevet en profilartikkel om Aftenposten-korrespondent Ingebrigt Løberg.³¹⁵ Han skriver også profiler om NRK-korrespondentene Ottar Odland og Torstein Sandø, men de er per november 2007 ikke utgitt.³¹⁶ Slik kan også andre korrespondenter studeres, og det kan gi svar på hvordan en hendelse ble dekket i akkurat den perioden hvor denne korrespondenten var ute. Ved å gå stoffet til utenrikskorrespondentene nærmere i sømmene kan man også analysere i hvilken grad korrespondentens subjektive holdninger speiler hans eller hennes rapportering.

Enkeltbegivenheter er en måte å studere mediene på. En annen måte man kan gripe nyhetsstudier an på er å se på medienes nyhetsdekning av et spesifikt land eller en region.

³¹² Werenskjold planlegger å avsluttet doktorgraden i løpet av høsten 2008.

³¹³ Werenskjold 2007: 1

³¹⁴ Werenskjold 2006: 137-172

³¹⁵ Werenskjold 2006: 121-140

³¹⁶ Artiklene blir trolig utgitt i tidsskriftet Pressehistoriske skrifter i løpet av 2008.

Også her spiller utenrikskorrespondentene, og ikke minst plassering av disse, en sentral rolle. I denne oppgaven har jeg analysert korrespondentnettets struktur fra 1964 til 2004. Denne analysen kan bringes videre. Går man inn og analyserer den faktiske utenriksdekningen i NRK i den samme perioden kan man finne svar på i hvilken grad strukturen av nettet speiler utenriksdekningen i NRK generelt. Er det sånn at Latin-Amerika kom mer fram i nyhetsbildet i de årene da NRK hadde en korrespondent der? Var det en overvekt av nyheter fra Europa i nettets to første faser, fra 1964 til 1979? Er det mindre utenriksnyheter i nyhetssendingene nå som nettet er redusert sammenlignet med da det var på topp mot slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet? Slike spørsmål kan det være interessant å gå videre med. Det kan også si noe om den faktiske verdien av å ha faste korrespondenter der ute.³¹⁷ Ved å sammenligne dekningen av en region i en periode hvor NRK hadde en eller flere faste korrespondenter på stedet med en periode hvor området er dekket av en frilanser kan man også dra diskusjonen om faste korrespondenter kontra stringere videre. En annen mulighet er å sammenligne NRKs dekning av en region med en annen medieinstitusjon som ikke har hatt korrespondent på stedet, og analysere journalistiske forskjeller. Anne Karin Sæther har skrevet en hovedoppgave om mediedekningen av Latin-Amerika i norske medier. I motsetning til Rolf Werenskjold har hun studert en region over lang tid istedenfor en enkelthendelse, og sett på hvor mye oppmerksomhet denne regionen faktisk får i norske aviser. Anno 2007 er det ingen faste norske utenrikskorrespondenter i Latin-Amerika. ”At antallet aktive norske journalister som bor i Latin-Amerika er lavt, innebærer (...) at norske medier mangler gode kildenettverk i de latinamerikanske landene.”³¹⁸ Hun konkluderer blant annet med at globaliseringen i liten grad har ført til større interesse for Latin-Amerika i norske medier. Det kunne være spennende å ta hennes studie videre og se på NRKs dekning av dette område i perioder med og uten utenrikskorrespondent på plass.

Teknologien spiller en meget viktig rolle i utenrikskorrespondentens tilværelsen. I denne oppgaven har det ikke vært rom for å gå inn på den teknologiske utviklingen. Jeg overlater til andre å studere i hvilken grad ny teknologi har endret korrespondentens rolle. Med flere og nye medier og bedre teknologisk utstyr har korrespondentene blitt mer og mer bimediale. De skal nå forsyne både radio og tv med nyheter. Flere av korrespondentene reiser ut med eget kamera og jobber som såkalte videojournalister. De siste årene har også Internett

³¹⁷ Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen vil i årsskiftet 2007/2008 utgi boken ”Verden skapes hjemmefra” på Unipub forlag, hvor de har sett på pressedekningen av verden utenfor vesten gjennom 100 år. I denne analysen tar de for seg konstitueringen av norske verdensbilder. I en videreførelse av min studie kan man også se på hvordan verden har blitt konstituert gjennom NRK, med korrespondentnettets som utgangspunkt.

³¹⁸ Sæther 2007: 23

seilet frem, og krever enda mer av hver enkelt korrespondent. Det har uten tvil blitt mer hektisk for korrespondentene, men de har også flere hjelpemidler. I hvilken grad preger de teknologiske endringene journalistikken? Og hvordan preger den økte tilgangen på nyheter fra hele verden behovet for korrespondenter? Det er også et viktig spørsmål å reise i videre studier av utenrikskorrespondentene.

Jeg har kartlagt korrespondentnettet i NRK. Sveriges Radio og Danmarks Radio utviklet et korrespondentnett i samme periode som NRK, slik jeg har nevnt tidligere i oppgaven. Sverige var først ute med et korrespondentnett. Hvordan samsvarer utviklingen i NRK med de andre kringkasterne i Skandinavia?

Det finnes uendelig mange måter å gripe dette stoffet an på. Av det jeg har nevnt kan man studere medienes forhold til internasjonale enkelthendelser, dekningsområdet av spesifikke land eller regioner, teknologiens innvirkning på utenriksjournalistikken eller man kan sammenligne norske og utenlandske medier. Det finnes lite forskning på den norske utenriksjournalistikken og særlig på norske utenrikskorrespondenter. Jeg mener at denne oppgaven åpner flere dører for nye studier.

Epilog: Korrespondentnettes fremtid

Man sier at verden har blitt mindre med stadig flere og raskere medier. Det er lettere å skaffe både bilder og lyd fra det som skjer, via byråer, frilansere på stedet og også fra den vanlige mann i gata som i dag går rundt med kamera og mobil. Richard Herrmann mener at NRK, ved å bygge opp et nett av korrespondenter, skapte et behov for utenrikskorrespondenter. Med dyktige korrespondenter der ute som gjennom 40 år har forklart oss her hjemme, ikke bare hva som skjer men hvorfor det skjer, vil det være vanskelig for kringkastingen å ikke dekke publikums behov for informasjon. Som en "public service" kringkaster krever publikum en viss standard på det som blir sendt. Flere av korrespondentene jeg har snakket med har nevnt at det vil være politisk vanskelig for NRK å kvitte seg med korrespondentnettet, med tanke på at publikum faktisk betaler en høy sum i året for å få kvalitetsvarer. Men at korrespondentnettet kan bli redusert er det liten tvil om. Det har NRK allerede gjort, dog med protester både internt og eksternt. Likevel er det akseptert at det nå kun er sju faste korrespondenter (anno 2004). Er behovet for faste korrespondenter like stort som før?

I 2004 var nettet av faste korrespondenter i NRK redusert. Likevel, tar man med stringere og frilansere, hadde fortsatt NRK et betydelig antall journalister ute i verden. Flere av de faste korrespondentstillingene som ble lagt ned ble erstattet med stringere. NRK bruker

i tillegg flere frilansere og fallskjermjournalister til å dekke utenriksstoff. Det er flere faktorer som nå gjør det enklere å benytte fallskjermjournalister, som kun oppholder seg i et område når dekningen av saken er som viktigst, og deretter reiser tilbake til hjemmekontoret. Det er både billigere og raskere og forflytte seg fra et land til et annet i dag enn det var før. Med enklere tilgang på informasjon, særlig via Internett, er det også lettere å sette seg inn i en situasjon raskt og få en viss oversikt over hva som har skjedd. I tillegg er slike journalister svært billige i drift for kringkastingen, i forhold til faste korrespondenter. Vil stringere, frilansere og ikke minst fallskjermjournalister bli fremtiden i utenriksdekningen i NRK?

Jeg har spurt alle korrespondentene jeg har snakket med om korrespondentnett, slik det har vært strukturert i NRK, er nødvendig i dagens medieverden. Samtlige svarer ja. Også de to tidligere TV 2-korrespondentene mener det er viktig med korrespondenter. Christine Korme kunne ønsket seg flere korrespondenter i TV 2. Oddvar Stenstrøm er enig, men legger til at det er umulig å ha en slik stab i en kommersiell tv-kanal, fordi det er alt for kostbart.³¹⁹ Flere av korrespondentene hevder i tillegg at det blir stadig viktigere med faste korrespondenter ute i verden, på grunn av den stadig økende mediestrømmen. ”Hvorfor skal man kutte ned på de som har spesialkompetanse til å forklare noe om gitte områder i verden, når disse områdene stadig blir en større del av vår hverdag”, spør Christine Korme seg.³²⁰ Hun understreker at norske seere trenger noen som kan forklare det som skjer ut i fra et norsk ståsted. Også Annette Groth støtter denne holdningen til korrespondentene. ”Med alle nyhetene du nå får fra alle mulige steder, trenger man som seer og lytter en guide man kjenner til”, sier Groth.³²¹ Ola Johnsrud mener at det, med respekt for alle innvandrere, blir viktigere enn noensinne med korrespondenter som kan bringe nyheter fra deres hjemland.

Det er i tillegg bred enighet blant mine intervjuobjekter om at faste korrespondenter er bedre enn stringere, fordi de faktisk blir bedre kjent med landet og har mulighet til å bli værende på et sted over en lengre periode. Det er også enklere økonomisk for en fast korrespondent å ha med familie, som gir en rekke fordeler i forhold til det å lære kulturen å kjenne. Gjennom ektefelle og barn kan også korrespondenten lære sitt område bedre å kjenne.

Flere av korrespondentene er likevel svært pessimistiske med tanke på fremtiden. Nettet er allerede tynnet ut. Mange av korrespondentene frykter at flere kontorer vil bli lagt ned, og at man får flere stringere og frilansere til tross for at behovet for faste korrespondenter

³¹⁹ Eget intervju med Christine Korme 13.1.2005 og eget intervju med Oddvar Stenstrøm 13.1.2005.

³²⁰ Eget intervju med Christine Korme 13.1.2005

³²¹ Eget intervju med Annette Groth 13.12.2004

fortsatt er til stede, og til tross for at frilanserne, ifølge korrespondentene selv, aldri kan måle seg med de faste korrespondentene.

Det er lite som tyder på at nettet av faste korrespondenter vil bli større enn det er i dag. Når man allerede har lagt ned flere poster for å spare penger, skal det nok mye til for å få gjennomslag for å bygge disse basene opp igjen. NRK har å vist, både sin ledelse, myndighetene og publikum at det er mulig å dekke utenriksstoffet med et redusert nett av faste korrespondenter og ved økt bruk av frilansere og stringere. Økonomien vil, slik det ser ut i dag, bli en stadig viktigere årsak til at nettets størrelse blir holdt nede på et lavt nivå. Når det er sagt er det ingenting som tyder på at nettet vil bli lagt ned. Områder som USA, Russland, Midt-Østen og Asia vil være så viktige for oss at det blir vanskelig for NRK å forsvare en nedleggelse av disse kontorene. Men alt tyder på at vi får flere både-og-løsninger. Korrespondentavtalene blir kanskje mindre gullkantede enn de har vært. Det blir kanskje slutt på at NRK dekker hus og skolegang for korrespondentens barn. Avtalene som NRK har med stringere blir kanskje normen for flere av korrespondentene. Erling Borgen hevder at med slike løsninger vil NRK utnytte unge menneskers drøm om å bli korrespondenter. ”Modellen der man lar unge mennesker reise ut uten familie nærmest på spekk, som får betalt per reportasje, er en fullstendig gal utvikling. NRK bør gi korrespondentene den nødvendige tryggheten, både økonomisk og infrastrukturmessig.”³²²

Mange vil hevde at TV 2-nyhetene ikke har dårligere kvalitet enn NRKs nyheter. Et av de få konkurransefortrinnene NRK har er nettopp korrespondentene. Lite tyder på at TV 2 vil utvide sitt nett i særlig grad. TV 2 vil trolig fortsatt lene seg på stringere og fallskjermjournalister som reiser ut når det smeller. NRK har en gylden mulighet, og som ”public service” kringkaster også en viss plikt, til å levere utenriksstoff av en høyere kvalitet ved å ivareta det nettet de har i dag.

Et annet viktig argument for å la nettet bestå er at korrespondentjobben utvikler dyktige utenriksjournalister, som etter at korrespondentperioden er over gjør en meget viktig jobb i NRKs utenriksavdeling her hjemme. De har blitt selvutlærte eksperter på de områdene de som korrespondenter har hatt ansvaret for. Ved å bygge ned nettet kan NRK risikere at kvaliteten på utenriksjournalistikken som blir drevet fra hjemmekontoret også blir dårligere.

Utenriksjournalistikken, med korrespondentene, er på mange måter NRKs flaggskip. Det er ikke bare å kvitte seg med det som er en av grunnstammene i nyhetsdekningen i

³²² Eget intervju med Erling Borgen 20.1.2005

kringkastingen. Jeg mener, på bakgrunn av arbeidet med denne oppgaven, at korrespondentnettet vil bestå, men i en redusert form som i dag.

Det er viktigere for NRK enn noen gang å ha utenrikskorrespondenter. Det har blitt et viktig konkurransemoment, og verdien av korrespondenter er udiskutabel.

- Gunnar Myklebust, tidligere NRK-korrespondent i Washington.³²³

³²³ Eget intervju med Gunnar Washington 10.12.2004

Referanser

Allan, Stuart: *News culture*. Open University Press, Philadelphia 1999

Bastiansen, Henrik Grue: *Fra referat til reportasje: Dagsrevyen 1960-1969*. Hovedoppgave i medievitenskap, Universitetet i Oslo 1995

Bastiansen, Henrik Grue: "Hans Wilhelm Steinfeld." I Arntzen, Jon Gunnar og Helle, Knut (red): *Norsk biografisk leksikon. Bind 8: Sand-Sundquist*. Kunnskapsforlaget, Oslo 2004

Bonde, Arne: "Jahn Otto Johansen." I Arntzen, Jon Gunnar og Helle, Knut (red): *Norsk biografisk leksikon. Bind 5: Ihlen-Larsson*. Kunnskapsforlaget, Oslo 2002

Borge, Per Erik: *Norge i Brasil*. Aschehoug, Oslo 1979

Borge, Per Erik: *Latin-Amerika: så langt fra Gud - så nær USA*. Scanbok, Sofiemyr 1985

Borgen, Erling: *Bare en drøm: en latinamerikansk reise*. Cappelen, Oslo 1992

Borgen, Erling: *Rød drøm: mitt møte med Kina*. Aschehoug, Oslo 1998

Dahl, Hans Fredrik: *Hallo-Hallo! Kringkastingen i Norge 1920-1940*. Cappelen, Oslo 1975

Dahl, Hans Fredrik: *Dette er London. NRK i krig 1940-1945*. Cappelen, Oslo 1978

Dahl, Hans Fredrik og Bastiansen, Henrik Grue: *Over til Oslo. NRK som monopol 1945-1981*. Cappelen, Oslo 1999

Dahl, Hans Fredrik: "Einar Førde." I Arntzen, Jon Gunnar og Helle, Knut (red): *Norsk biografisk leksikon. Bind 3: Escholt-Halvdan*. Kunnskapsforlaget, Oslo 2001

Dahl, Hans Fredrik: "Richard Herrmann." I Arntzen, Jon Gunnar og Helle, Knut (red.): *Norsk biografisk leksikon. Bind 4: Halvorsen-Ibsen*. Kunnskapsforlaget, Oslo 2001

Dahl, Hans Fredrik: *Mediehistorie: historisk metode i mediefaget*. Damm, Oslo 2004

Dahl, Åse Johanne Roti: "Bråkmakarane og dei hjelpelause." I *Media i Afrika - Afrika i Media*. Fellestrådet for Afrika, årbok 2002-2003. Solidaritet forlag, Oslo 2002

Enli, Gunn Sara, Syvertsen, Trine og Sæther, Susanne Østby: *Et hjem for oss – et hjem for deg. Analyser av TV 2*. IJ-forlaget, Kristiansand 2002 (2. opplag)

Hannemyr, Gisle: *Hva er Internett*. Universitetsforlaget, Oslo 2005

Hanssen, Halle Jørn: "Bilder av Afrika i Norge og ellers i Europa." I *Media i Afrika - Afrika i Media*. Fellestrådet for Afrika, årbok 2002-2003. Solidaritet Forlag, Oslo 2002

Herrmann, Richard: *Over til London*. Cappelen, Oslo 1967

Herrmann, Richard: *Mine gleders by*. Cappelen, Oslo 1983

- Herrmann, Richard: *Livet med Elisabeth og andre kongelige personer*. Cappelen, Oslo 1986
- Herrmann, Richard: *Med skjebnen i hånden: Churchill-slekten i krig og fred*. Cappelen, Oslo 1992
- Hess, Stephen: *International news and foreign correspondents*. Brookings Institution, Washington, D.C. 1996
- Jensson, Arnfinn: "Toralf Øksnevad." I Bull, Edvard, Krogvig, Anders og Gran, Gerhard (red.): *Norsk biografisk leksikon. Bind 19: Wergeland, N.-Øyen, Ø.* Aschehoug, Oslo 1983
- Johansen, Jahn Otto: *Hos oss i Moskva*. Cappelen, Oslo 1976
- Johansen, Jahn Otto: *Sovjet er ikke bare Moskva*. Cappelen, Oslo 1977
- Johansen, Jahn Otto: *Sannhetens likkiste*. Aschehoug, Oslo 1991
- Johansen, Jahn Otto: *I grenseland*. Aschehoug, Oslo 1999
- Johansen, Jahn Otto: *Kald krig og varme vennskap*. Aschehoug, Oslo 2000
- Johansen, Jahn Otto: *Medier, makt og mennesker*. Aschehoug, Oslo 2001
- Klæbo, Arthur: *Dette er norsk rikskringkasting*. Fabritius og sønners forlag, Oslo 1953
- Knightley, Phillip: *The first casualty: the war correspondent as hero and myth-maker from the Crimea to Kosovo*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London 2002 (3. opplag)
- M'Bow, Amadou-Mahtar: "Foreword." I MacBride, Sean: *Many voices. One world: Report from the international commission for the study of communication problems*. Unesco, London 1980.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf> [Hentet 6.10.2007]
- Mellum, Mari: *Journalister i krig*. Hovedoppgave i medievitenskap, Universitetet i Oslo 2000
- Munch, Jarl: *Båten på Nilen*. Gyldendal, Oslo 1991
- Munthe-Kaas, Harald: *Med mikrofonen i Maos Kina*. Aschehoug, Oslo 1965
- Neumann, Iver B. & Leira, Halvard: *Aktiv og avventende. Utenriktjenestens liv 1905-2005*. Pax forlag, Oslo 2005
- Nilsen, Fritz: *Folk uten land*. Aschehoug, Oslo 1981
- Nilsen, Fritz: *Min vei til Mandalay og andre steder*. Aschehoug, Oslo 1982
- Nilsen, Fritz: *Pekings tapte vår*. Cappelen, Oslo 1989
- Rasmussen, Terje: *Kampen om Internett*. Pax forlag, Oslo 2007

Simensen, Jarle og Tägil, Sven: *Aschehougs verdenshistorie. Bind 16: Verden forandres 1985-.* Aschehoug, Oslo 1993

Slapgard, Sigrun: *Krigens penn. Ein biografi om Lise Lindbæk.* Gyldendal, Oslo 2002

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Arven etter Bresjnev.* Cappelen, Oslo 1982

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Istid i Moskva.* Cappelen, Oslo 1984

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Tøvær i øst.* Cappelen, Oslo 1986

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Nærbilder fra et politisk jordskjelv.* Cappelen, Oslo 1990

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Tilbake til Europa.* Cappelen, Oslo 1991

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Fremover mot fortiden: Russland og det tapte århundre.* Cappelen, Oslo 1993

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Solsikkene på Balkan.* Cappelen, Oslo 1999

Steinfeld, Hans Wilhelm: *Frihetens bitre tiår.* Cappelen, Oslo 2001

Syvertsen, Trine: *Den store TV-krigen: norsk allmennfjernsyn 1988-96.* Fagbokforlaget, Bergen-Sandviken 1997

Sæther, Anne Karin: *Norsk rapportering fra USAs bakgård.* Paper til den 18. nordiske konferansen for medie- og kommunikasjonsforskning, Helsinki 16.-19. august 2007

Tägil, Sven: *Aschehougs verdenshistorie. Bind 15: Mot en usikker fremtid 1965-.* Aschehoug, Oslo 1986

Totland, Geir: *Fra filmavis til dagsrevy: en studie i fjernsynsnyhetenes historie.* Levende bilder nr. 6, Oslo 1992

Tuchman, Gaye: *Making news: a study in the construction of reality.* The Free Press, New York 1978

Øvrebø, Olav Anders: *Fortellinger om Golfkrigen.* Hovedoppgave i medievitenskap, Universitetet i Bergen 1993.

<http://www.ub.uib.no/elpub/1993/h/705001/Hovedoppgave.pdf> [Hentet 7.10.2007]

Østbye, Helge m.fl.: *Metodebok for mediefag.* Fagbokforlaget, Bergen-Sandviken 1997

Øy, Nils E. (red.): *Pressefolk 1997.* Institutt for Journalistikk, Fredrikstad 1998 (7. utgave)

Waldahl, Ragnar, Andersen, Michael Bruun og Rønning, Helge: *Nyheter først og fremst.* Universitetsforlaget, Oslo 2002

Werenskjold, Rolf: "Utenriksjournalisten Ingebrigt Løberg." I *De der ute – vi her hjemme.* Pressehistoriske skrifter nr. 6: 121-140, Oslo 2006a

Werenskjold, Rolf: "Anton Blom: Journalist og utenrikskorrespondent i dagspresse og kringkasting, 1948-94." I *Trangen til læsning stiger, selv oppe i ultima thule*. Pressehistoriske skrifter nr. 7: 137-172, Oslo 2006b

Werenskjold, Rolf: *Det globale 1968-opprøret i de dominerende norske avismediene*. Paper til den 18. nordiske konferansen for medie- og kommunikasjonsforskning, Helsinki 16.-19. august 2007

Kilder

Avis- og internettartikler

Berntzen, Tom: *NRK og utenriksdekning*. Aftenposten, 7.9.1999

Borud, Heidi og Fagerli, Hans Petter: *NRK-kabalen går opp*. Aftenposten 31.10.1990

Dagbladet, ukjent forfatter: *Steinfeld til Moskva*. Dagbladet, 7.4.2000

Dna.no, ukjent forfatter: *Eneren Einar*. Arbeiderpartiets hjemmeside 28.9.2004
<http://www.dna.no/index.gan?id=26842&subid=0> [hentet: 26.09.2007]

Erling Borgen, www.erlingborgen.com/erling

Frøytlog, Bente: *Mot Strømmen*. Dagbladet 13.09.2003
<http://www.dagbladet.no/magasinet/2003/09/13/378331.html> [Hentet 3.11.2007]

Gjestad, Robert: *Kvinne-kritikk mot NRK-ledelsen*. Aftenposten Aften 28.4.1998

Haugstad, Børre: *Steinfeld til Moskva*. VG, 7.4.2000

Journalisten, ukjent forfatter *Fire menn ble korrespondenter*. Journalisten 6.2.2003
<http://www.journalisten.no/story/30081> [Hentet: 3.11.2007]

NTB, ukjent forfatter: *NRK åpner kontor i Brussel*. NTB, 1.9.1989

Olsen, Trygve Aas: *Bare mannfolk*. Journalisten 14.2.2003
<http://www.journalisten.no/story/35241> [Hentet 3.11.2007]

Omdal, Svein Egil: *De sendte en dame*. Stavanger Aftenblad 15. 2.2003

Bjerkestrand: *Ulet fra Utenriks*. Bergens Tidende 11.4.2003

Øvrebø og Bastiansen: *Jahn Otto Johansen*. Morgenbladet 22.12.1995
<http://www.oov.no/arkiv/jahnotto.html> [hentet 3.11.2007]

Oppslagsverk

Wikipedia: www.wikipedia.no

Bokmålsordboka og Nynorskordboka: <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>

Søkemotoren Google: www.google.no

Andre periodika

NRK Tall og fakta 1986 – 1996

NRKs årbøker 1963 – 2004

Norges statskalender 1964 – 1988

Omkring NRK 1971 – 1988

Programbladet

Tidssignalet 1990-2001

Årsmeldinger og regnskap for NRK 2000 – 2006,
<http://www.nrk.no/informasjon/fakta/3224771.html>

Kart

Google maps, <http://map.google.no/maps>

Intervjuer

Anton Blom, 8.12.2004

Jarl Munch, 8.12.2004

Jahn Otto Johansen, 9.12.2004

Gunnar Myklebust, 10.12.2004

Annette Groth, 13.12.2004

Gro Holm, 14.12.2004

Ola Johnsrud, 15.12.2004

Richard Herrmann, 11.1.2005

Christine Korme, 13.1.2005

Oddvar Stenstrøm, 13.1.2005

Haakon Børde, 18.1.2005

Halle Jørn Hanssen, 19.1.2005

Erling Borgen, 20.1.2005

Gunnar Høidahl, 27.1.2005

Odd Karsten Tveit, 18.2.2005

Vedlegg 1: Korrespondentnettets utvikling 1964 – 2004³²⁴

1964	London															1
1965	London	New York														2
1967	London	New York	Paris	Bonn												4
1968	London	New York	Paris	Bonn	Moskva											5
1970	London	New York	Paris	Bonn	Moskva	Washington	Asia									7
1974	London	New York	Paris	Bonn	Moskva	Washington	Asia	Midtøsten								8
1978	London	New York	Paris	Bonn	Moskva	Washington	Asia	Midtøsten	Afrika							9
1979	London	New York	Paris	Bonn	Moskva	Washington	Asia x 2	Midtøsten	Afrika							10
1980	London	New York	Paris	Bonn	Moskva	Washington	Asia x 2	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika						11
1983	London		Paris	Bonn	Moskva	Washington x 2	Asia x 2	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika						11
1989	London		Paris		Moskva	Washington x 2	Asia x 2	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika	Brussel					11
1991	London		Paris		Moskva x 2	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika	Brussel	Berlin				12
1994	London		Paris		Moskva x 2	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika	Brussel x 2	Berlin				13
1995					Moskva x 2	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika	Brussel x 2	Berlin				11
1997					Moskva x 2	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel x 2	Berlin				10
1998					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel x 2	Berlin				9
1999					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel x 2	Berlin	Balkan	Stockholm		11
2000					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel	Berlin		Stockholm		9
2001					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel	Berlin		Stockholm		9
2002					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika	Latin-Amerika	Brussel			Stockholm		9
2003					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel			Stockholm		8
2004					Moskva	Washington x 2	Asia	Midtøsten	Afrika		Brussel					7

³²⁴ Oversikten viser endringer i korrespondentnettets over en periode på 40 år, fra 1964 til 2004. Kun de årene der det har skjedd en forandring er tatt med i tabellen. Det er viktig å presisere at dette var slik nettet så ut ved utkanten av hvert år. Korrespondentkontorene er altså ikke inkludert det året de ble lagt ned.

Vedlegg 2: NRKs korrespondenter 1964 – 2004, Menn³²⁵

Oversikt over det mannlige korrespondentene i NRK. Sortert alfabetisk på navn, og etter årstall første gang de ble sendt ut. Fra 1964 til 2004.³²⁶

Navn	Korrespondentopphold	Født	Første gang ut	Alder
Blom, Anton	Bonn (67-73), Washington (81-84)	1924	1967	43
Herrmann, Richard	London (64-75)	1919	1964	45
Jensen, Bjørn	New York (65-67)	1924	1965	41
Lagesen, Ole Christian	New York (69-71)	1936	1969	33
Odland, Ottar	Paris (66-70), Washington (70-73)	1920	1966	46
Sandø, Torstein	New York (67-69), Washington (73-77)	1927	1967	40
Strand, Tor	Moskva (68-71), New York (71-75), London (83-84)	1936	1968	32

Aanerud, Jon	Paris (79-83)	1935	1979	44
Brauteset, Steinar	Paris (70-73)	1927	1970	43
Gerhardsen, Tron	New York (75-79)	1936	1975	39
Gran-Olsson, Olav	Bonn (76-81)	1939	1976	37
Hanssen, Halle Jørn	Afrika (78-82)	1937	1978	41
Harborg, Ole Kristen	London (79-83)	1936	1979	43
Høidahl, Gunnar	Øst-Asia (75-78/ 82-83), Brussel (89-90)	1943	1975	32
Johansen, Jahn Otto	Moskva (75-77), Washington (85-90), Berlin (95-00)	1934	1975	41
Johnsrud, Ola	Bonn (73-76), Brussel (98-00), flyttet til Berlin (00-02)	1940	1973	33
Lokvam, Kjell	London (75-79)	1936	1975	39
Munch, Jarl	Midt Østen (74-77), Paris (83-86)	1935	1974	39
Munthe-Kaas, Harald	Øst-Asia (70-71)	1937	1970	33
Nilsen, Fritz	Sør-Asia (79-83), Øst-Asia (85-89), Midt Østen (94-99)	1939	1979	40
Notaker, Henry	Paris (76-79)	1941	1976	35
Ree, Egil Johan	Moskva (71-75)	1936	1971	35
Resi, Kjell Gjøstein	Øst-Asia (71-75), Midt Østen (77-79), Bonn (85-89)	1937	1971	34
Seljevo, Einar	Moskva (77-80)	1934	1977	43
Tjomsland, Audun	London (74-76), New York (79-82)	1943	1974	31
Tveit, Odd Karsten	Midt Østen (79-83/ 90-94/ 03-)	1945	1979	34

Borge, Per Erik	Latin Amerika (80-84)	1948	1980	32
Borgen, Erling	Latin Amerika (88-92), Øst-Asia (96-99)	1948	1988	40
Børde, Haakon	Latin Amerika (84-88)	1940	1984	44
Eide, Bjørn Egil	Sør-Asia (83-87)	1940	1983	43
Heradstveit, Per Øyvind	London (87-91)	1932	1987	55
Kvalvaag, Torgeir	Midt-Østen (86-90)	1942	1986	44
Lohne, Martin	Sør-Asia (87-91), Brussel (94-98)	1952	1987	35
Lunde, Einar	Afrika (82-86)	1943	1982	39

³²⁵ Jeg har gått igjennom NRKs årbøker, NRKs interne avis Tidssignalet, Norges statskalender, diverse nyhetsartikler, ligningsmyndighetenes skattelister og muntlige kilder for å finne detaljene i disse tabellene, uten at hver enkelt kilde er referert. Alle detaljer er kryssjekket.

³²⁶ Jeg har ikke inkludert frilansere, stringere eller radiojournalister i Norden i denne tabellen. Jeg har heller inkludert de faste korrespondentenes eventuelle opphold som Norden-korrespondent eller stringer/frilanser i denne oversikten.

Narum, Kjell Håvard	Washington (87-91)	1944	1987	43
Singsaas, Øystein	Paris (86-89)	1945	1986	41
Solli, Jens	Bonn (81-85)	1935	1981	46
Steinfeld, Hans Wilhelm	Moskva (80-84/ 88-94), Balkan (99-00) flyttet til Moskva (00-03)	1951	1980	29
Stenstrøm, Oddvar	Washington (83-87)	1946	1983	37
Thorud, Johan	Midt Østen (83-86)	1944	1983	39

Hansen, Bjørn	Washington (91-95)	1938	1991	53
Kristiansen, Tømm	Afrika (90-94/ 02-)	1950	1990	40
Kruse, Jan Espen	Moskva (91-96), Washington (03-)	1956	1991	35
Jentoft, Morten	Moskva (96-00)	1956	1996	40
Johannessen, Tore	Paris (90-94)	1945	1990	45
Johansen, Viggo	Brussel (93-98)	1949	1993	44
Larsen, Joar Hoel	Latin-Amerika (92-96/ 02-04) flyttet til Washington (04-)	1950	1992	42
Magnus, Anders	Afrika (98-02)	1952	1998	46
Myklebust, Gunnar	Washington (93-98)	1950	1993	43
Pihlstrøm, Kjell	Stockholm (99-03)	1948	1999	51
Stefansen, Arnt	Berlin (91-95), Brussel (98-02)	1953	1991	38
Sunnanå, Lars Sigurd	Midt Østen (99-03)	1946	1999	53
Torp, Ole	Washington (98-03)	1951	1998	47

Lote, Phillip	Øst-Asia (03-)	1972	2003	31
Tønset, Arne E.	Moskva (03-)	1959	2003	44

Vedlegg 3: NRKs korrespondenter 1964 – 2004, Kvinner³²⁷

Oversikt over det kvinnelige korrespondentene i NRK. Sortert alfabetisk på navn, og etter årstall første gang de ble sendt ut. Fra 1964 til 2004³²⁸

Navn	Korrespondentopphold	Født	Første gang ut	Alder
Alstad, Kari Grete	Washington (77-81), Afrika (86-90)	1941	1977	36
Andersson, Gidske	Paris (73-75)	1921	1973	52

Bratholm, Eva	Washington (89-93)	1953	1989	36
Christensen, Marit	Moskva (84-88)	1948	1984	36
Nordrum, Siv	Øst-Asia (89-93)	1958	1989	31

Bryn, Ingvild	Washington (95-98)	1961	1995	34
Efskin, Anne	Afrika (94-98)	1950	1994	44
Eriksen, Wenke	Washington (99-03)	1954	1999	45
Grosvold, Anne	Øst-Asia (93-96)	1950	1993	43
Groth, Annette	London (91-95)	1952	1991	39
Holm, Gro	Moskva (94-98)	1958	1994	36
Strømmen, Kjersti	Øst-Asia (99-03)	1965	1999	34

Løchstøer, Cathrine	Brussel (02-)	1951	2002	51
---------------------	---------------	------	------	----

³²⁷ Jeg har gått igjennom NRKs årbøker, NRKs interne avis Tidssignalet, Norges statskalender, diverse nyhetsartikler, ligningsmyndighetenes skattelister og muntlige kilder for å finne detaljene i disse tabellene, uten at hver enkelt kilde er referert. Alle detaljer er kryssjekket.

³²⁸ Jeg har ikke inkludert frilansere, stringere eller radiojournalister i Norden i denne tabellen. Jeg har heller inkludert de faste korrespondentenes eventuelle opphold som Norden-korrespondent eller stringer/frilanser i denne oversikten.

Vedlegg 4: NRKs korrespondentnett, 1964 – 2004³²⁹

Oversikt over korrespondentnettet til NRK, fordelt på kontinenter og byer/land der korrespondentene har hatt base, fra 1964 til 2004. Der korrespondentbasen har blitt flyttet, står ny by i parentes.³³⁰

Europa

Europa	London	Paris	Bonn	Berlin	Brussel
1964	Richard Herrmann				
1965	Richard Herrmann				
1966	Richard Herrmann	Ottar Odland			
1967	Richard Herrmann	Ottar Odland	Anton Blom		
1968	Richard Herrmann	Ottar Odland	Anton Blom		
1969	Richard Herrmann	Ottar Odland	Anton Blom		
1970	Richard Herrmann	Ottar Odland/ Steinar Brauteset	Anton Blom		
1971	Richard Herrmann	Steinar Brauteset	Anton Blom		
1972	Richard Herrmann	Steinar Brauteset	Anton Blom		
1973	Richard Herrmann	Steinar Brauteset/ Gidske Anderson	Anton Blom/ Ola Johnsrud		
1974	Richard Herrmann	Gidske Anderson	Ola Johnsrud		
1975	Richard Herrmann/ Kjell Lokvam og Audun Tjomsland	Gidske Anderson (sluttet i okt.)	Ola Johnsrud		
1976	Kjell Lokvam og Audun Tjomsland	Henry Notaker (begynte på nyåret)	Ola Johnsrud/ Olav Gran- Olsson		
1977	Kjell Lokvam	Henry Notaker	Olav Gran- Olsson		
1978	Kjell Lokvam	Henry Notaker	Olav Gran- Olsson		
1979	Kjell Lokvam/ Ole Kristian Harborg	Henry Notaker/ Jon Aanerud	Olav Gran- Olsson		
1980	Ole Kristian Harborg	Jon Aanerud	Olav Gran- Olsson		
1981	Ole Kristian Harborg	Jon Aanerud	Olav Gran- Olsson/ Jens Solli		
1982	Ole Kristian Harborg	Jon Aanerud	Jens Solli		
1983	Ole Kristian Harborg/ Tor Strand	Jon Aanerud/ Jarl Munch	Jens Solli		
1984	Tor Strand	Jarl Munch	Jens Solli		
1985	Tor Strand	Jarl Munch	Jens Solli/ Kjell G. Resi		
1986	Tor Strand	Jarl Munch/ Øystein Singsaas	Kjell G. Resi		
1987	Tor Strand/ Per Øivind Heradstveit	Øystein Singsaas	Kjell G. Resi		
1988	Per Øivind Heradstveit	Øystein Singsaas	Kjell G. Resi		
1989	Per Øivind Heradstveit	Øystein Singsaas	Kjell G. Resi		Gunnar Høidahl
1990	Per Øivind Heradstveit	Tore Johannesen			Gunnar Høidahl

³²⁹ Jeg har gått igjennom NRKs årbøker, NRKs interne avis Tidssignalet, Norges statskalender, diverse nyhetsartikler, ligningsmyndighetenes skattelister og muntlige kilder for å finne detaljene i disse tabellene, uten at hver enkelt kilde er referert. Alle detaljer er kryssjekket.

³³⁰ Jeg har ikke inkludert områder som er dekket av frilansere eller stringere. Norden er kun inkludert de årene NRK har hatt en fast korrespondent her, med lik avtale som de andre korrespondentene.

1991	Annette Groth/ Per Ø. Heradstveit	Tore Johannesen		Arnt Stefansen	Gunnar Høidahl
1992	Annette Groth	Tore Johannesen		Arnt Stefansen	Gunnar Høidahl
1993	Annette Groth	Tore Johannesen		Arnt Stefansen	Gunnar Høidahl/ Viggo Johansen
1994	Annette Groth	Tore Johannesen		Arnt Stefansen	Viggo Johansen og Martin Lohne
1995	Annette Groth			Arnt Stefansen/ Jahn O. Johansen	Viggo Johansen og Martin Lohne
1996				Jahn O. Johansen	Viggo Johansen og Martin Lohne
1997				Jahn O. Johansen	Viggo Johansen/ Martin Lohne
1998				Jahn O. Johansen	Martin Lohne/ Ola Johnsrud og Arnt Stefansen
1999				Jahn O. Johansen	Ola Johnsrud/ Arnt Stefansen
2000				Jahn O. Johansen/ Ola Johnsrud	Ola Johnsrud/ Arnt Stefansen
2001				Ola Johnsrud	Arnt Stefansen
2002				Ola Johnsrud	Arnt Stefansen/ Cathrine Løchstøer
2003					Cathrine Løchstøer
2004					Cathrine Løchstøer

Europa	Moskva	Balkan	Stockholm
1964			
1965			
1966			
1967			
1968	Tor Strand		
1969	Tor Strand		
1970	Tor Strand		
1971	Tor Strand/ Egil J. Ree		
1972	Egil J. Ree		
1973	Egil J. Ree		
1974	Egil J. Ree		
1975	Egil J. Ree/ Jahn Otto Johansen		
1976	Jahn Otto Johansen		
1977	Jahn Otto Johansen/ Elnar Seljevoll		
1978	Elnar Seljevoll		
1979	Elnar Seljevoll		
1980	Elnar Seljevoll/ Hans W. Steinfeld		
1981	Hans W. Steinfeld		
1982	Hans W. Steinfeld		
1983	Hans W. Steinfeld		
1984	Hans W. Steinfeld/ Marit Christensen		

1985	Marit Christensen		
1986	Marit Christensen		
1987	Marit Christensen		
1988	Marit Christensen/ Hans W. Steinfeld		
1989	Hans W. Steinfeld		
1990	Hans W. Steinfeld		
1991	Hans W. Steinfeld og Jan E. Kruse		
1992	Hans W. Steinfeld og Jan E. Kruse		
1993	Hans W. Steinfeld og Jan E. Kruse		
1994	Hans W. Steinfeld/ Gro Holm og Jan Eспен Kruse		
1995	Gro Hom og Jan Eспен Kruse		
1996	Gro Holm og Jan Eспен Kruse/ Morten Jentoft		
1997	Gro Holm og Morten Jentoft		
1998	Gro Holm og Morten Jentoft		
1999	Morten Jentoft	Hans W. Steinfeld	Kjell Pihlstrøm
2000	Morten Jentoft/ Hans W. Steinfeld	Hans W. Steinfeld	Kjell Pihlstrøm
2001	Hans W. Steinfeld		Kjell Pihlstrøm
2002	Hans W. Steinfeld		Kjell Pihlstrøm
2003	Hans W. Steinfeld/ Arne E. Tønset		Kjell Pihlstrøm
2004	Arne E. Tønset		

Amerika

Amerika	New York	Washington 1	Washington 2	Latin-Amerika
1964				
1965	Bjørn Jensen			
1966	Bjørn Jensen			
1967	Bjørn Jensen/ Torstein Sandø			
1968	Torstein Sandø			
1969	Torstein Sandø/ Ole Chr. Lagesen			
1970	Ole Chr. Lagesen	Ottar Odland		
1971	Ole Chr. Lagesen/ Tor Strand	Ottar Odland		
1972	Tor Strand	Ottar Odland		
1973	Tor Strand	Ottar Odland/ Torstein Sandø		
1974	Tor Strand	Torstein Sandø		
1975	Tor Strand/ Tron Gerhardsen	Torstein Sandø		
1976	Tron Gerhardsen	Torstein Sandø		
1977	Tron Gerhardsen	Torstein Sandø/ Kari-Grete Alstad (Mekjan)		
1978	Tron Gerhardsen	Kari-Grete Alstad		
1979	Tron Gerhardsen/ Audun Tjomsland	Kari-Grete Alstad		
1980	Audun Tjomsland	Kari-Grete Alstad		Per Erik Borge (Caracas)
1981	Audun Tjomsland	Kari-Grete Alstad/ Anton Blom		Per Erik Borge (Rio de Janeiro)
1982	Audun Tjomsland	Anton Blom		Per Erik Borge
1983		Anton Blom	Oddvar Stenstrøm	Per Erik Borge
1984		Anton Blom	Oddvar Stenstrøm	Per Erik Borge/ Haakon Børde (Buenos Aires)
1985		Jahn O. Johansen	Oddvar Stenstrøm	Haakon Børde
1986		Jahn O. Johansen	Oddvar Stenstrøm	Haakon Børde
1987		Jahn O. Johansen	Oddvar Stenstrøm / Kjell Håvard Eid Narum	Haakon Børde
1988		Jahn O. Johansen	Kjell Håvard Eid Narum	Haakon Børde/ Erling Borgen
1989		Jahn O. Johansen	Kjell Håvard Eid Narum	Erling Borgen (Santiago)
1990		Jahn O. Johansen/ Eva Bratholm	Kjell Håvard Eid Narum	Erling Borgen
1991		Eva Bratholm	Kjell Håvard Eid Narum/ Bjørn Hansen	Erling Borgen
1992		Eva Bratholm	Bjørn Hansen	Erling Borgen/ Joar Hoel Larsen
1993		Eva Bratholm/ Gunnar Myklebust	Bjørn Hansen	Joar Hoel Larsen
1994		Gunnar Myklebust	Bjørn Hansen	Joar Hoel Larsen
1995		Gunnar Myklebust	Bjørn Hansen/ Ingvild Bryn	Joar Hoel Larsen

1996		Gunnar Myklebust	Ingvild Bryn	Joar Hoel Larsen
1997		Gunnar Myklebust	Ingvild Bryn	
1998		Gunnar Myklebust/ Ole Torp	Ingvild Bryn	
1999		Ole Torp	Ingvild Bryn/ Wenke Eriksen	
2000		Ole Torp	Wenke Eriksen	
2001		Ole Torp	Wenke Eriksen	
2002		Ole Torp	Wenke Eriksen	Joar Hoel Larsen (Buenos Aires)
2003		Ole Torp/ Joar Hoel Larsen	Wenke Eriksen/ Jan Espen Kruse	Joar Hoel Larsen
2004		Joar Hoel Larsen	Jan Espen Kruse	

Øst og sør

Øst/sør	Øst-Asia	Sør-Asia	Afrika	Midt-Østen
1964				
1965				
1966				
1967				
1968				
1969				
1970	Harald Munthe-Kaas (Hong Kong)			
1971	Harald Munthe-Kaas/ Kjell G. Resi			
1972	Kjell G. Resi			
1973	Kjell G. Resi (Hong Kong)			
1974	Kjell G. Resi			Jarl Munch (Beirut)
1975	Kjell G. Resi/ Gunnar Høidahl			Jarl Munch (Beirut/Kairo)
1976	Gunnar Høidahl			Jarl Munch (Kairo)
1977	Gunnar Høidahl			Jarl Munch/ Kjell Gjøsstein-Resi
1978	Gunnar Høidahl		Halle Jørn Hanssen (Nairobi)	Kjell Gjøsstein-Resi
1979	Harald Munthe-Kaas (Peking)	Fritz Nilsen (Singapore)	Halle Jørn Hanssen	Odd Karsten Tveit (Kairo/Beirut)
1980	Harald Munthe-Kaas	Fritz Nilsen	Halle Jørn Hanssen	Odd Karsten Tveit (Beirut)
1981	Harald Munthe-Kaas	Fritz Nilsen	Halle Jørn Hanssen	Odd Karsten Tveit
1982	Harald Munthe-Kaas/ Gunnar Høidahl	Fritz Nilsen	Halle Jørn Hanssen/ Einar Lunde	Odd Karsten Tveit
1983	Gunnar Høidahl	Fritz Nilsen/ Bjørn Egil Eide	Einar Lunde	Odd Karsten Tveit/ Johan Thorud
1984	Gunnar Høidahl	Bjørn Egil Eide	Einar Lunde	Johan Thorud
1985	Gunnar Høidahl/ Fritz Nilsen	Bjørn Egil Eide	Einar Lunde	Johan Thorud
1986	Fritz Nilsen	Bjørn Egil Eide	Einar Lunde/ Kari-Grete Alstad	Johan Thorud/ Torgeir Kvalvaag (Amman)
1987	Fritz Nilsen	Bjørn Egil Eide/ Martin Lohne	Kari-Grete Alstad	Torgeir Kvalvaag
1988	Fritz Nilsen	Martin Lohne	Kari-Grete Alstad	Torgeir Kvalvaag
1989	Fritz Nilsen/ Siv Nordrum (Hong Kong)	Martin Lohne	Kari-Grete Alstad	Torgeir Kvalvaag
1990	Siv Nordrum	Martin Lohne	Kari-Grete Alstad/ Tømm Kristiansen (Harare)	Torgeir Kvalvaag/ Odd Karsten Tveit
1991	Siv Nordrum	Martin Lohne	Tømm Kristiansen	Odd Karsten Tveit
1992	Siv Nordrum		Tømm Kristiansen	Odd Karsten Tveit
1993	Siv Nordrum/ Anne Grosvold		Tømm Kristiansen	Odd Karsten Tveit
1994	Anne Grosvold		Tømm Kristiansen/ Anne Efskin	Odd Karsten Tveit/ Fritz Nilsen
1995	Anne Grosvold		Anne Efskin	Fritz Nilsen

1996	Anne Grøsvold/ Erling Borgen (Beijing)		Anne Efskin	Fritz Nilsen
1997	Erling Borgen		Anne Efskin	Fritz Nilsen
1998	Erling Borgen		Anne Efskin/ Anders Magnus (Cape Town)	Fritz Nilsen
1999	Erling Borgen/ Kjersti Strømmen		Anders Magnus	Fritz Nilsen/ Lars Sigurd Sunnanå
2000	Kjersti Strømmen		Anders Magnus	Lars Sigurd Sunnanå
2001	Kjersti Strømmen		Anders Magnus	Lars Sigurd Sunnanå
2002	Kjersti Strømmen		Anders Magnus/ Tomm Kristiansen	Lars Sigurd Sunnanå
2003	Kjersti Strømmen/ Philip Lote		Tomm Kristiansen	Lars Sigurd Sunnanå/ Odd Karsten Tveit
2004	Philip Lote		Tomm Kristiansen	Odd Karsten Tveit

Vedlegg 5: TV 2s korrespondenter 1992 – 2004³³¹

Oversikt over korrespondentene i TV 2 fra 1992 til 2004. Sortert etter årstall første gang de ble sendt ut.

Navn	Korrespondentopphold	Født	Første gang ut	Alder
Stenstrøm, Oddvar	Washington (92-97)	1946	1992	46
Korme, Christine	Washington (98-02)	1964	1998	34
Staude, Vår	Washington (03-04)	1966/	2003	37
Helskog, Gerhard	Washington (04-)	1963	2004	41

³³¹ Jeg har gått igjennom ligningsmyndighetenes skattelister for å finne ut hvilket år korrespondentene er født og har snakket med muntlige kilder i TV 2 for andre opplysninger. Alle detaljer er kryssjekket.